

ARDANUÇ'TA TÜRK HALK İNANÇLARI

Elif KÖSE

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Aralık - 2017

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ARDANUÇ'TA TÜRK HALK İNANÇLARI

Elif KÖSE

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 10.11.2017

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR

Jüri Üyesi :

Jüri Üyesi :

ONAY:

Bu Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../2017 tarih vesayılı kararıyla kabul edilmiştir.

...../...../2017

Yrd. Doç. Hamit ŞAFAKÇI

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

İnanç kelimesi, Türkçe sözlüklerde bir düşünceye gönülden bağlı bulunma anlamına gelir. Felsefe Terimleri Sözlüğü'nde de bir şeyi güvenle doğru sayma tutumu olarak tanımlanır. Yöntembilim Terimler Sözlüğü inancı, kişiliğin derinliğine sızmış ve tüm öteki süreçlerde yansımaları olan en süregelen biliş ve inançlardan her biri şeklinde ifadeler. İnanç, bir nevi gönül ile beynin aynı noktada birleşmesini ifade eder.

Kültür, toplumun benliğine işlemiş geçmişte var olmuş ve toplumun taşıyıcılık misyonuyla gelecekte de var olacak maddi ve manevi değerler bütünüdür. Bu değerler, toplumun inançlarıyla bağdaşıklık gösterir. Yaşanıldığı dönemde varlığının ya da yokluğunun fayda sağladığına yahut tam tersi olarak varlığının ya da yokluğunun zarar getirdiğine inanılan pratikler, işlevselliği ölçüsünde uygulanır ve işlevselliğini koruduğu müddetçe kuşaklara aktarılır. Bu uygulamalar ile toplum tarafından kabul edilmiş, dinin bilinen kuralları dışında kalan, halk içinde değer gören ve nesiller boyu devam eden halk inançları oluşur.

Birçok bilimin (dilbilim, toplumbilim, arkeoloji, etnoloji, tarih, din - edebiyat - sanat tarihi) bazı konularını paylaştığı halk bilim, belli bir ülkede yaşayan halka özgü kültür ürünlerini, gelenek ve alışkanlıkları, ortak sanat ve dil verimlerini derleyip inceleyen bir bilgi dalıdır. Halk bilim alanına giren her şey ya yazılı kaynaklardan ya sözlü kaynaklardan derlenir (Mutluay 1972: XVII). Folklorla mal olmuş bu pratikler çalışmamıza temel oluşturmuştur.

Artvin ili ile ilgili konumuzu seçerken Artvin'in engebeli ve ulaşımı zor coğrafyasını düşünerek çalışmamızın ana başlığını Ardanuç ilçesi ile sınırlandırdık. Özellikle, Ardanuç folklorunun zenginliğini ve halk inançlarına bağlılığını görerek "*Ardanuç'ta Türk Halk İnançları*"nı tez konusu olarak seçtik.

Saha araştırılmasına girilmeden önce, ilçedeki gezilecek evlerle birlikte köyler de tespit edilmiş, bu yöredeki kaynak kişilerin adresleri net olarak belirlenmiştir. Sonrasında kaynak kişilere, daha önceden geliştirilmiş anket soruları, soru-cevap tekniği ile uygulanmıştır.

Çalışmamızda Ardanuç'ta ikamet eden yaşlı kaynak kişilere başvurulmuş, bunun dışında da ilçeye bağlı köylerin birçoğu gezilmiş, burada bulunan kaynak kişilerden bilgi toplanmıştır. Ardanuç ilçesinin yanı sıra Artvin'in merkezinden; Şavşat, Murgul ve

Yusufeli ilçelerinden de bazı kaynak kişilere ulaşılmıştır. Elde ettiğimiz bilgiler Artvin'in ilçeleri arasında halk inançlarının benzerliğini göstermiştir. Dağınık yerleşim özelliği gösteren bu coğrafyadaki benzerlik, inançların kökeninin hayli eski zamanlara dayandığının işaretidir.

Çalışmamız "Giriş" bölümünün dışında üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, araştırmanın amacı, araştırmanın metodu belirtilmiştir.

I.Bölümde, araştırma alanı ve yörenin sosyo-kültürel yapısı (coğrafi, tarihî, ekonomik, eğitim ve öğretim; turizm) tasvir edilmeye çalışılmıştır.

II.Bölümde, insan hayatının geçiş dönemlerinden doğum, evlenme ve ölüm süresi içinde uygulanan pratiklere yer verilmiştir. Doğum konusu; doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası inanç ve uygulamaları olarak incelenmiştir. Evlilik; düğün öncesi, düğün ve düğün sonrası alt başlıkları altında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ölüm de aynı yöntem uygulanarak ölüm öncesi, cenaze merasimi, defin ve ölüm sonrası alt başlıklarına ayrılarak sergilenmiştir. Bu bölüm içerisinde özel günler, günler, nazar değmesi, yağmur, doğa olayları, hastalıklar, çeşitli yiyecek ve hayvanlar ile ilgili inanışlara ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

III.Bölümde, Ardanuç folklorunun vazgeçilmezi olan bilmeceler, fıkralar, dualar, beddualar, maniler, efsaneler derlenmiş ve bu ürünlerde ağır basan motifler, unsurlar incelenerek halk inançlarına göndermeler yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan derleme soruları, kaynak kişiler tablosu, yöre ile ilgili çekilmiş fotoğraflar çalışmamızın sonunda ek olarak verilmiştir.

Tez konusunun seçiminden planına, derleme ve değerlendirmeler sırasında karşılaştığımız problemlerin çözümüne, yapıcı eleştirileri ve bilgilendirmeleri ile katkılarını esirgemeyen tez danışmanım, saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Sedat Bahadır'a şükranlarımı sunarım.

Tezimi hazırlarken derleme çalışmalarında yardımcı olan başta annem Sultan Köse olmak üzere tüm kaynak kişilerime, derleme verilerini toplamamda yardımcı olan İskender Paşa Çok Programlı Anadolu Lisesi öğrencilerine, derleme için kaynak kişilerin tespitinde desteğini esirgemeyen eniştem Ali Erdem'e, Murgul'da söylenegelen manileri derlememe yardımcı olan meslektaşım Özer Altay'a teşekkür ederim.

Elif KÖSE

Artvin, 2017

ÖZET

ARDANUÇ'TA TÜRK HALK İNANÇLARI

Bir toplumu bir arada tutan, zamanın asimile gücüne direnen şüphesiz ki toplumun inançlarıdır. Bir toplumu tanımanın en iyi yolu da önem verdiği değerleri bilmekten geçer. Halk inançları, halk arasında yaygın olarak kabullenilen birtakım inanışları ve pratikleri içermektedir. Bu inançlar ve uygulamalar nesilden nesile aktarılarak varlığını sürdürmüştür. Halk inançları, dini inançlardan farklı olmakla birlikte birçok dini uygulamayı da içine almaktadır.

İnsanlar; geçmişten günümüze kadar pek çok uygulamayı denemiş, kendine en yakın gördüğü değerleri ve uygulamaları benimsemiş, aynı zamanda da korumuştur. İnsan hayatının başlıca geçiş dönemlerinden olan doğum, evlenme ve ölüm evrelerinin her bir basamağında ve çeşitli durumlarda da bu inanış ve uygulamalar kullanılmaktadır.

Ardanuç ilçesi Artvin'in eski yerleşim yerlerinden biridir. Eski inançların çok fazla uygulanmadığı günümüzde bile bu ilçede insanlar, bilinçli ya da bilinçsiz geçiş dönemi pratiklerini ve bazı diğer uygulamaları kullanmaktadır. Bu yöredeki inançların çoğunda İslam kültürünün özellikleri görülmekle birlikte eski Türk geleneklerinden gelen birtakım inanışlar da varlığını sürdürmüştür.

Geçmişte olduğu gibi inançları korumanın en iyi yolu kullanmaktır. Teknolojik gelişmelerin hızla arttığı günümüzde gerek internet üzerindeki ağlarda gerek radyo ve televizyonlarda folklorik unsurların kullanımı genişletilirse toplumun temel yapı taşları varlığını sürdürecektir.

Anahtar Sözcükler: Ardanuç, inanç, folklor, gelenek görenek, halk uygulamaları

SUMMARY

THE TURKISH FOLK BELIEFS IN ARDANUÇ

It is undoubtedly the beliefs of society that hold a society together and resist the assimilation power of time. The best way to describe a society is through knowing the values that it cares about. Folk beliefs involve beliefs and practices widely accepted among the people. These beliefs and practices have continued to exist by transferring generations from generation to generation. Folk beliefs include many religious practices along with different from religious beliefs.

People tried so many applications from past to present day and, the values and practices that he sees closest to himself adopt and protect. These beliefs adopted at each step of the birth, marriage and death stages, which are the main transition periods of human life have been applied.

Ardanuç is one of the old settlements of Artvin. Even today, when the old beliefs have not been applied very much, people in this country use conscious or unconscious transitional practices and some other practices.

While most of the beliefs on this subject are characteristic of Islamic cultures, some beliefs from ancient Turkish traditions have survived.

As in the past, the best way to protect beliefs is to use it. Today in the technological developments increasing rapidly will continue the existence of the basic building blocks of the society and if the use of folkloric elements is extended in the networks on the internet and on the radio and television.

Key Words: Ardanuç, belief, folklore, traditions, folk practices

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	iii
ARDANUÇ'TA TÜRK HALK İNANÇLARI	iii
SUMMARY	iv
THE TURKİSH FOLK BELIEFS IN ARDANUÇ	iv
İÇİNDEKİLER	v
FOTOĞRAF LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

ARAŞTIRMA ALANI VE SOSYO-KÜLTÜREL DOKUSU

1.1. Ardanuç'un Coğrafi Yapısı	2
1.2. Ardanuç'un Tarihi	2
1.3. Ardanuç'un Eğitim ve Öğretimi.....	7
1.4. Ardanuç'ta Kültür ve Turizm.....	8
1.4.1. İskender Paşa Camii ve Türbeleri.....	8
1.4.2. Ardanuç (Gevhernik) Kalesi.....	8
1.4.3. Ferhatlı Kalesi.....	9
1.4.4. Petoban Kalesi	9
1.4.5. Cehennem Deresi Kanyonu	9
1.4.6. Rabat Kilisesi.....	9
1.4.7. Balkayası	9
1.4.8. Üçlü Kara Göller	9
1.4.9. Festival ve Köy Şenlikleri	9
1.5. Ekonomik Yapı	10

BÖLÜM II

HALK İNANÇLARI VE UYGULAMALARI

2.1. Halk İnançları.....	11
2.1.1. Ardanuç'un İnanç Yapısı.....	14
2.2. İnsan Hayatının Geçiş Dönemleriyle İlgili İnanış ve Uygulamalar	14
2.2.1. Doğum	14
2.2.1.1. Doğum Öncesi İnanç ve Uygulamalar.....	14
2.2.1.1.1. Kısırlığı Gidermek İçin Yapılan Uygulamalar	15
2.2.1.1.2. Gebeliği Önleyici ve Gebelikten Kurtulma Yönünde Pratikler.....	16
2.2.1.1.3. Gebeliğin Başlaması ve Aşerme.....	17
2.2.1.1.4. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini.....	19
2.2.1.2. Doğum Esnasındaki İnançlar ve Uygulamalar.....	19
2.2.1.2.1. Doğum	19
2.2.1.2.2. Göbek Kesme ve Çocuğun Sonu.....	20
2.2.1.2.3. Bebeği Yıkama, Toprağa Yatırma:.....	21
2.2.1.2.4. Bebeğin Kuyruk Yağını Emmesi.....	22
2.2.1.3. Doğum Sonrası.....	22
2.2.1.3.1. Loğusalık Dönemi ve Loğusanın Bakımı.....	22
2.2.1.3.2. Kırk Basması ve Kırklama	22
2.2.1.3.3. Al Basması:	23
2.2.1.3.4. Ad Koyma	24
2.2.1.3.5.Çocuk Görme.....	26
2.2.1.3.6. Diş Çıkarma.....	26
2.2.1.3.7. Geleneksel Sağaltma İşlemleri	27
2.2.1.3.8. Sünnet.....	28
2.2.2. Evlilik	29
2.2.2.1. Düğün Öncesi.....	29
2.2.2.1.1. Görücülük, Dünür Gitme.....	29
2.2.2.1.2. Söz Kesimi.....	31
2.2.2.1.3. Nişan.....	31
2.2.2.1.4. Haftalık Götürme.....	33
2.2.2.1.5. Gelin Görme	33

2.2.2.1.6. Nikah (Aht Etma)	34
2.2.2.1.7. Kına Gecesi	35
2.2.2.2. Düğün	39
2.2.2.2.1. Ambara Atma (Guveyi Katma)	43
2.2.2.2.2. Güveyi Kaldırma	43
2.2.2.2.3. Yüz Açımı	43
2.2.2.3. Düğün Sonrası Uygulamaları	44
2.2.2.3.1. Sabahlık Yollama(Göndermek).....	44
2.2.2.3.2. Ayak Dönümü	44
2.2.3. Ölüm	44
2.2.3.1. Ölüm Öncesi İnanç ve Uygulamalar	45
2.2.3.1.1. Ölümü Düşündüren ve Hatırlatan Belirtiler	45
2.2.3.1.2. Ölümünden Kaçınma.....	46
2.2.3.1.3. Can Çekişme, Ölüm.....	47
2.2.3.1.4. Ölümün Hemen Sonrasında Yapılanlar.....	47
2.2.3.2. Cenaze töreni ve Defin ile İlgili İnanç ve Uygulamalar	48
2.2.3.2.1. Hazırlık	48
2.2.3.2.2. Namaz ve Defin.....	48
2.2.3.2.3. Iskat ve Devir	49
2.2.3.3. Ölüm Sonrası Yas Tutma, Aş Verme vb. İnanç ve Uygulamalar	49
2.2.3.3.1. Başsağlığı Dileme.....	49
2.3. Belli Başlı İnanışlar	50
2.3.1. Belirli Gün ve Zamanlarla İlgili İnanışlar	50
2.3.1.1. Yılbaşı ile İlgili İnanışlar	50
2.3.1.2. Gece.....	53
2.3.1.3. Salı Günü.....	53
2.3.1.4. Cuma Günü.	53
2.3.1.5. Bayram Günü	53
2.3.1.6. April Beşi	53
2.3.1.7. Süt Mayıs	54
2.3.2. Yiyeceklerle İlgili İnanışlar	54
2.3.3. Yağmurla İlgili İnanışlar	54
2.3.3.1. Bal Yağmuru	55
2.3.3.2. Yağmur Duası	55

2.3.3.3. Nazar Gezme	56
2.3.3.4. Yağmur ve Diğer Doğa Olayları	56
2.3.4. Nazarla İlgili İnanışlar	57
2.3.5. Hastalıklarla İlgili İnanışlar	57
2.3.5.1. Çocuk Hastalıkları.....	57
2.3.5.2. Yetişkin Hastalıkları ile İlgili İnanışlar	58
2.3.5.2.1. Adet gecikmesi	58
2.3.5.2.2. Baş ağrısı	58
2.3.5.2.3. Burkulma	58
2.3.5.2.4. Dağ vurması.....	58
2.3.5.2.5. Diş ağrısı.....	58
2.3.5.2.6. Isırık.....	58
2.3.5.2.7. İncinme	58
2.3.5.2.8. Kırık.....	58
2.3.5.2.9. Nezle.....	58
2.3.5.2.10. Şeker.....	58
2.3.5.2.11. Cilt Lekeleri.....	58
2.3.5.3. Hayvan Hastalıkları ile İlgili İnanışlar	58
2.3.6. Şifalı Sular.....	59
2.3.6.1. Mısırot Çermiği	59
2.3.6.2. Kokmuş Çermiği	59
2.3.6.3. Acı Çermik:	59
2.3.6.4. Soğanlı Köyü Çermiği.....	60
2.3.7. Yatırlar.....	60
2.3.7.1. Camandar Baba Mezarı	60
2.3.7.2. Ağbaba Ziyareti.....	60
2.3.7.3. Garipler Mezarı	60
2.3.7.4. Büyükdağ Ziyareti.....	60
2.3.7.5. Kürdevan Dağı Ziyareti.....	60
2.3.7.6. Yeşil Dede Mezarı.....	61
2.3.8. Diğer Batıl İnanışlar	61

BÖLÜM III
ARDANUÇ HALK EDEBİYATININ BELLİ BAŞLI
ÜRÜNLERİNDE HALK İNANÇLARI

3.1. Konuşmalık Türler	65
3.1.1. Bilmeceler.....	65
3.1.2. Dualar	68
3.1.3. Beddualar.....	70
3.1.4. Atasözleri.....	73
3.2. Anlatmalık Türler.....	74
3.2.1. Fıkralar	74
3.2.1.1. Yemesi Yok.....	75
3.2.1.2. Ayı Postu	75
3.2.1.3. Büyüyünce Görmeli	75
3.2.1.4. Loru Araba Tuttu.....	75
3.2.1.5. Ya Yaz Olsaydı	75
3.2.1.6. Bu Servis Başka Sevis.....	75
3.2.1.7. Kartopi (Patates) Kolonyası	76
3.2.2. Efsane	76
3.2.2.1. Yıkık.....	76
3.2.2.2. Gelin Kayası.....	76
3.2.2.3. İt Ağızlılar Efsanesi.....	77
3.2.2.4. Kavağın Secde Etmesi.....	77
3.2.2.5. Camandar Efendi.....	77
3.2.2.6. Boğa Gölü	77
3.2.2.7. Ferhat ile Şirin Efsanesi	78
3.2.2.8. Gözyaşı Çermiği Efsanesi	78
3.2.2.9. Yedi Eşik Yedi Beşik Efsanesi.	78
3.2.2.10. Barc (Balcılı) Efsanesi	79
3.2.2.11. Ardanuç Adının Efsanesi	79
3.2.2.12. Kara Göl.....	80
3.3. Söylemelik Türler.....	81
3.3.1. Maniler	81

SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA.....	87
EKLER.....	90

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1.	Şavşat'a bağlı Pınarlı Köyü'ndeki Boğa Gölü	96
Fotoğraf 2.	Ardanuç'un Güleş Köyü'nde bulunan Gelin Kayası.....	96
Fotoğraf 3.	Ferhat ile Şirin Kalesi.....	97
Fotoğraf 4.	Bilbilan Yaylası'ndan bir görüntü.....	97
Fotoğraf 5.	Halk kültürünün en işlek aletlerinden elek.....	98
Fotoğraf 6.	Çeşitli amaçlarla kullanılan zil(dango)	98
Fotoğraf 7.	Gaz lambası	98
Fotoğraf 8.	Beşik.....	99
Fotoğraf 9.	El yapımı küçük sepet	99
Fotoğraf 10.	Çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan ısırgan otu(zinçar).....	99
Fotoğraf 11.	Kurutulmuş papatya, çeşitli zamanlarda kullanılır.....	100
Fotoğraf 12.	Madımak.....	100
Fotoğraf 13.	Ardanuç'un vazgeçilmez lezzeti: Cağ Döner	101
Fotoğraf 14.	Çeşitli ev aletleri.....	101
Fotoğraf 15.	Ata yadigarı sandalye	102
Fotoğraf 16.	Güveç	102
Fotoğraf 17.	Ot taşıma sepeti	102
Fotoğraf 18.	Kaynak kişilerimiz	103
Fotoğraf 19.	Köy evlerinden bir görüntü	104
Fotoğraf 21.	Çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan sarı çiçek, süs amaçlı da kullanılır.....	106
Fotoğraf 22.	Ardanuç	106
Fotoğraf 23.	Yöresel ekmek.....	107
Fotoğraf 24.	Gevrek	107
Fotoğraf 25.	Kuymak	108
Fotoğraf 26.	Hıngal	108
Fotoğraf 27.	Camandar Efendi'nin mezarı	109
Fotoğraf 28.	Güğüm.....	110
Fotoğraf 29.	Yusufeli, Delikli Kaya.....	110
Fotoğraf 30.	Adakale.....	111
Fotoğraf 31.	Ardanuç/ Geçitli Köyü/ Kara Göl	111

KISALTMALAR

- AÜ** : Ankara Üniversitesi
b. : baskı
C. :Cilt
CU : Cumhuriyet Üniversitesi
DTCF : Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi
K. : Kaynak kişi
km : kilometre
KTB. : Kültür ve Turizm Bakanlığı
m : metre
MEB : Milli Eğitim basım evi
s. : sayfa
S. : Sayı
TDK : Türk Dil Kurumu
TTK : Türk Tarih Kurumu
T.S. : Türkçe Sözlük
Ün. : Üniversitesi
vb. : ve benzeri

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Türk kültürünün araştırılmasında ve gelişmesinde Artvin ilinin tarihi zenginliği araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Artvin ilinin tarihinde Rus, Arap, Bizans, Hazar ve Gürcü gibi çeşitli milletlerin hüküm sürmüş olması inançlarla ilgili zenginlik oluşturmuştur. Artvin inançlarında İslamiyet öncesi ve sonrası Türk kültürünün etkileri görülmektedir. Artvin'in ilçesi olan Ardanuç da çeşitli inançları bünyesinde barındırmıştır.

“*Ardanuç Halk İnançları*” adı altında konu seçilirken yörenin halk kültürü zenginliği ve bu zenginliğin ne kadar değerlendirilebildiği göz önüne alınarak hareket edildi. Yörede yaşayan halk kültürü, inanmalar ve halk kültürünün sözlü ürünleri bu bağlamda değerlendirilmeye çalışıldı.

Araştırmanın Amacı

Ardanuç ve çevresinde yapılan çalışmada, Ardanuç halkının hayatında inançların büyük yer tuttuğu gözlemlenmektedir. Ardanuç'taki inançlar, eski zaman insanların uyguladığı pratiklerle ve eski zaman adetleriyle paralellik göstermektedir. Çalışmamızdaki amaç da bu inançların eski Türk inançları ile ilgili benzerliklerini ortaya koymakla birlikte inançların devamlı olup olmadığının tespit edilmesidir.

Araştırma Metodu

Konu seçiminden sonra, Ardanuç'taki batıl inançlarla ilgili bilgimizi zenginleştirmek için ön çalışmalara kaynak olabilecek eserler okundu. Çalışılacak olan il ve ilçe hakkında daha önce yayımlanmış çalışmaların bibliyografyası hazırlanıp bu çalışmalar gözden geçirildi. Konu ile ilgili çalışmaların yapılmasının ardından kaynak kişiler ve adresleri tespit edildi.

Alan çalışması yapılırken mülakat, gözlem, katılım metodu kullanıldı. Elde edilen bilgiler bazen not defterine yazıldı bazen teyp vasıtasıyla kayda geçirildi. Elde edilen verilerin daha iyi anlaşılabilmesi için mekânlar genelde fotoğraflarıyla birlikte tespit edildi.

BÖLÜM I

ARAŞTIRMA ALANI VE SOSYO-KÜLTÜREL DOKUSU

1.1. Ardanoç'un Coğrafi Yapısı

Ardanoç, Doğu Karadeniz bölgesinde 41°07' ve 42°26' doğu boylamları ile 40°35' ve 41°32' kuzey enlemleri arasında yer alan, 969 km² yüz ölçümüne sahip Artvin'e bağlı bir ilçedir. Doğusunda Ardahan, batısında Artvin merkez köyleri, kuzeyinde Şavşat, güneyinde Erzurum'un Olur ilçesi yer alır. İlçe topraklarının 468 km² tarım alanı, 311 km² ormanlık alan, 149 km² de dağlık ve kayalık alandır.

Ardanoç 49 köy ve ilçe merkezinden oluşmaktadır. İlçe merkezinin nüfusu, 6033; köyleriyle birlikte 11366'dır. Ardanoç nüfusuna kayıtlı olanların %65'i ilçe dışında yaşamaktadır. İlçenin Artvin'e uzaklığı 39 km, denizden yüksekliği 475 metredir. Ardanoç, dağlık ve ormanlık bir bölgede yer alır. Yörede "meşe" denen ormanların çokluğu bölgenin havasını, iklimini düzenlemiş; kışın çok kar yağmasına karşın yazları ılıman bir iklimin oluşmasını sağlamıştır. Orman bakımından bölge gelişmiştir. Karanlık meşe denilen orman, bu ormanların en ünlüsüdür. Ormanlarda yetişen başlıca ağaç türleri şunlardır: köknar, çam, ladin, karaağaç, sarıçam ve meşe.

İlçe sınırları içinde yer alan göller krater gölleridir. Bu göllerin üçü "Karagöl" diye anılır. Birincisi Ardanoç'un 20 km kadar güneybatısındaki Horasan Dağı'nın dibindedir. Bir vadiyi doldurmuştur. Alabalık bakımından zengin olan bu göl derindir ve dipten kaynar. İkinci Karagöl, Ardanoç'un 15 km kadar doğusunda, Kürdevan Dağı'nın kuzeybatı yönündedir. Üçüncü Karagöl ise Bilbilan Yaylası'nın batısındadır.

Ardanoç girişinde bulunan Uzunluğu 500 m, derinliği yaklaşık 70 m, genişliği 6 m olan Cehennem Deresi Kanyonu dünyanın sayılı kanyonlarındandır.

1.2. Ardanoç'un Tarihi

Artvin-Ardanoç tarihiyle ilgili en eski bilgiler, milattan önce 4000 yıllarına kadar uzanır. Hurriler, milattan önce 4000 yıllarında Türkistan'dan Ön Asya'ya geçerek Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Çoruh boylarına yerleştiler. Milattan önce 1346-1320 yıllarında bölgeye Hititler hâkim oldu. Milattan önce IX. yy.da Aşağı Çoruh havzasında yerli halk olarak Kolk ahalisi görülmektedir (Özdemir 2002: 13-14).

Artvin bölgesinin tarihte ilk tanınması Milattan önce VIII. yy.da Urartular zamanında olmuştur. Milattan önce 800'lü yıllarda Urartular, 700'lü yıllarda kuzeyden gelen Kimerler bölgeye yerleştiler. Milattan önce 720-714 yıllarında, kuzeyden gelen Sakalardan kaçan Kimerler Çoruh boylarına inerek Kolkluları bölgeden uzaklaştırdılar. Sakalar Milattan önce 680'li yıllarda ilk göçle bölgeye geldiler. Milattan önce 655'li yıllarda ikinci büyük göçle gelen Sakalar bölgeye yerleşti (Kırzioğlu 1973: 99).

Sakaların Kalarç (Gelarç) boyu Ardanuç kalesi ve çevresinde, Tavlar (Taolar) Artvin-Ardanuç-Tavusker çevresinde, Saspir-İspirler, İspir-Yusufeli kesimlerinde, Akaraklar (Ekerek/Egerek) Acara kesimlerinde bulunuyordu. Ardanuç ve Çoruh boylarında görülen ilk kale ve yerleşim yerlerinin bu Saka Türk boylarından kaldığı anlaşılıyor (Şenol 2015: 35).

Milattan önce V. yüzyıl sonlarında Gürcistan idaresine geçen Tavok ülkesi yedi sancağa ayrılmıştır. Bu sancaklardan biri de Kalarçlardır (Ardanuç kesiminde Oğuzların "Kalaç/Khalaç" oymağı). Milattan önce 127-149 yıllarında bölge, tarihte eski Oğuzlar diye anılan Arsaklı devleti yönetimine geçti. Milattan sonra 75 yılında Hun, Peçenek ve Hazar akıncıları Kafkasları aşip bölgeye geldiler (Özder 1979: 70). Kalarçet bölgesi bir süre sonra tekrar Arsakların yönetimine geçmiştir. 182-186 yılları arasında Kafkasların kuzeyinden gelen akıncı Hazarlar bölgeye yerleşti. Bölgede güçlenen Kartliler 408-410 yılları arasında bölgeyi işgal ederek Tayk Eyaletini hakimiyetleri altına aldılar. V. yüzyılda Çoruh boyu Bizans hâkimiyetindeydi. Bölge, VI. yüzyıl başlarında İran ve Bizans akınlarına sahne olur. Kür-Çoruh boyları, 629'da Bizans hâkimiyetini kabul eden Oğuz beyleri yönetimine geçti (Özdemir 2002: 24).

646 yılında Arap-İslam akınları bölgeye ulaştı. Kalarçet bölgesi de Arapların hâkimiyetine geçti. Arap-İslam orduları Ahılkelek, Ahıska, Ardahan, Şavşat, Ardanuç, Artvin Borçka ve Yusufeli çevresini fethederek vergiye bağladılar. VII. ve VIII. yüzyıllarda bölge; sırasıyla Arapların, Bizanslıların, Hazarların, Bagratlıların (Gürcülerin) yönetimine geçti. 826-876 yılları arasında Bağdat İslam Halifesi tarafından I. Bagarat'a krallık verilince Bagratlılar Ardanuç-Ardahan bölgesinde Bağdat'a bağlı bir krallık kurdular. 875-882 yıllarında I. Bagarat'ın kardeşi Guram Beg Ardanuç kalesinde oturarak Kılarçet, Şavşat, Ardahan, Ahıska-Ahılkelek bölgelerini yönetti. 899-914 yılları arasında Bagratlı Aşut Ardanuç beyi oldu (Özder 1970: 72-73).

934'te bölgeyi fetheden Bizanslılar, yönetimi yine Bagratlılara devretti. 947'de Arap Emirliğinin yıkılmasından sonra İspir'den aşağı bütün Çoruh boyları Tayk (Oltu-Tortum-

Yusufeli) ve Kalarçet (Ardanuç- Şavşat-Artvin-Borçka kesimleri) ile Tiflis'in batısına değin Yukarı-Kür ve bütün Faş/Riyon Irmağı boyları, Ortodoks Tayk-Kartel-Apkaz Kralları olan ve Ardanuç hakimlerinden gelen Bagratlılar idaresindeydi. Kalarçet bölgesi uzun süre Bagratlıların yönetiminde kaldı. Bagratlılar, Selçuklu akınlarına karşı 1032'de Bizanslılar ile anlaştı (Özdemir 2002: 58-59).

Selçuklular, 1045-1046 yıllarında Güney Kafkasya, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan üzerine akınlar düzenleyerek bölgeyi ele geçirdiler. Ardanuç ilk olarak 1044'te Selçukluların eline geçti. 1049'da Selçuklu ordusu, Bizanslılarla ve müttefiki İber ordusuyla Kaputru'da karşılaştı. Bizanslılarla Selçukluların ilk savaşı olan Kaputru Savaşı'nı Selçuklular kazandı. 1054 yılında Tuğrul Bey komutasındaki Selçuklu ordusu Çoruh Vadisi'ni fethetti (Şenol 2005: 36).

Kartel (Gürcü) tarihi, 1064'te bizzat Alp Arslan'ın fetihlerini şöyle anlatır: "*İran Hükümdarı Sultan Alp-Arslan, ordusu ile gelip kolayca Kangarni Sancağı'ndan geçerek Tıryalet bölgesini vurup bozdu. (Apkaz-Kartel-Tayk Kralı IV. Bagrat/Bagratis'in, Çoruh boyunda Şavşat'a kaçtığını öğrenmiş olmalı ki) Sonra (Tıryalet'ten) bir günde (Yukarı-Posof merkezi ve Ardahan-Şavşat yolu üzerindeki) Kweliskur'a vardı. Bundan sonra (güneybatıda ve Çoruh'un sağ kolları üzerindeki) Şavşat ile Kalarçet bölgelerine girdi.*" (Kırzioğlu 1973: 66).

1076'da, Bagrat kralı II. Giorgi, Bizanslıların ve kuzeyden gelen Şaman kısmen Hristiyan Türklerin (Kıpçakların) de desteğiyle Cavakhet, Ardahan, Şavşat, Kalarçet bölgelerini yeniden ele geçirdi.

Melikşah'ın kumandanlarından Emir Ahmet, Bagratlı kralı II. Giorgi'nin ordusunu 1080'de Posof bölgesindeki savaşta yenince Türkistan'dan gelen birçok Oğuz boyu Artvin, Ardanuç, Şavşat, Yusufeli çevrelerine yerleştiler (Özder 1979: 57). 1082'de II. Görgi Sultan Melikşah ile anlaşarak vergi vermeyi, gerektiğinde asker göndermeyi kabul edip Selçuklulara tabi oldu.

Kuzeyde Ruslar ile savaşıp zayıflayan Kuman-Kıpçaklar güneye doğru inmek zorunda kaldılar. 1109'da Şaruh Han ölünce Kumaların başına oğlu Atrak geçti. Atrak, kızını Gürcü kralı David ile evlendirdince Gürcüler ile Kumalar arasında yakın ilişkiler kurulmuş oldu. 1116'da kral David'in kuvvetleri Kalarçet'e (Şavşat, Ardanuç, Artvin, Borçka kesimine) girerek Türklere çıkarma yaptı. Ancak ele geçirdiği yerleri idare edecek, savunacak güçte askeri olmadığını anlayınca Kıpçaklar ile anlaşmayı seçti. Güvenilir adamlarını ise kaynatası Atrak'a gönderdi (Şenol 2005: 37).

Rusların baskısına dayanamayan David'in isteği üzerine Atrak 1118'de aileleriyle birlikte üç yüz bini aşan bir kuvvetle Gürcistan'a gitti. Gürcistan'a giden Kumanların büyük bir kısmı dönmemiş, Yukarı-Kür ile Çoruh boylarına yerleştirilmişlerdir (Kırzioğlu 1973: 112).

Bagratlı kralı IV. David Kıpçaklardan 40 bin kişilik atlı ordu kurdu. Savaşçı Kıpçaklarla güçlenen David, İran'a akınlar yapmaya başladı. 1068'den beri Selçukluların elinde olan Tiflis'i 1122'de ele geçirdi. Kral David 1125'te ölünce yerine geçen oğlu Dimitri zamanında Kıpçaklar, kendi fetih hakları olarak Yukarı Kür ve Çoruh boylarına yerleştiler (Kırzioğlu 1973: 112).

1177'de III.Görgi tahtan indirileceğini anlayınca Kıpçak kumandanı Kubasar'a sığındı. Kubasar'ın yardımıyla kurtulan III. Görgi, Kubasar'ı bütün ülkenin başkumandanı tayin etti. Kraliçe Tamara zamanında Gürcü- Kıpçak ordularının başkumandanı Kıpçaklı beyi Kutluk-Arslanı (Kırzioğlu 1973: 130-132).

1194'te İran-Selçuklu Sultanlığının sona ermesi, Azerbaycan Atabeklerinin iç savaşlarda zayıflaması sonucu Gürcistan güçlenmişti. Yeni gelen Kıpçaklarla da iyice güç kazanan Tamara'nın ordusu, 1202'de Selçuklu Sultanı Süleyman Şah'ın ordusu ile karşılaştı. Süleyman Şah yenildi. 1207'de zorlu kuşatmalar sonunda Tamara'nın ordusu Kars'ı ele geçirdi (Kırzioğlu 1973: 140).

Cengiz Han'ın orduları 1222'de Dağıstan'da Kıpçakları yendi. Kıpçaklar, ülke korunmasına hizmet edeceklerini bildirerek Gence'deki Müslümanlardan, yurt edinecekleri bir yer istediler. Gürcülerin baskılarından bunalan Genceliler, Kıpçakları Gürcülere karşı koymak üzere Kazak çayı ve Kür boylarına yerleştirdiler. 1228'de İsfahan savaşında Cengiz'in ordusuna yenilen Kharezmşah, Şirvan-Derbend'deki Kıpçaklardan yardım istedi. Kıpçaklar, Sultan adına Derbed'i itaat ettirdi(Kırzioğlu 1973: 144-146).

1239'da üç koldan ilerleyen Cengiz Han'ın orduları Kür, Aras ve Çoruh boylarını işgal ettiler. Gürcistan ordusunun Sargis adlı Kıpçak başkumandanı bu savaşta Abaka Han'dan yana olunca kendisine 1267'de Ahıska valiliği verildi. Sargis Atabek olunca oğlu ile birlikte kendisine Taşkapı'dan Erzurum'a değin Acara, Şavşat, Kalarcet, Ardanoç ve Ardahan'ın büyük bir bölümü mülk olarak verildi. Böylece Eski Kıpçaklar kendi beyleri idaresinde Bagratlılardan ayrı, İlhanlılara bağlı bir hükümet kurmuş oldular. Fakat Azgur'daki Ortodoks Katolikosluğu kendi ülkelerinde bulunduğundan, din adamları ve aydınların yazı dili, Kartel-Kilise dili olarak devam etti (Kırzioğlu 1973: 140).

Artvin ve çevresi 1268'de ıldır Atabekleri yönetimine girdi. Çoruh'un solundaki Barkal Dağlarında yaşıyan Trkmnler, Azat-Musa komutasında güneye inerek 1301 yılında aklı Beka komutasındaki Kıpçaklarla savaşıtlar. II.Beka zamanında Karakoyunlular'a bağlı olan bölge 1386 sonlarında Temur'e tabi olur. Temur'un 1404'te ölümünden sonra Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf 1412'de bölgeye hakim olur (Kırzıoğlu 1973: 152).

1444'te Karakoyunlu Padişahı Cihanşah, haraç vermeyen Kartel kralı Bagratlı Vaktang ile ona uyan Atabek İvane zerine sefer yaparak Tiflis'i ve Ahıska'yı aldı. Her iki ülkeyi Nahçıvan'daki Umumi valiliğe bağladı (Şenol 2005:38).

1461'de Trabzon'un fethi ile Doğu Karadeniz kıyıları, oruh ağzı da Osmanlı idaresine geçer. Atabek II. Korkore, kendisinden haraç isteyen Kartel-Gürcü kralı VIII. Gorgi'ye karşı 1463'te Uzun Hasan'dan yardım istedi. II. Korkore'nin ve Uzun Hasan'ın orduları VIII. Gorgiyi yenince 1347 yılından beri Bagratlı krallığına manen bağlı ve yardımcı olan Atabekli-Kıpçak Hkmeti, Akkoyunluların yardımıyla bu bağdan kurtulmuş oldu (Kırzıoğlu 1973: 155).

1477'den itibaren Yukarı-Kr ve oruh boylarındaki Atabek Yurdu/Sa-Atabago, Şu beş beyliğe bölünmüştü: 1. Merkezi Ahıska olan ana kol Samıkhe, 2. Merkezi Çıldır Akça-Kala kasabası olan avakhet, 3. Merkezi hangi hisar olduğu iyice kestirilemeyen Şavşet-Maakhalet, 4. Merkezi Ardanuç olan Kalarçet, 5. Merkezi Oltu ve sonra Tortum Akakalası olan Tao (Tav-Eli). İŞte bunlardan oruh-Ağzından Posof ve Ardahan'dan su ayırımındaki Arsiyan Yalağuzam Dağları ile ayrılan "Maakhalet-Şavşet" Sancağı Atabeki, Akkoyunlu metbuları Uzun-Hasan'ın ölümünden sonra 1479'da, Osmanlılar'ın Turabozan Sancakbeyi ve Amasya'dan Şehzade Bayazıd'ın gönderdiği ordunun Torul-Beyliği'ni fethi sırasında, Osmanlılar ülkesine katılmıştır (Şenol 2005: 39). Bunu Osmanlı BaŐveziri'nin Şu kaydından öğreniyoruz. "Sultan (Fatih II. Mehmet) Hazretleri h.884 (1479) yılında, ordusundan küçük bir fırkayı, Gürcistan bölgesine gönderdi. (Amasya ve Trabzon'dan gelen bu kuvvetler) orada Torul denilen Kal'a (Kharşut/Khaşrud ayı yukarıları) ile, (Çoruh-Ağzı'ndan Şavşat'a kadarki) Madzahalet ülkesini baştan başa fethettiler (Kırzıoğlu 1973: 157).

Atabek Mirza-abuk (1500-1516), Akkoyunluların yıkılışı ve Safevilerin i karışıklıklarından faydalanarak Tav-Eli, Kalarçet ve Cavaket sancaklarını da hakimiyeti altına aldı. 1502'de Şah İsmail Akkoyunlular'ı yenince ıldır Atabekleri yönetimindeki Artvin ve çevresi İnan Safevi devletine bağlandı (Şenol 2005: 39).

1510'da Yavuz Sultan Selim'in bölgeye yaptığı seferle Artvin, Ardanuç, Borçka çevreleri Osmanlı topraklarına katılmış oldu. Bagratlı kralı II. Bagrat, Atabek IV. Korkore'yi 1535'te Ahılkelek savaşında yenince Kalarçet, Samiçikhe ve Çavakhet, Kutayıs/İmeret krallığına bağlandı (Kırzioğlu 1973: 39).

Kanuni, Erzurum Beylerbeyi İskender Paşa'dan Ardanuç Kalesi'ni almasını isteyince, İskender Paşa 13 Mayıs 1551'de Ardanuç Kalesi'ni alarak Erzurum'a bağladı. 1578 yılında Lala Mustafa Paşa Ahıska'yı fethedince Çıldır Eyaleti kuruldu ve Artvin, Ardanuç, Şavşat, Yusufeli çevreleri Çıldır Eyaletine bağlandı (Özder 1979: 76).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Osmanlı Devleti yenilince Kars, Ardahan ve Batum sancakları Ruslara verildi. Böylece Artvin, Ardanuç, Borçka ve Şavşat da Ruslara bırakılmış oldu (Şenol 2005: 40).

Osmanlı Devleti I. Dünya savaşına katılınca Rus orduları 1 Kasım 1914'te sınırlarımızı geçti. Ardanuç halkı "Kaçakaçulu" (kaç ha kaç) adı verilen göçle vatanlarını terk edip Anadolu içlerine doğru göç etmek zorunda kaldılar (Şenol 2005: 40).

Bolşevik İhtilali'nden sonra kurulan Sovyet hükümeti ile 3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Anlaşması sonrasında bölgede halk oylaması yapıldı. Halkın büyük çoğunluğunun isteği üzerine Ardanuç'un da içinde olduğu üç sancak yeniden Osmanlı Devletine bağlandı (Şenol 2005: 40).

Ancak sekiz ay sonra 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanınca 1877-1878 savaşı sonrasındaki sınır yeniden geçerli oldu. İngilizlerin Mondros Mütarekesine dayanarak iki yıl süren işgalinin ardından bölgeye Gürcü askerleri gelip yerleşti (Özder 1979: 67- 68).

23 Şubat 1921'de Gürcistan Hükümetine verilen kesin uyarı sonucunda Gürcüler mevcut anlaşmalara aykırı olarak gerçekleştirdikleri işgale son verdiler. Kars'tan hareket eden Türk ordusunun ilerlemesiyle 7 Mart 1921'de Ardanuç anavatana kavuşmuştur.

Ardanuç 1945 yılına kadar nahiye olarak Artvin'e bağlı kaldı. 1 Ağustos 1945'te merkezi Tütünlü (Bice) olmak üzere ilçe oldu. 1948'de ilçe merkezi Adakale'ye, 1952'den sonra da şimdiki ilçe merkezine (Meydanlar Mahallesi) taşındı.

1.3. Ardanuç'un Eğitim ve Öğretimi

İlçede, bir anaokul, bir ilkokul, iki ortaokul bir çok programlı lise, bir anadolu lisesi bir de imam hatip lisesi ile 2016-2017 yılında eğitim ve öğretim hizmeti verilmiştir.

Ardanuç'ta mevcut Halk Eğitim Merkezi'nde çeşitli branşlarda açılan kurslarda çok sayıda kursiyere yaygın eğitim verilmiştir.

İlçede 10 yatak kapasiteli 1 adet öğretmenevi bulunmaktadır. Kız ve erkek öğrenci yurtları ilçede mevcuttur.

1.4. Ardanuç'ta Kültür ve Turizm

Ardanuç ilçesi tarihi ve kültürel değeri olan çok sayıda esere sahiptir. Bunları sıralayacak olursak:

1.4.1. İskender Paşa Camii ve Türbeleri

Ardanuç ilçesi, Adakale mevkiinde bulunmaktadır. Camiinin İlk yapımı Osmanlı dönemine dayanmaktadır. 1553 yılında tamir edilerek tekrar ibadete açılmıştır. Yanında Osmanlı dönemine ait Hatice Hanım, Ali Paşa ve Süleyman Paşa'ya ait türbeler bulunmaktadır. Yörenin ilk camisi olması açısından önem taşımaktadır ve ilgi çekmektedir. (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.4.2. Ardanuç (Gevhernik) Kalesi

Ardanuç ilçesi, Adakale mevkiinde yer almaktadır. Kalenin ilk yapılaşması milattan önceki dönemlerde başlamıştır. Bagratlı Krallığı Çıldır Atabekleri ve Osmanlıların yönetim yeri olarak kullanılmıştır. Yöredeki en önemli kalelerden birisi olup iç kalesi ve etrafı surlarla çevrili şehir yapısıyla tek örnektir. Geçmiş dönemlere ait çeşitli kalıntıların yanı sıra, taş kemer dükkanlar, toprakaltı soğuk hava depoları ve Kanuni Sultan Süleyman'a ait kitabesiyle de dikkat çekmektedir (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.4.3. Ferhatlı Kalesi

Ferhatlı köyünde bulunan Ferhatlı Kalesi ilk yapısı Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Tabandan başlayarak kalenin üst kısmına ulaşan kaya içi oyma kapalı yol geçidi Ferhat ile Şirin efsanesine benzetildiği için halkın ve turistlerin ilgisini çekmektedir (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.4.4. Petoban Kalesi

Kutlu Köyü Bağlık Mahallesi'nde bulunan bu kale ismini Hisarlı köyünün eski adı olan Petoban'dan almıştır. Cinavuz yapısı kale surlarının harçsız büyük kaya taşları ile yapılmış olması nedeniyle ilgi çekmektedir (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.4.5. Cehennem Deresi Kanyonu

Türkiye'nin sayılı kanyonlarından biri olan Cehennem Deresi Kanyonu, ilginç doğal yapısı ile insanların ilgisini çekmektedir (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.4.6. Rabat Kilisesi

Bulanık köyüne 6 km. mesafede Rabat Mahallesi'ndeki kilise yabancı turistlerin uğrak yerlerindedir (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.4.7. Balkayası

Bulanık, Zekeriya ve Gülice köyleri yolu üzerinde İlçeye 14 km. mesafede bulunan 1 km. uzunluk 300 metre yükseklikteki Balkayası ilgi çeken yerlerdendir (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.4.8. Üçlü Kara Göller

Kutlu Köyü üzerinde Bilbilan Yaylası civarında bulunan Kara Göller doğal alabalığı ile ilgi çekmektedir (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.4.9. Festival ve Köy Şenlikleri

Ardanuç İlçesi; köy ve yayla şenliklerinin yoğun olarak düzenlendiği ilçelerden biridir. Düzenlenen bu etkinliklerin başlıcaları; Ardanuç Belediye Başkanlığınca düzenlenen Çuruspil Efkarı Aşıklar Şenliği ve Karakucak Güreş Festivali, Aydın Köyü Söğüt Düzü

Yayla Şenlikleri ve Karakucak Güreşleri Festivali, Bereket ve Ovacık Köyleri Yayla Şenlikleri ve Güreş Festivali, Bulanık Köyü Soçluk Festivali, Güleş Köyü Festivali ve Kutlu Köyü Yayla Şenliği'dir. Bu etkinliklerin düzenlenme tarihleri yıl içinde belirlenmekte ve duyurulmaktadır (<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi).

1.5. Ekonomik Yapı

İlçenin 96.900 hektarlık yüzölçümünün 31.500 hektarlık bölümü orman, 54.595 hektarı kültür dışı, 8.163 hektarı çayır-mera ve 2.692 hektarı tarım arazisinden oluşmaktadır.

İlçe ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Artvin'de hayvancılığın en gelişmiş olduğu ilçe Ardanuç'tur. Büyük ve küçükbaş hayvancılığın yaygın olduğu ilçenin en önemli yaylası olan Bilbilan Yaylası'nda yaz aylarında devamlı, cumartesi günleri ise büyük çapta olmak üzere hayvan pazarı kurulmaktadır.

İlçede yetiştirilen başlıca tarımsal ürünler: buğday, arpa, patates, fasulye, mısır, domates, zeytin, elma, kızılılık, ceviz, üzüm ve armuttur.

Kamusal imkanlarla da desteklenen arıcılık, yaylacılık kültürünün yaygın olduğu ilçede önemli gelir kaynaklarındandır. İlçede, son yıllarda seracılık da yaygınlaşmaktadır.

İlçe halkının başlıca gelir kaynakları arasında mevsimlik iş olan orman işçiliğini de sayabiliriz.

Büyük sanayi tesisi bulunmayan ilçede, marangoz, demirci ve oto tamiri gibi küçük çaplı işyerleri bulunmaktadır <http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi.

BÖLÜM II

HALK İNANÇLARI VE UYGULAMALARI

2.1. Halk İnançları

Halk inançları; halk arasında yaygın olarak kabullenilen, dini inançlardan bağımsız, birtakım inanışları ve pratikleri içeren ve nesiller boyu devam eden inanmalardır. Eski Türklerden bugüne kullanılan bu uygulamalarda, halkın sezgi gücünün ve toplumun mitolojik unsurlarının önemli payı vardır.

Yaratıldığı günden bugüne, insanoğlu, bir şeylere inanma eğilimi içine girmiştir. Kavramları ve olayları açıklamada yetersiz kaldığında, ya kendinden güçlü varlıklara sığınmış ya da deneme yanılma yöntemiyle birtakım pratikler edinmiştir. Halk inançları, bir toplumun bilinçaltının dışavurumudur. Her milletin kendine has değerleri vardır. Bu sebeptendir ki halk inançları, yaşadıkları toplumun özelliklerine göre şekillenir ve toplumdan topluma farklılık gösterir. Sedat Bahadır, Hatay’da Türk Halk İnançları adlı çalışmasında bu durumu şöyle ifade eder: “*Her toplum tebliğ, taklit ve geleneksel yapı içindeki eğitimle kendilerine uygun düşen davranışları benimser. Bu benimseme neticesinde toplumun genel şahsiyeti, bu değerlere göre şekillenir*” (Bahadır 2005: XIV).

İnanç ve uygulamalar, nesilden nesile aktarım gücüyle süreklilik kazanmış ve tarihi süreçlerde önemli misyonlar üstlenmiştir. Toplumun günlük hayatına giren inanışlar, toplum davranışlarını yönlendirmede önemli rol üstlenerek varlığını sürdürmektedir. “*Tek tanrılı dinler öncesi ve sonrasında dini bir inanç olma ötesinde insan, hayati pratikler içerisinde akli ve ahlaki birtakım inanış ve uygulamalar geliştirmiştir. Sözlü kültür ortamından yazılı kültür ortamına, ondan ötesinde de elektronik kültür ortamına kadar süregelen bu pratikler çerçevesinde gelenekleşen bu inanışlar, gerekebilirliği ve uygulanabilirliği ölçüsünde hayatiyetini sürdürmektedir. Gerekmeyen ve uygulama alanı kalmayan inançlar ise, yerini bir başka inanç veya uygulamaya bırakarak kaybolmaktadır.*” (Sever 2001: 32).

İnançlar; insanların karşılaştıkları çeşitli durum ve olayların, ne anlama geldiğini, bu olay ve durumlar karşısında, bireylerin nasıl bir tutum ve davranışta bulunacaklarını

gösterir. Hangi davranışın hangi sonuçları doğuracağını sezilmesi, insanları ortak eğilimde birleştirir. Bu durum da toplumsal birlik düşüncesini ve ortak bilinci ayakta tutar.

İnsan, içinde bulunduğu ve yaşadığı dünyada çeşitli canlı ve cansız varlıklarla karşılaşır, onları algılar ve bilmeye çalışır. Varlıkları anlayan, açıklayan, onlara çeşitli anlamlar yükleyen özne, yani insanoğludur. “İnsan, kendi dışındaki varlıkları ve kendini tanımaya, bilmeye çalışan tek varlık türü olarak bilgi nesneleriyle farklı tarzlarda ilişkiye girer ve farklı bilgiler elde eder.” Bu bilgileri, belleğinde saklar ve gerekli durumlarda açığa çıkarır. Toplumsal aktarım aracı olan dil de geleceğe bilgilerle yatırım yapar (Çüçen, Zafer ve Esenyel 2011: 4-5).

Kişi, çevrenin etkisiyle şekillenir. Doğumla birlikte kişiye birtakım değerler yüklenmeye başlar. Öncelikle kişinin adı, içinde yaşadığı kültürün özelliklerine göre konur. Anne- baba gerek sözleriyle gerek de davranışlarıyla çocuğu için rol modelidir. İyi bir gözlemci olan çocuk, yavaş yavaş toplumun değer verdiği uygulamaları ve pratikleri bilinçaltında derleyecektir. Kişinin doğum, evlenme, ölüm gibi önemli dönüm noktalarını da yine ait olduğu çevrenin inanışları şekillendirir. Kişi, toplum tarafından kendisine yüklenen misyonu en iyi şekilde gerçekleştirip kendisinden sonraki kuşaklara devredecektir.

İnsan zihninin, dünyada indirgenemez gerçek bir şeyin bulunduğu kanısı olmadan nasıl işleyebileceğini hayal etmek güçtür. İnsanın deneyimlerine ve dürtülerine bir anlam yüklenmeksizin bilincin nasıl ortaya çıkabileceğini düşünmek olanaksızdır. Gerçek ve anlamlı bir dünya bilinci, kutsallığın keşfiyle yakından ilgilidir. İnsan zihni gerçek, güçlü, zengin ve anlamlı olarak ortaya çıkanla bu niteliklerden yoksun olan - yani şeylerin kaotik ve tehlikeli akışı, onların rastlantısal ve anlamsız beliriş ve yok oluşları - arasındaki farkı kutsalın deneyimi sayesinde yakalayabilmiştir. Sonuç olarak kutsal insan bilincinin tarihinde bir aşama değil, bilincin yapısı içinde bir unsurdur. Kültürün en arkaik düzeylerinde insan olarak yaşamak kendi içinde bir dinsel eylemdir çünkü beslenmenin, cinsel hayatın ve çalışmanın ayinsel bir değeri vardır. Başka bir deyişle insan olmak -ya da insan haline gelmek- “dinle ilişkili” olmak demektir (Eliade 2015: 11).

Gözlerini yıldızlarla donatılmış gökyüzüne, sarp ve yüce dağlara, üzerinde sayısız hayvan ve bitki türlerini barındıran yeryüzüne çeviren insanın aklına yüzlerce soru gelmemesi mümkün değildir. Bütün bu gördüklerim nasıl var oldu? Niçin var oldu? Acaba görebildiğim ve göremediğim sayılması imkânsız varlık çeşitleri rastlantı sonucu mu

ortaya çıktı yoksa evren içinde bu düzeni sağlayan kutsal bir güç var mı? Biz doğa ile nasıl mücadele edebiliriz? Yapacaklarımızın sınırı ne olabilir? (Yıldız 2014: 45).

Sorularına cevap arayan insanoğlu, kimi zaman ilahi güçlere sığınmış ve Tanrı'dan güç almıştır. Kimi zaman da kendi gücüyle neler yapabileceğini sınınamış ya da halk inanışları dediğimiz uygulamalara işlevsellik kazandırmıştır. Tarihi süreç içinde insan hep merak etmiş ve sorgulamıştır. “*Sıradan insanlar içinde ancak cahil mutlak, sınırlı ve donuktur; cahilin düşünceleri genellikle kesindir çünkü cahil için ömrü boyunca hiçbir zaman kendi görüşünü yenileme olmamış, kulağına yeni bir söz ulaşmamıştır, onun için yeni bir fikir meydana gelmemiştir.*” (Şeriatı 2013: 89). Bilge insan, deneme-yanılma ya da sezgi yoluyla daima araştırmış, işlevsellikleri ölçüsünde nesillere yeni uygulamalar kazandırmıştır. Kültürün önemli mihenk taşları da böylece yerine oturmuştur. Diyebiliriz ki hayal eden ve hayallerini uygulayan insan, folklorun soyutluğuna somut misyonlar da yüklemeyi başarmıştır.

Hayal gücü, doğrudan bireysel nesnelere hareketle soyutlamalar yaparak yüksek ölçüde duygusal içerikli tümeller türetir. Türetilen bu genel kalıplar, insanların özlerine işlemiş ve aktarım gücüyle dinamikliğini korumuştur (Arslan 2013: 122).

Türkler İslamiyet’i kabul etmeden önce çeşitli inançlara mensup idiler. Bu inançların her birinin topluma kattığı, yüklediği, yansıttığı tutumlar ve davranışlar olmuştur. Sedat Bahadır, Hatay’da Türk Halk İnançları çalışmasında, “*Tarihi gelişim içinde Türkler ana yurtları Orta Asya’da yaşadıkları yıllarda Şaman idiler. Şaman inancı dışında Budist, Musevi ve Hristiyan Türklerden de bahsetmek mümkündür.*” (2015: 23), der. Tarihi süreç içinde bu dinsel inanışlar birtakım halk pratiklerini de beraberinde getirmiştir. Her inanç kültürünün, insanoğluna yüklediği bazı misyonlar olmuş ve bu misyonlar kullanıldıkça nesillere taşınmış aynı zamanda bazı tutum ve davranışlar, dinsel inançlardan sıyrılarak gelenek haline dönüşen uygulamalara yerini bırakmıştır.

Kısacası, insanoğlu, en ilkel çağlardan beri hep inancın peşinde yürümüş ve deneme-yanılma yöntemiyle birtakım pratikler edinmiştir. Bu pratikler, işlevleri açısından değerlendirilmiş ve kuşaklara aktarılmıştır. Teknolojinin hâkim olduğu günümüz dünyasında dahi inanışlar devam etmektedir. Çünkü inançların doğasında insanın kendisi vardır. Özne de nesne de insanın kendisidir. Olumlu ya da olumsuz olsun, dönütünü mutlaka eylemi yapan alacaktır. Bu sebepten doğuştan beri kendisine fısıldanan ve gösterilen inanç ve uygulamaları, insan, mutlaka bir yerde pratiğe dönüştürür. Toplumsal birlikleri diri tutan da bu inanışlardır.

2.1.1. Ardanuç'un İnanç Yapısı

İlçe halkı Müslümanlardan oluşur. Geçmişte birçok kültüre ve millete ev sahipliği yapmış Ardanuç'ta, Hristiyan topluluklardan kalma kiliselere rastlamak mümkündür. Ancak bu kiliseler terk edilmiş durumdadır. İlçe nüfusu İslami kültürle yetişmiştir.

Gürcü kültürünün yoğun etkisinde kalan Ardanuç'ta yer ve yemek adlarının çoğunun Gürcüce olmasına karşın inançlar konusunda eski Türk gelenekleri ve İslami değerlerle örtülü pratiklerin uygulandığı görülmektedir.

2.2. İnsan Hayatının Geçiş Dönemleriyle İlgili İnanış ve Uygulamalar

2.2.1. Doğum

2.2.1.1. Doğum Öncesi İnanç ve Uygulamalar: İnsan hayatında, “geçiş dönemi” olarak değerlendirilen başlıca üç safha; doğum, evlenme ve ölümdür. Bu geçiş dönemleri içinde inanışlar, gelenek, görenek ve uygulamalar mevcuttur. Ritüeller, belli bir yörenin kültürel yapısının mihenk taşlarını oluşturur.

Bu safhalardan ilki olan doğum, Anadolu'da ve diğer coğrafyadaki Türk boylarında mutlu bir olay olarak değerlendirilir. Çocuk, ailenin devamını sağlayan yegâne temeldir. Türk toplumunda aile “*baba ocağı*” deyiimiyle adlandırılırken, aynı zamanda da ata ruhlarına gönderme yapılarak kutsallaştırılmaktadır (Sever 2001: 35).

Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve sopyu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve sopyu sayısını arttırmaktadır, sayı artışı gücün, dayanışmanın artması anlamına gelmektedir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler, nüfusların çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedir. Yaygın olan, “*çocuk, ailede ocağı tütürür*” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısının açığa vurumudur (Örnek 1981: 167).

İnsanoğlu doğası gereği çocuk sahibi olmak ister. Bu istek üzerinde, evlendikten sonra çevre baskısının etkisi de büyüktür. Çoğu yerlerde kısır olan kadına iyi gözle bakılmadığını biliyor ve görüyoruz. Ardanuç'ta da bebeği olmayan kadına “*kısır*” adı verilir ve kısırlığın bir hastalık, büyü veya soydan olduğu söylenir.

“*Buralarda kısırlık hastalık ya da büyüün dışında bir de soydan gelir derler, soyu iyi değilse o kadın çocuk doğuramayacaktır. Bu sebeptendir ki kız alırken soy sopyu*”

araştırılır. Ailede bir uğursuzluk var ise mutlaka o uğursuzluk çocuklara geçmiştir. Soyun hayırlı devam etmesini isteyen aileler, kötü addedilen hanelerden uzak durur.” (K.46).

2.2.1.1.1. Kısırlığı Gidermek İçin Yapılan Uygulamalar: Ardanuç'ta kısırlığın giderilmesi için birçok tedavi uygulamaları görmekteyiz. Günümüzde en fazla uygulanan tedavi yöntemleri şunlardır:

- a) Hasta belinden çekilerek kaldırılır (K. 2, 4, 5),
- b) Karnı ovulur (K. 1, 2, 4),
- c) Muska okutulur(K. 1, 2, 4),
- d) Kurşun dökülür (K. 2, 4, 5),
- e) Uzan ağacından yapılan nazarlık takılır (K. 2, 4, 5),
- f) Kaplıcalara gidilir (K. 2, 4, 5),
- g) Dut posası üstüne oturulur (K. 2, 4, 5),
- h) Kaynamış, ılımış ısırğan otu suyunun içine oturulur (K. 1, 2, 4),
- i) Kadın ve erkeğin beli, çeşitli sargılarla sıcak tutulur (K. 1, 67).
- i) Saman kaynatılır. Sıcak saman üzerine oturulur (K. 1).

“Evleneli bir yılı geçmişti. Çocuğum olmadığı için kaynanam beni köyde bu işlerden anlayan birine götürdü. Bu kadın belimi çekti sonra bana bazı otların karışımından yapılmış bir şey içirdi, üstünden çok zaman geçti neyi karıştırıp içirdiğini hatırlamıyorum bile, cahillik işte hiç sormadan içtim, sonra bir muska yaptı, onu yastığımın altına koydum, bir de dut posasına oturtular, sonra da çocuğum oldu.”(K. 48).

Çocuğu olmayan kadına büyü yapıldığına inanılır. Büyüyü bozmak için üç çeşmeden su getirilir. Bunlara dua okunur. Bu suyla çocuğu olmayan kadın üç gün banyo yapar. Kadın birkaç ay içinde hamile kalır (K. 49).

Ardanuç'taki uygulamalar arasında, döl yatağını düzetmek için bel çektirmek, karnını ovdurmak, bacakları açık olarak yere eğilmek, baş aşağı tutmak şeklinde önlemler yer alır (K. 1).

Bulunduğu sıkıntılı ve tehlikeli durumdan kurtulmak için Ardanuç'ta çocuğu olmayan kadına, büyüsel özlü işlemler yapılmaktadır. Büyü ve benzer bir amaçla, hocaya gidilerek, tılsım gücüne inanılan muska yazdırılmaktadır. *“Muska, Arapçada 'yazılı şey' anlamına gelen nüsha kelimesinin halk ağzında bozulmuş biçimidir. Hastalıkları sağaltma*

veya düşmandan gelebilecek kötülüklerden, görünmez kazalar gibi herhangi bir zararı önleme amacı ile üstte taşınan yazılı kâğıda denir.” (Boratav 1984: 145).

“Kısır kadın çocuğa kalmak için çare olarak muskaya başvurmaktadır. Üç tane muska yazılır. Biri suya bırakılır, sonra bu su içilir. İkincisi kadının elbisesinin ön kısmına, üçüncüsü de döşegin uygun bir yerine dikilir. Böylece kadın ve erkek yattıkları zaman kadın çocuğa kalır. Bu işlemde muskada var olduğu tasavvur edilen doğurganlık sağlayıcı majik kuvvetin kısır kadına temas yolu ile geçmesi söz konusu edilmektedir.”(Örnek 1981: 56-67). Muska önemli bir unsurdur. Hem içindeki duaların gücü hem de manevi inanma duygusu insana olumlu dönütlerle gelecektir.

Ardanuç'ta da benzer pratikler uygulanmaktadır. Çocuğu olmayan kadınlara muska yapılır ya da okunmuş su içirilir veya bu suyla banyo ettirilir (K. 2).

Gebe kalmayan ve üşüttüğüne inanılan gelinlerin tedavisinde, kadının döl yatağında varsayılan iltihapların akıtılması amacıyla gelin kaplıcalara götürülür aynı zamanda kadın ve erkek kuşak gibi şeylerle sarılarak sıcak tutturulur. Erkeğe de özellikle gece yatmadan önce dut pekmezinden şerbet yapılır ve içirilir. Bunun yanı sıra hamile kalmak isteyen kadın, ziyaret adı verilen türbelerde bir gece geçirir ve orada dua eder, rüyasında hamile kalacağını görürse çocuğu olur (K.1).

Yine kadının döl yatağında bulunan iltihapların akıtılması için çeşitli bitkiler, bilhassa ısırgan otu kaynatılır. Su ılıyınca kişi içinde oturur. Bu uygulama haftada birkaç kez tekrarlanır (K. 33, 69).

Dutun şifa özelliğiyle sığağın birleşmesi vücuttaki iltihabı atar. Bu sebeple dut kaynatılır. Posası sıcakken, çocuğu olmayan kadın posanın üstünde bir müddet oturur. Bu uygulama birkaç kez tekrarlanır (K. 1, 68).

2.2.1.1.2. Gebeliği Önleyici ve Gebelikten Kurtulma Yönünde Pratikler: Ardanuç'ta gebelikten korunmaya nadir rastlanmaktadır. Çünkü Allah'ın verdiği cana kıymak büyük günahdır. Bu günahı işleyenlere iyi gözle bakılmaz. Fakat ekonomik durumu olmayan bazı ailelerin birtakım yöntemlere başvurdukları söylenilebilir ama genelde kimsenin bu durumdan haberi olmaz (K. 44). Başlıca gebelikten kurtulma pratiklerini şöyle sıralayabiliriz:

- a)Yüksek yere çıkıp atlanır (K. 1, 2, 4),
- b)Ağır bir şey kaldırılır (K. 1, 2, 4),
- c)İp atlanır (K. 1, 2, 4),
- d)Köyün dışında kürtaja gidilir (K. 44, 1).

Orhan Acıpayamlı, gebelikten korunma pratiklerini şu başlıklar altında toplamaktadır:

Kadına:

a) *İçinde afyon, katran, sarımsak, kahve, soğan kabukları, katırtırnakları, yakılmış yumurta kabuğu, kaynatılmış olan su,*

b) *Kına suyu,*

c) *Şaplı veya tuzlu su içirilir,*

Erkeğe de:

d) *İçinde solucan, nergis, kaynatılan su içirilmektedir (1961: 23).*

“Çocuğu doğurmamak için ağır şeyler kaldırırılar ya da yüksek yerlerden zıplarlar. Zaten hamilesin yat dinlen diyen olmadığı için bilerek yaptıkları anlaşılmaz.” (K. 86).

Hamile kalan ancak çocuğu istemeyen kadın soğanı kaynatarak suyunu içer (K. 1).

Günümüzde artık doğum kontrol hapı, spiral ve diğer tıbbi uygulamalar çocuk istemeyen ailelerin başvurduğu yöntemlerdir. Bu yöntemlere rağmen yine çocuk olsa bile doktora başvurulur ve kürtaj yöntemiyle gebeliğe son verilir.

2.2.1.1.3. Gebeliğin Başlaması ve Aşırme: Ardanoç'ta hamile kadına “yüklü”, “ikicanlı” ve “boylu” gibi isimler vermektedirler. “Hamile kadın şiştiği için sürekli dik durur sanki boyuna vermiş gibi görünür onun için buralarda hamile kadına boylu denir.” (K. 52).

Türkiye'de “karnına çocuk düşen kadına gebe, hamile, (Ekseri kasabalar), yüklü (Kağızman, Kars, Erzincan, Şehli, Gümüştane, Giresun Kastamonu), gövdeli (Akçalı Uşağı, Seyhan), ağır ayak (Sivas), ikicanlı (Sivas) çocuğu var (Hal Elazığ)” gibi isimler verilmektedir (Acıpayamlı 1965: 25).

Bildiğimiz gibi gebe kadın; korkutulmaz, ağır iş yaptırılmaz, sağlıklı beslenmesi sağlanır. Hamile kadına istediği yemekler yapılır, çünkü gebenin istediği verilmezse bu

durumun bebeği etkileyeceği düşünülür. Annenin sağlıklı beslenmesinin bebeği etkilediğini bunun için hamilelik boyunca annenin el üstünde tutulduğu aşıkâr bir gerçektir.

Ardanuç'ta da durum, günümüzde farklı değildir. Çeşitli köylerde konuştuğumuz kaynak kişiler torunlarını, kızlarını, gelinlerini hamilelik sırasında el üstünde tuttuklarını kendilerinin zamanında o kadar nazlanma şanslarının olmadıklarını ilettiler (K. 1, 46, 25).

“Köylerde maddi imkânlar çok iyi olmadığından evin tüm bireyleri çalışırdı. Yaşlı, kadın, çocuk demeden herkes tarlalarda çalışmaya giderdi ve hamile bile olsan çalışırdın, tabi şimdi durum değiştı ve imkânlar gelişmiş durumdadır. Hamilelere günümüzde özel ilgi gösterilir. Ancak günümüzde bile Ardanuç'un bazı köylerinde kadını hamile hamile çalıştıranlar mevcuttur.”(K. 25).

“Eskiden biz yaz kış demeden çalışırdık. Hamileyken de çalışmaya devam ederdik, hatta doğum yapardık hemen kalkar işe devam ederdik. Bir gün yine tarlaya çalışmaya gittim karnım şişmiş ama ne kaynanam ne kaynatam gitme diye bir şey demediler ben de kalktım gittim. Eve dönme zamanı sancı tuttu, eve vardım. Birkaç kadının yardımıyla evde doğum yaptım. Bebeği sardık. Çalışmaya devam ettim.” (K. 1).

Kadının gebe kalması esnasında kadının adet görmesi gecikir, mide bulantıları, baş dönmeleri ve kusmalarla hamile olduğu anlaşılır. Genelde bu durum modern hekimler tarafından belirtildiği gibi ilk üç ay sonrasında geçer ve aşerme dönemi başlar. Aşermek, gebelikte kadınların kimi yiyeceklerden, yemeklerden, tiksinti olmayacak şeyler için aşırı istek duyması olarak bilinir (Sever 2001: 43).

Anne karnındaki çocuğu olumlu ya da olumsuz yönden etkileyeceğine inanılan birtakım “*analojik*” özlü eylemler vardır ki, bunlardan kaçınmak ya da bunları yerine getirmek isteği ya da korkusu annenin benliğini sarar (Örnek 1977: 137).

“Memleketimizde yüklü kadın, çocuğun kime benzemesini isterse ona bakar, güzel bir kadına veya erkeğe bakarsa ona benzer, aynaya sık bakarsa kendine benzer, anne en çok kime bakarsa çocuk ona benzer, çocuk kime benziyorsa annenin o kişiyi çok sevdiğine inanılır. Çocuğunun sevmediği birine benzemesi korkusuyla anne bu kişilere bakmaz. Çocuğun çirkin olmaması için çirkinlere bakmaz. Gebe çocuğunun kime benzemesini istiyorsa, o şahsa bakar.” (Acıpayamlı 1961: 26). Anadolu geleneklerinde uygulamalar genellikle benzerdir. Ardanuç'ta da anne kime bakar veya en çok kimi görürse çocuğun o kişiye benzeyeceği düşünülür (K. 1).

“Çocuk güzel olsun diye anne, nar ya da kiraz yer. Çocuk kara gözlü olsun diye zeytin yenir. Anneyle bebeğin yazgısı bir olur derler burada eskiler, bunun için hamile kadın neye bakarsa bebeği de ona benzer. Baktığı eğer güzel bir kişiye çocuk güzel olur çirkin birine bakarsan da çocuk çirkin olur. Hayvanlara bakarsan da çocuk ona göre şekillenir. Özellikle tavşana bakılmaz, bakılırsa bebeğin dudağı kalkık olur.”(K. 41).

Köyde gebe kadınların çalışması gerektiği söylenir şayet kadın çalışmazsa bebek annenin karnında şişer ve doğum zor olur (K. 42, 28).

Boylu kadınlar yüksek yerlerden atlamazlar, birinin ayağının üstünden geçmezler bu uğursuzluk sayılır kadını da bebeği de kötü etkiler (K. 44).

Bütün bu kaçınma ve uygulamalar sıradan birer boş inanç olarak kabul etmek, sorunu çözmeye yetmez. Gebe kadın, normal kadınların içinde bulunduğu ruh durumundan ayrı bir yapıdadır; endişeleri ve korkuları vardır. Bağlı bulunduğu kültür değerine göre “geçiş” dönemlerinin önemli bir aşamasını yaşamaktadır. Gebe kadınla karnındaki çocuk arasında varsayılan etki mekanizması toplum, cemaat ya da grup gözünde işler ve geçerlidir (Örnek 1977: 138).

2.2.1.1.4. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini: Bebek anne karnında 3 aylık olduktan sonra hazırlıklara başlanır. Anne karnında bebeğin duruşundan cinsiyeti anlaşılır. Annenin poposu geriye doğru çıkmışsa, bebek anne karnına yatmışsa, onun kız olduğu anlaşılır; annenin karnı sivriyse, çocuk annenin karnına boyuna yatmıştır oradan da bebeğin erkek olduğu anlaşılır. Ona göre hazırlık yapılır (K. 1, 25).

Kadının karnı sivriyse oğlan; yayvansa kız olacağına inanılır. Kız çocuğu, anneyi çirkinleştirir; oğlan çocuğu ise güzelleştirir (K. 45).

Kişinin çocuğunun kız ya da erkek olduğunu öğrenmek için o kişiden habersiz arkasına tuz dökülür. Anne adayının burnu kaşınırsa çocuk kız, ayağı ya da karnı kaşınırsa çocuk erkek olur (K. 73).

2.2.1.2. Doğum Esnasındaki İnançlar ve Uygulamalar

2.2.1.2.1. Doğum: “Kadınların, doğum sırasındaki güçlüklerini gidermek, onların kolay doğum yapmalarını sağlamak için bir dizi çare, inanç, uygulama da doğum olayı çevresinde kümelenmiştir.”(Örnek 1977: 139).

Ardanuç'ta da doğumu kolaylaştırmak için bazı uygulamalar yapılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- a) Kadın eşikten hoplatılır (K. 1, 2, 4),
- b) Saç bağları çözülür (K. 1, 25),
- c) Düğmeler çözülür (K. 1, 25),
- d) Gebe kadının üzerinden geçilmez (K. 1, 25),
- e) Gebe kadın çarşafa yatırılır ve sallanır (K. 1, 25),
- f) Okunur, gebenin karnı sıvazlanır (K. 1, 25).

Köylerde doğum olayı eskiden ebeler ya da köyün ileri gelen yaşlıları tarafından yaptırılırdı. Doğum yaptırılacak oda hazırlanır, doğum esnasında lazım olacak araç gereçler tedarik edilir (leğen, sıcak su, havlu, jilet vb.), odaya her istenen alınmaz, gebenin yakınları bir de isterse kocası alınır (K. 46).

“Anadolu’da doğumu kolaylaştırmak için yapılan en yaygın işlemler; Meryem Ana Eli denen bitkinin içine konduğu sudan içirmek, kapalı yerleri, kilitli şeyleri açmak, kadının kendi saç örgülerini çözmek, su dolu kapları boşaltmak gelir. Kafesteki kuşlar, kümesteki hayvanlar serbest bırakılır. Bunlar benzetme kümesinden yapılan büyüklük işlemleridir. Böylece, benzetme yoluyla kadının döl yatağının açılmasını sağlayan gücü etkilemek amaçlanır.” (Boratav 1984: 148). Ardanuç’ta da Anadolu’nun çoğu yerinde olduğu gibi doğum sırasında doğumu kolaylaştıracak bu uygulamalara başvurulmaktadır. Bunda amaç doğan çocuğu ve anneyi korumaktır. Ihlamur ve kara diken denilen bir bitki kaynatılır suyu doğum yapacak kişiye içirilir. Ihlamur anneyi sakinleştirir, kara diken de ağrıların azaltılması için kullanılır (K.1).

Ardanuç’ta gebe sancılanınca odada gezdirilir, gebe seccade, yorgan, battaniye gibi şeylere sarılır. Gebe; eşik, süpürge gibi şeyler üzerinden atlattırılır (K. 34).

2.2.1.2.2. Göbek Kesme ve Çocuğun Sonu: *“Çocuk doğduktan sonra ebe veya bu işleri bilen biri tarafından çocuğun göbek bağı boğulur; göbek, dibinde düğümlenir. Düğümden yaklaşık bir santim sonrası kesilir. Çocuğun göbeğinin kesilmesi esnasında, göbek kordonunun içindeki kanın, vb.nin çıkarılması için göbek kordonu iki parmak arasında sıkıştırılarak içindeki kan boşaltılır.”* (Sever 2001: 57).

Nasıl gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğunu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla *“göbeği ve eşi”* (plasentası) ya da *“sonu”* arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki, doğan çocuğun göbeği ve

eşi birtakım işlemlerden geçirilir. Göbeğin; çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşını ve işini etkileyeceği düşüncesiyle göbek, gelişi güzel atılmaz (Örnek 1977: 142).

Ardanuç'ta da bebeğin göbeği kesildikten sonra gelişi güzel atılmaz. Bebeğin kesilen göbek bağı anneye verilir. Anne, çocuğu eve bağı olsun diye göbeğini evin duvar dibine sokar ya da kendi yatağının altına koyar (K.66).

Göbek bağı camiye gömülürse çocuk dinine bağı olur, okul bahçesine gömülürse çocuk okur (K. 40).

Yirmi gece, yirmi gündüz kırk sayılır. Kırk kaşık su ölçülür. Bu su banyo suyuna eklenir. Eklenen suyla çocuk yıkanır. Erkek çocuğun göbeği düşünce, düşen göbek caminin bahçesine konur. Çocuk camiye düşkün olsun istenir. Kız çocuğunun göbeği ise eve bağı olsun diye sandığa konur ya da evin bir köşesine gömülür (K. 16, K. 65).

Göbek bağı, gül ağıcının dibine dikilirse çocuğun güzel huylu olacağına inanılır. Göbek; evde, okulda ya da camide bir kavuğa da saklanır (K. 64).

Çocuğun rahat uyuması için, göbek bağı bebeğin yastığına dikilir. Göbek bağını fare yiyecek olsa çocuğun hırsız olacağına inanılır (K.63).

Göbek bağı, rastgele atılırsa çocuğun gözü dışarıda olur denilir, suya atılacak olursa çocuğun zengin olacağına inanılır (K. 62).

Göbek ne kadar uzun olursa çocuğun sesi o kadar güzel olur inancı halk arasında yaygındır (Acıpayamlı 1961: 52-53).

Gebelik safhasında ana rahminde çocuğun içinde bulunduğu ve çocuğun anadan gerekli besinleri alarak yaşaması ve gelişmesini sağlayan keseye (plasenta) halk arasında çocuğun eşi veya sonu adı verilmektedir (Sever 2001: 60).

Ardanuç'ta bebeğin eşinin atılmaz ve görülmeyecek bir yere gömülür. O eşin bebeğin iş, eğitim hayatını etkileyeceği düşünülmektedir (K. 30, 61, 58, 57).

2.2.1.2.3. Bebeği Yıkama, Toprağa Yatırma: *“Yeni doğan bebek Dişbudak denilen ağacın yaprağı ile yıkanır. Bu sayede çocuk hastalıklara karşı dirençli olur. Aynı zamanda bu ağacın yaprağı çocuğu sakınleştirir. Çocuk huysuzlanmaz. Ağacın yaralara da iyi geldiği bilinmektedir.”* (K. 1, 23, 28, 39).

Yeni doğan bebek hastalıklardan korunsun ve sıcak kalsın diye toprak üzerine yatırılmaktadır. Bebeğin yatacağı yerin altına toprak konur, bebek toprağın üzerinde yatırılır (K. 1, 47, 55).

2.2.1.2. 4. Bebeğin Kuyruk Yağını Emmesi: “Yeni doğan bebeğe koyunun kuyruk yağı emdirilir. Bu sayede çocuğun hastalıklara dirençli olacağına inanılır. Çocuğun ateşinin çıkmasını ve havale geçirmesini önlemek için kuyruk yağının yanında çocuğa tereyağı da emdirilir.”(K. 1, 56).

2.2.1.3. Doğum Sonrası

2.2.1.3.1. Loğusalık Dönemi ve Loğusanın Bakımı: “Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına “lohusa”, “loğusa”, “dığazkesen”, “emzikli”, “nevse” gibi isimler verilir.” (Acıpayamlı 1961: 65).

Ardanuç'ta loğusalık süresi çok uzun sürmez. Anne kendini iyi hissedince kalkıp işinin başına geçer. “Doğumdan sonra karnımız çok ağırdı. Öyle çok ağırdı ki yerimizde duramazdık. Ama yine de kalkar işimizi yapardık. Burada çok yatan kadına iyi gözle bakılmaz. Bizim buralarda ‘bir doğum yapan bir gün iki doğum yapan iki gün dokuz doğum yapan dokuz gün yatar’ derler.” (K. 27).

“Loğusalara çabuk iyileşsin diye, haşlanmış et ve mercimek çorbası yedirilir. Sütü gelsin diye de komposto, helva gibi tatlı şeyler verilir. Komşulardan eti olan kadın iyi beslensin diye et getirir” (K. 26).

Kadının sütü yoksa özellikle şekerli erişte yapılır. Soğan da süt için yararlıdır. Loğusa kadına ekşi yiyecekler yedirilmez (K. 26, 56).

Anne çocuğu kucağına aldığı zaman, nazar değmesin diye dua okur (K. 60).

2.2.1.3.2. Kırk Basması ve Kırklama: Loğusayla çocuğunun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına ve hastalıklara halkımız “kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, loğusa basması” (Acıpayamlı 1961: 85) gibi adlar vermektedir.

Ardanuç'ta kırk basmasını engellemek için şu yöntemlere başvurulmaktadır:

- a) Çeşitli bitkilerden hazırlanan su ile bebek yıkanır (K. 1, 25, 48),
- b) Çocuğun beşiğinin yanında lamba yanar (K. 1, 25, 48),
- c) Çocuk yalnız bırakılmaz, çocuğun beşiğinin yanına çalı süpürgesi konur (K. 1, 25, 48),
- d) Doğum yapan kişi evden dışarı çok çıkmaz (K. 1, 25, 48),
- e) Anne kırk basan çocuğu için; temiz bir beze kendi sütünü sağlar, bebeğin yastığının altına bu sütü koyar (K. 1, 25, 48).

“Doğum yaptım bir hafta sonra komşuya geçmek için evden çıktım. Köyde doğum yapmış olan bir kadın vardı onu uzaktan gördüm, o beni görmedi ama bebeğimi kırk basmasından korumak için hemen duvara döndüm ve bebeğimi emzirdim, bebeğime bir şey olmadı.” (K. 2).

Loğusa ve çocuğu kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan uygulamalar vardır. Ardanuç'ta kırklama işlemi olarak genellikle hamileler kırk gün içinde bebeklerini dışarı çıkartmazlar, yani bebeğin kırkı çıkana kadar çocuk kimseye gösterilmez. Çocuk kırk olunca ebe ya da bu konuda bilgili olan yaşça olgun biri çağırılır. Anne ve çocuk için ayrı ayrı kırk kaşık su ölçülür, bu suya dua okunur ve suyla anne yıkanır, çocuk da banyo yaptırılır (K. 31, K.70).

Çocuğun kırkının çıkması için 40 tane taş toplanır. Bu taşların her birine dua okunur. Taşlar suyun içine atılır ve bu su ile çocuk yıkanır. Aynı suyla anne de yıkanır (K. 81).

Eğer anne, bebeğin kırkı çıkmadan mezarlığa giderse üç harfliler, anneyi ve çocuğu sahiplenir. Annenin bir daha çocuğu olmaz (K. 76).

Çocuğun kırkı çıkmadan anne misafirlige giderse misafirlige gittiği evi, farelerin basacağına inanılır (K. 1).

“Anne kırkı çıkmadan çocuğunu dışarı çıkarır ve yağmur damlası çocuğun yüzüne gelirse çocukta çiller oluşur; şayet güneş çocuğun yüzüne gelirse çocuk aprak (şası) olur.”(K. 1).

Anneye kırkı çıkana kadar sakız çiğnettirilmez. Sakız çiğneyen annenin sütünün olamayacağına inanılır. Çocuğun kırkı çıkmamışsa eve gelen misafirin kucağına çocuk verilir. Şayet misafirin kucağına çocuk verilmezse çocuğun basık olacağına (yürüyemeyeceğine) inanılır (K. 1).

2.1.1.3.3. Al Basması: Loğusa kadının ve yakınlarını tedirgin eden bir olay olan al basması, anneye kötü ruhun tebelleş olması durumudur. Eski Türk inançlarında da yeri olan bu inanış; anneye sıkıntı halinin gelmesi, annenin nefes alamaması ve kendini boğulacakmış gibi hissetmesi şeklinde açıklanabilir.

“Benim başıma geldi. Üstüme bir ağırlık çöktü. Biri beni tutup boğmaya çalıştı. Hiç kıpırdayamıyordum. Bunun dua okuyarak gideceği yani bedenden uzaklaşacağı söylenirdi. Ben de öyle yaptım. Dua okudum, parmaklarımı oynattım. O da uzaklaştı.” (K. 27).

Al basmasından korunmak için başa siyah yazma bağlanır ve boyna siyah tespih takılır (K. 27).

Al basmasını önlemenin en iyi yolu, dua okumaktır. Herhangi bir nesneye dua okunur, dua yazılır ve o nesne her zaman annenin yanında bulundurulur. Anne lohusalık döneminde yalnız bırakılmaz. Ayrıca al basmasını diye okunmuş ip, annenin yatağının etrafına dolandır. Böylece anneye kötü ruhların yaklaşması engellenir (K. 1).

Yeni doğum yapmış kadının odasına kibrit ve süpürge koyulur. Böylece üç harflilerin gelmesi ve al basması engellenir (K. 80).

2.2.1.3.4. Ad Koyma: Doğumdan sonra, çocuğun gelişimini izleyen; onun anneye babayla, ailenin öteki üyeleriyle ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini düzenleyen bir dizi kuraldan biri de ad koymadır. Çocuğun; ait olduğu toplumun kural ve kaidelerine uygun, toplumun hoş karşılayacağı, aileyi temsil edecek bir adının olması gerekmektedir.

Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirtilen bir simgesidir. Onun için, yeni doğan çocuğa gelişigüzel bir ad konulmaz; adını taşıdığı, karşıladığı ya da içeriği anlamın çocuğun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir (Örnek 1977: 148).

Ad koyma; tarihle, insanlıkla birlikte var olmuştur. Tüm varlıkların tek bir isimde toplanması halinde karışıklık çıkacağı aşikârdır. Bunun yanı sıra adın da bir ağırlığı, insana yüklediği misyon vardır. Her toplum kendi kültürünü yansıtan, kendini yüceltecek isimleri çocuklarına devretmek ister.

Ardanuç'ta ad koyma görevi ailenin büyüğüne aittir. Genelde de ailenin büyüğünün ismi konulur.

Hülya Hanım oğlunun ismini kayınpederinin koyduğunu şöyle anlattı: *“Gebeliğimin son aylarına girmiştım. Kayınpederim bana baktı ve ‘bu çocuk oğlan doğacak gibi şayet öyle olursa adını ben koyacağım’ dedi ve oğlumun adını Harun koydu. Ben de yaşlı olduğum için kırmadım ve kabul ettim. Harun kayınpederimin babasının adıydı ve kayınpederim babasının adı yaşasın istiyordu, ben de aile büyüğünün adıyla çocuğum yaşasın istedim ama kendi istediğim Efe'yi de Harun'a ekledim. Adı Harun Efe oldu. Kur'an da da iki isim sevaptır diye kayınpederim de ses etmedi”* (K. 4).

Ad koyma Türklerde çok eskiye dayanır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde de ad koyma örneğine rastlayabiliyoruz. Eski törelerde çocuğun ad alması için yiğitlik sergilemesi

gerekirdi. Dede Korkut'ta da çocuk adını hak ettikten sonra Dedem Korkut gelir ad koyardı. Bamsı Beyrek hikâyesinde de Bamsı Beyrek bu şekilde ad alır:

“Gördüler ki o yiğit ki baş kesmiştir, kan dökmüştür. Pay Püre Bey'in sağında oturuyor. Bezirgânlar yürüdüler yiğidin elini öptüler. Bunlar böyle edince Pay Püre Bey'in hiddeti tuttu, bezirgânlara der: Bre kavat oğlu kavatlar, baba dururken oğul elini mi öperler? Dediler: Hanım, bu yiğit senin oğlun mudur? Evet benim oğlumdur dedi. Dediler: Şimdi incinme hanım önce onun elini öptüğümüze, eğer senin oğlun olmasaydı bizim malımız Gürcistan'da gitmişti, hepimiz esir olmuştuk dediler. Pay Püre Bey der: Bre, benim oğlum baş mı kesti, kan mı döktü? Evet, baş kesti, kan döktü, adam devirdi dediler. Bre, bu oğlana ad koyacak kadar var mıdır dedi. Evet, sultanım, fazladır dediler. Pay Püre Bey kudretli Oğuz beylerini çağırır misafir etti.

Dedem Korkut geldi, oğlana ad koydu.

Der:

Ünümü anla sözümü dinle Pay Püre Bey

Allah Teala sana bir oğul vermiş tutu versin

Ak sancak kaldırıncâ müslümanlar arkası olsun

Karşı yatan kara karlı dağlardan aşar olsa

Allah Teala senin oğluna aşılık versin

Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versin

Kalabalık kâfire girince

Allah Teala senin oğluna fırsat versin

Sen oğlunu Bamsam diye okşarsın

Bunun adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun

Adım ben verdim yaşını Allah versin' (Ergin 2009: 61-62).

Ardanuç'ta, Dede Korkut'taki bu gelenek biraz şekil değiştirmişse de varlığını sürdürmektedir. Günümüzde çocuğun beceri sergilemesi beklenmez ancak çocuğun adı aile büyüğü tarafından çocuğun kulağına üç kez söylenerek ezan okunur. Böylece çocuğa koyulan ismin ona uğur getireceğine, çocuğun ismine göre davranacağına inanılır (K. 5).

“Çocuğun büyükbabasını veya hocayı çağırırız. Çocuğun kulağına ezan okurlar. Senin adın derler. Daha sonra çocuğa: ‘İsmine layık ol. Ömrün uzun, nasibin gür olsun. Anaya-babaya, eşe-dosta, millete, devlete, hayırlı evlat ol’ diye dualar edilir.” (K. 1).

Bölgede adların Kur’an’da geçen isimler olmasına özellikle dikkat edilir. İsmi çocuğun kişiliğini belirleyeceğine inanılır. Bu yüzden isimlerin anlamlı olmasına ve anlamının iyiye yorumlanan isimler olmasına bilhassa dikkat edilir (K. 1, 25).

2.2.1.3.5. Çocuk Görme: Kadın doğum yaptıktan sonra akrabaları, komşuları ve yakınları tarafından ziyaret edilir. Bu ziyaret hem aileye yeni katılan aile bireyini kutlamak hem de anneye geçmiş olsun deyip onu da tebrik etmek amacıyla yapılır. En yaygın bilinen adıyla “göz aydınına gitme” dir. Bunların dışında, “loğusaya gitme”, “bebeğe gitme”, “uşak görmeye gitme” gibi adlar da yörede kullanılmaktadır (K. 2, 4, 48).

Ardanuç’ta bebek görmeye gitmek komşuluk ilişkileri açısından önemlidir. Bir kişi doğum yaptıysa ona muhakkak gitmek gerekir. Gitmemek ayıp sayılmaktadır (K. 1).

“Burada bebek doğduktan sonra kırkı çikana kadar ziyarete gideriz. Aile içinden biri doğurduysa ona elimiz döndüğünce altın takarız. Komşu ya da tanıdık için bebek görmeye gittiğimizde genelde kıyafet götürürüz. Annenin sütü gelsin diye ona da tatlılar yaparız.” (K. 4).

Köylerde genel olarak çocuk görme işlemi “hayırlı olsun”, “Allah analı babalı büyütsün”, “hayırlı evlat olsun” gibi iyi dilekleri dile getirmek için yapılır (K. 84).

2.2.1.3.6. Diş Çıkarma: Çocuğun “ilk dişinin çıkması aile ve çevresi tarafından sevinçle karşılanır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak diğer dişlerinde sağlam olması için törenler uygulanır. Anadolu’da bu törenler; diş buğdayı, diş hediği, diş bulguru gibi adlarla anılır.” (Boratav 1984: 155).

Çocuğun ilk dişinin çıktığını gören kişi çocuğun ağrısız dişinin çıkması için çocuğun üstündeki kıyafetin yakasını yırtar (K. 1).

Ardanuç’ta bebeğin ilk dişi için yapılan uygulamaya “diş bulguru” ya da “diş hediği” denilir. Bu işlem bulgur ya da mısır kaynatılarak yapılır.

“Kızımın dişi çıktığında Yasin okuttuk bunun yanında da çocuğun dişi sağlam, lokmaları bereketli olsun diye mısırı kaynattık, mısırın üstünü cevizle fıstıkla süsledik.

Komşuları çağırarak, komşular hediyelerle geldiler. Çay, poğaçaya da yapmıştık. Diş hediğinin yanında oturduk, hep beraber yedik.” (K. 2).

“Çocuğun dişi kolay çıksın diye eline yeşil soğanın beyaz tarafını verirdim. Çocuğun damağı değişik tat alsın diye çocuğa onu çiğnetirdik. Böylece dişi kolay çıkardı.” (K. 3).

Diş hediği sırasında çocuğun önüne çeşitli nesnelere konur. Çocuk bunlardan birini seçer. Örneğin çocuk kitabı seçerse okur, tespihi seçerse dinine bağlı olur, makası seçerse terzi olur, takkeyi seçerse imam olur şeklinde inanışlar mevcuttur (K. 29, 32).

Köyde bu gibi etkinliklerin komşuluk ilişkilerini pekiştirdiği düşünülmektedir. Ayrıca bebeğin ilk dişi önemli görülür ve dişin sağlıklı olması için bu gibi uygulamalar yapılmaktadır.

2.2.1.3.7. Geleneksel Sağaltma İşlemleri: Çocukların sağlıklı büyümesi, doğuştan ya da sonradan olan özürlerinin giderilmesi için birtakım geleneksel sağaltma pratikleri ve işlemlerinin uygulanması halkımız arasında oldukça yaygındır. Eskiden doktora gitme olayı ilçede görülmediği için insanlar birtakım pratikler edinmiştir. Bu pratiklerin çoğu günümüzde yerini doktor tedavilerine bıraksa da hala bazı inanışlar korunmaktadır.

“Bebeğim kırkı çıktıktan bir ay sonra hastalandı köyden birileri çocuğun karnına solucan koymamızı söyledi. Solucan çocuğun karnında canlanana kadar konması gerekiyormuş. Bende bir ay boyunca koyduğum her solucan öldü bir ayın sonunda koyduğum solucan ölmedi çocuk da hastalıktan kurtuldu. Solucanın hastalığı aldığı söylenir.” (K. 2).

“Hastalıklar için genelde sirkeyi kullanırım. Kızım 13 yaşına geldiğinde kızamık çıkardı, ateşi çıktı ben de sirkeli suyla çocuğumu ovdum iyi geldi. Bir keresinde de oğlum ayağını incitti, ayağının altına ve üstüne tahta koydum bal sürdüm sardım bir hafta öyle beklettim. Üşütmeler için ayva yaprağı, ihlamur kaynatırdım. Mide bulantısı için nane limon kaynatırdım. Öksürük için zencefil ile balı karıştırıp yedirirdim.” (K. 3).

“Üşütmeler için buralarda ince, beyaz renkli bir toprak vardır. O toprak alınır. Tahta saçmaları ile bebeğin yatırılacağı toprak ısıtılır, çocuk üç kat kundağa sarılır, sonra bu kumun üstüne yatırılır, sabaha kadar burada bekletilir. Erkek bebeklerde genelde gaz olur gazı olan bebeklere de bu sıcak tutma yöntemini uygularız.” (K. 30).

“Çocuk yürümeye çalışınca sık sık düşer. Çocuk düşmesin diye bir ibriğe su konur ve suya dua okunur. Bu su caminin etrafına dökülür, şayet caminin etrafında ağaç varsa

ağaçlar da bu su ile sulanır. Böylece ağaçlar dik durdukça çocuk da dik duracaktır.” (K. 2).

Türkiye’de nazara gelmek, nazar değme, göze gelmek, göz değme, kem göz, çarpıcı bir kuvvettir. Dünyanın hemen her yerinde en ilkelinden en gelişmişine kadar hemen her toplumda nazar inancına rastlanılmaktadır. Eskiden bu yana nazardan korunmaya, ondan uzak durmaya, ona karşı koymaya çalışılmıştır, çeşitli uygulamalar neticesinde de nazara karşı bir set kurulmuştur (Örnek 1977: 167-170).

Çocuğun hastalanmasının bir nedeni de nazara bağlanmaktadır. Nazar için de Ardanuç’ta çocuğa nazar boncuğu, karaağaç ve nazar dualarından oluşan muska takılır (K. 81, 33).

Ardanuç’ta yapılan bazı sağaltma yöntemleri yukarıda anlattığımız gibidir. Ardanuç’ta konuştuğumuz kaynak kişiler artık bu yöntemlerin çoğunun uygulanmadığını ama zorda kaldıklarında yine bu yöntemlere başvurduklarını, uygulamaların işe yaradığını iletiler.

2.2.1.3.8. Sünnet: *“Dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımı, konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür.”* (Örnek 1977: 170).

Mustafa Sever doktora tezinde (2001: 88) düşüncelerini yaptığı alıntılarla birlikte şu fotoğrafta dile getirmiştir: *“ ‘Sünnet dolaylı olarak Hz. Peygamber’e uymak anlamında bir nevi ameliyattır. Erkek çocuğunun cinsel organının uç tarafını örten derinin (haşefe) çepeçevre kesilmesidir.’* (Çağatay 1997: 361). *Müslüman ülkelerde erkek çocuklarının sünnet edilmesinin gerekçesi, Hz. Muhammed’in sünnetli doğmuş olduğuna inanılmasıdır. Peygamber’e uymak, O’nun sünnetini devam ettirmek anlamında erkek çocuklar sünnet ettirilir. Çocuğu sünnet ettirmekle, Hz. Muhammed’in ‘bedensel bir özelliği, bu dinden olanlara doğuşlarından sonra kazandırılmak istenmiştir.’*” (Örnek 1995:172).

Ardanuç’ta sünnet olayı bazı yerlerde de olduğu gibi bir düğün havası içinde yapılmaktadır. Düğünden önce çevreye haber verilir. Çocuğun yatağı süslenir, hazırlanır. Çocuğa nazar değmesin diye yatağın etrafına nazar boncuğu asılır ayrıca nefesi kuvvetli hocaya okutulan dualar çocuğun yastığının altına konur. Çocuğa; konu komşunun kendisini görmek için geldiğinde, içinden kendisine maşallah demesi tembihlenir. Sünnet töreni genellikle yaz aylarında yapılmakta olup çocuğun dayısı, amcası ya da babasının

yakın arkadaşı kirve olur. Sünnet törenlerinde genellikle mevlit okutulur, yemek verilir. Gelenler de çocuğa hediyeler getirirler (K. 1).

2.2.2. Evlilik

Geçmişten günümüze, Türk toplum yapısında, aile önemli olmuştur. Türk töresinde, aile, birliği ifade eder. Devletin ve milletin varlığını korumasının yegâne temeli ailedir. Ailenin oluşması da evlenmeye bağlıdır. Evlenme yeni bir düzeni ifade eden kavramdır. Baba ocağından ayrılıp yeni bir eve geçmeyi ifade eder. Aslında bu evlenme, Türk aile yapısında, genelde kızın evden ayrılmasını simgeler. Erkek ocağın devamını sağlayacaktır. Bu sebeple de kız, oğlanın yanına gelir ve yeni bir düzene geçtiği için evlenmiş olur. Günümüzde genelde evlenme tabiri, iki taraf için de gerçek manada yer bulmuştur. Geniş aile düzeninden kök salan aile birliği, yerini çekirdek yapıya bıraktıkça yeni evler meydana gelmiştir. Ama maddi manada evlenme, iki taraf için yerini almış olsa da ruhî anlamda evlenen, başka aileye geçen hala kız tarafıdır. *“Erkek soyun devamını sağlayan yegâne temeldir”* düşüncesi günümüz aile birliklerinde de vuku bulur.

Mustafa Sever, bu geçiş dönemini şöyle ifade etmiştir: *“Belli bir yaşa gelen gençlerin evlendirilmesi, toplumun devamı için zaruret sosyal hayatın düzenlenmesi, dolayısıyla da toplum hayatının düzenlenmesi için bir fırsat ve sevinç kaynağıdır.”* (2001: 92). Yani evlilik bir nevi toplumsal düzenin oluşması ve devamının sağlanması için insan hayatında önemli bir geçiş simgeler.

Ardanuç ve çevresinde, evlenme tören ve uygulamalarını; düğün öncesi, düğün ve düğün sonrası başlıkları altında incelemeye çalıştık.

2.2.2.1. Düğün Öncesi

2.2.2.1.1. Görücülük, Dünür Gitme: Aile büyükleri, evvela, oğullarının ağzını arayarak beğendiği biri olup olmadığını öğrenir. Şayet böyle bir durum varsa dünür gitmeye karar verilir. Böyle bir durum yoksa aileler, oğullarına münasip bir kız aramaya koyulurlar. Bazen de çocuklar beğendikleri biri varsa durumu aileye açar. Aile büyükleri etrafı soruşturur. Kızın ailesini, akrabalarını araştırır. Kız evine kadınlar önceden gidip kadın kadına sohbet ederken durumu çitlatır. Kızı da kadınlar, kızın evinde görmüş olurlar. Kızın huyu suyu, iş görme becerisi incelenir. Buna *“saraflama”* denir (K. 79). *“Şayet kadınlar kaynaşır durumu uygun görürse kız evine haber verilir. Önce tanışma için gidilir. Kahveler içilir. Kız tarafı düşünmek için müsaade ister. Kızın konuşmaktan utanmayacağı biri kızla konuşur. Kızın gönlünün olup olmadığını öğrenir.”* (K. 1).

Oğlan tarafından, birkaç gün sonra tekrar kız evine misafir olma isteği gelir. Kız tarafının gnl varsa, “*buyursun gelsinler*” der ve erkek tarafının büyükleri toplanarak kız evine gider. Uğurlu sayıldığından kız istemeye perşembe günü gidilir (K. 3).

Elçinin saygın biri olmasına dikkat edilir. Oturmasını kalkmasını bilen, belli bir olgunluğa ulaşmış ve ikna kabiliyeti güçlü kişiler kız evine misafir olur ve erkek tarafını tanıtır (K. 2).

Dede Korkut Hikâyeleri’nden “*Bamsı Beyrek*” hikâyesinde de elçi gönderme merasimine tanık oluyoruz. Bu durum elçi geleneğinin ne derece köklü olduğunu gösterir.

“Babası Pay Püre Han der: Oğul sen kız istemiyorsun, kendine bir hempa istiyormuşsun, oğul galiba senin istediğin kız Pay Piçen Bey kızı Banu Çiçek’tir dedi. Beyrek der: Evet ya, evet ak sakallı aziz baba benim de istediğim odur dedi. Babası der: Ay oğul Banu Çiçegin bir deli kardeşi vardır, adına Deli Karçar derler, kız isteyeniyi öldürür. Beyrek der: Peki ya nidelim? Pay Püre Bey der: Oğul kudretli Oğuz beylerini evimize çağıralım, nasıl uygun grlirse ona göre işedelim dedi. Kudretli Oğuz beylerini hep çağırıldılar, evlerine getirdiler. Ağır misafirlik eylediler. Kudretli Oğuz beyleri dediler: Bu kız istemeğe kim vara bilir? Uygun gördüler ki Dede Korkut varsın dediler.” (Ergin 2009: 65).

Elçiler giderken altın yüzük götürürler. Kızın babası ilk istemede “*verdim*” derse yüzük takılır. Kız istemeye giderken oğlanın babası çorabını ters giyer böylece kız tarafı oğlan tarafının niyetini anlamış olur (K. 1).

“Havadan sudan sohbet edilir. Kız kahve yapar. Kahveden sonra ailenin büyüğü ‘Allah’in emri, Peygamber’in kavli ile kızınız falanı oğlumuz falana istiyoruz.’ der.” (K. 1). Ardanuç’ta kız isteme merasimlerinde Allah ve Peygamber motifi sıkça kullanılır. Çoğunluğu Müslüman olan ilçede gerek düğünlerde gerekse rutin işlerde “*Allah rızası*” hep aranır. Birilerinin hayır duası, inananlara göre çok kapı aralar. Dede Korkut Hikâyeleri’nde de dini motiflere sıkça rastlanır. Dede Korkut, Banu Çiçek’i istemeye gittiğinde sze şöyle başlar:

“Tanrı’ nın buyruğu ile Peygamber’in kavli ile aydan arı, güneşden güzel kız kardeşin Banu Çiçegi Bamsı Beyreğ’e istemeğe gelmişim dedi. Dede Korkut böyle söyleyince Deli Karçar der: Bre ne diyorsam yetiştirin, kara aygırı silah ve teçhizatla getirin dedi.” (Ergin 2009: 66).

Kız tarafının niyeti yoksa “Kızımız küçüktür, evlenecek ablası vardır, bizde evlendirecek kız yoktur.” der (K. 1). Ailenin kızlarını evlendirmeye niyeti varsa kız tarafından bir büyük söz alır ve bir düşünelim “Allah yazdıysa olur.” der (K. 78).

Bu arada kız tarafı oğlan tarafı hakkında araştırma yapar. Maddi durumunu huyunu suyunu araştırır. Aradan birkaç gün geçince oğlan tarafı kız tarafına tekrar elçi gönderir. Kız tarafı bu sefer, “Bir büyüklere danışalım.” der. Kız vermeye niyetleri olsa da kız tarafı kendini ağırdan satar (K. 78).

Üçüncü kez gelen elçilere kız babası “evet” der. Oğlan tarafı yanlarında tatlı getirmiştir. Kız tarafı da hazırlık olarak börek, poğaçaya vs. yapmıştır. Çay eşliğinde yapılan ikramlar ve hoş sohbetten sonra söz kesimi ve nişan tarihi belirlenir. Sabah kız tarafı pişi pişirir oğlan tarafına ve hısım akrabaya ikramda bulunulur. Söz kesimine kadar geçen süre, gençlerin birbirlerini iyice tanıması için fırsattır (K. 78).

2.2.2.1.2. Söz Kesimi: Tarafların isteğine göre bazen kız istemeye gidildiği gün gelin ile damada nişan yüzükleri de takılır, bazen de ayrıca düzenlenecek nişan töreninde bu işlem gerçekleştirilir. Söz kesildikten sonra yaygın bir gelenek olarak arada tatlılığı sağlamak dileğiyle şerbet içilir. Şerbetin içilmesi artık kızın kesin olarak verildiği ve evlilik kararının kesinleştiği anlamına gelir. Ayrıca söz kesme sırasında aileler nişan ve düğün tarihleri, alınacak eşyalar gibi konuşmalar da yaparlar (K. 19).

2.2.2.1.3. Nişan: Her iki taraf da hazırlıklarını tamamladıktan sonra kız evinde, daha çok kadınların katılımıyla nişan töreni yapılır. Törenden önce, kız ve oğlan tarafları “nişan bavuli” denen nişan için gerekli eşyaları hazırlarlar. Oğlan tarafı kızın yakınlarına hediyeler alır. Buna “yolluk” denir. Yolluklar anne ve babaya elbiselik kumaş; akrabalara da çorap, mendil, tülbent olur. Kız tarafı da oğlana altın yüzük, çorap, gömlek, saat, şapka, cüzdan, tarak gibi eşyalar alır (K. 84).

Nişan ya da düğün için oğlan evinden kız evine gelenlere Gürcüce bir kelime olan “makar” denir. Gelin pencereden “makar”ın kaç kişiden oluştuğunu gizlice sayar. Sayma işini oflamadan yapan gelinin eve uğur getireceğine inanılır. Belirlenen bir akşam makar kız evine gelir. Kız evi makara önce kahve sonra yemek verir. Özellikle katmer, kete, pişi ikram edilir (K. 3).

Oğlan tarafı getirdiği nişan takımını kız tarafının vekiline kızın ağabeyine verir. O da getirilen hediyeleri tek tek çıkarıp gösterir (Şenol 2015: 330).

Geturun (getirin) tahimi (takımı) hesap sorulsun

Gelina armağan tek tek görülsün

Tamamlansın başluh (başlık) öga (önce) verilsin

Sogra (sonra) somurtmasın yüzlar nişanda

Durma sayman, göstar usula göra

Valasi(gelinin başına örrtülen örtü), kemeri, nerada (nerede) lira

Beşlugi, yüzigi, nohsani (noksan) ara

Varsa tamamlansın azlar nişanda

Entarisi yollugi, diger libasi (elbise)

İskarpini (ayakkabı) hami, ipeklisi hasi

Sogra (sonra) terk etmasin gelin anasi

Adettur çekilmaz nazlar nişanda (Şenol 2015: 330).

Hediyeleri gösterme işi bitince kızın ağabeyine: “*Hayde bavuli kaldur.*” derler. O da: “*Kahmiyer, çoğ ağır.*” der. Oğlan babası bahşiş verir. Bahşişi yeterli bulursa kaldırır (Şenol 2015: 330).

Olduysa tahım görüşa tamam

Teslim olsun bavul yerına hamam

Düngür say parayi ağırmiş yaman

Verulur onnuhlar yüzler nişanda (Şenol 2015: 330).

Kız evi, hazırladığı nişan takımını oğlan tarafının vekiline verir ve onlardan bahşiş alır. Kız tarafının getirdiği nişan da tek tek gösterilir. Böylece “*nişan değışme*” adeti yapılmış olur. Dünürler birbirini kutlar, hayırlı uğurlu olmasını dilerler (K. 67).

Nişan, hem evliliğe atılan bir adım hem de her iki taraf için bir tanışma ve uyum, düğün için karalaştırılan sürenin başlangıcı anlamlarına gelmektedir. “*Ardanuç'ta kız ve oğlan evlilik konusunda anlaştıktan sonra önce nişan yapılır bir müddet bekledikten sonra*

düğün yapılır. Bu durum kızla oğlanın anlaşıp anlaşamayacağını görmeleri için fırsattır.” (K. 52). Dede Korkut Hikâyeleri'nde de nişana küçük düğün denilirdi, düğün ise büyük düğün kavramıyla yer bulurdu: *“Yalancı oğlu Yaltacuk küçük düğününü yaptı büyük düğününe mühlet koydu.”* (Ergin 2009: 72).

Eğer, taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa nişan bozulabilir. Ama nişan bozmak yörede iyi karşılanmaz. Neredeyse boşanma ile eş tutulur. Bu yüzden nişan yapmadan önce iki taraf birbirini iyi araştırır. Bunun yanı sıra ilçede *“akraba akrabalık içindir”* anlayışı vardır. Akraba evliliğine nadir rastlanır. Çünkü anlaşmazlık durumunda akrabalık ilişkilerinin de bozulacağı düşünülür (K. 34).

2.2.2.1.4. Haftalık Götürme: Nişandan hemen hemen bir hafta sonra, kaynana, kaynata ve görümce; birtakım hediyelerle kız evine giderler. Buna *“haftaluh götürme”* denir. Haftalık olarak geline, genellikle bir elbiselik kumaş, başörtüsü, çorap ve mendil alınır (Şenol 2015: 331).

2.2.2.1.5. Gelin Görme: Kaynana oğlan tarafının kadınlarıyla birlikte gelin görmeye gelmek istediklerini kız tarafına bildirir. Kız tarafı kendileri için uygun zamanı belirler. Gelecek kadınların sayısına göre kız evi, mutfak ister. Mutfak; kız evinin, gelin görme ve düğün için oğlan tarafından istediği temel gıda maddeleridir. Bunlar genellikle un, yağ, şeker, makarna, etlik hayvan olur. Mutfak, gelin görmeye gitmeden ya da düğünden önce kız evine gönderilir (Şenol 2015: 331).

Oğlan tarafının kadınları, gelini görmek için kız evinin belirlediği gün davul zurna ile kız evine giderler. Buna *“gelin görme”* denir. Gelin görme kadınlar arasında olur. Kaynana gelinin önüne bir kumaş yolluk serer. Başına bir eşarp örtüp gelinin yüzünü açar. Gelin kaynanadan başlayarak oradakilerin elini öper. Kimseyle konuşmaz. Gelinin saygı gereği oğlan tarafından kimseyle konuşmamasına *“gelinlik etme”* denir (K. 82).

“Makar toplanmış geleceğini bildirdi. Et pişirdik, katmer açtık. Malzemeleri önceden göndermişlerdi. Kadınlar gelince önce kahve pişirdim. Başımı eğdim kimseyle konuşmadım. Sonra tekrar odaya geldim kaynanam önüme yolluh (halı) serdi. Yüzümü açtım. Herkesin elini öptüm. Yine kimseyle konuşmadım. İçimden gülmek geldi ama tuttum kendimi şayet gülseydim rezil olurudum. Utancımдан yerin dibine geçerdim. Bu büyük bir saygısızlık sayılırdı.” (K. 1).

2.2.2.1.6. Nikâh (Aht Etma): Sevgi Şenol, Ardanuç Ağzı kitabında nikâh merasimini şöyle anlatır:

“Nikâh genellikle düğünden birkaç gün önce, çevreden gizli olarak kız evinde yapılır. Nikâhta kızın ve oğlanın babası, kızın kardeşi ya da vekili, amcasının oğlu, muhtar, bekçi ve imam bulunur. Nikâh için gelenler ayrı bir odaya alınır. Kızın yakını olan iki erkek kızın yanına ihtar (söz) almaya gidip kıza sorarlar:

- Falan koydan filancanın oğlu falana vardın mı? Kız: “Vardım.” der. Soru ve cevap üç kez tekrarlanır. Kıza yine sorarlar:

- Ahtuva (nikâhına) kimi vekil ediyorsun, vesin vekilın kimdir? Kız:

- Babamı (amcamı, kardeşimi) vekil ediyorum, vesim de babamdur, vekilim de babamdur. Bu soru cevap da üç kez tekrarlanır. Kızdan söz alanlar odaya geri gelerek selam verip sessizce otururlar. İmamla aralarında şu konuşma geçer:

- Siz kimlersiniz, nereden gelip nereye gidiyorsunuz?

- Dunyadan gelduk, ahretea gidiyuruk. Allah 'ın kuluyuk peygamberin ummetiyuk.

- Nayi gorduz, naya şahatsız, bura naya geldiz?

- Falan oğlanın kızını filan aganın ogluna helalluga verduguna şahaduk.

- Ahtına kimi vekil etti?

- Babasını(amcasını, kardeşini)

Konuşmadan sonra odadakiler diz üstü oturur. Oğlan tarafından biri (oğlan nikahta bağlanmasın diye), evin tahta bölmesine (darabaya) bıçak saplar. İmam önce kız babasına sorar:

-Kızın vekâleti uzerine kızın falancanın ogluna helalluga verdin mi?

-Verdim.

Sonra oğlan babasına sorar:

-Oğlunun vekâleti uzerine ogluna falancanın kızını helalluga aldın mi?

- Aldım (2015: 332).

Bu konuşmadan sonra imam dua eder, bulunanlar âmin der. Nikâhtan sonra dünürler birbirine sarılarak hayırlı uğurlu olmasını dilerler. Diğerleri de onları kutlar. Şerbet içilir. Böylece nikâh töreni sona erer (K. 77).

Önceleri resmi nikâh düğünden sonra herhangi bir tarihte yapılabilirken son zamanlarda, düğün öncesinde resmi nikâhın mutlaka yapılmış olmasına özen gösterilmektedir. Gelinle damadın uyumlu bir şekilde bir arada olabilmelerini sağlamak amacıyla bir takım geleneksel işlemlere başvurulur. Damada ve geline bilgi veren kişiler vardır. Erkeğe bilgi verene “sağdıç”, kıza bilgi verene ise “kız yengesi” denir (K. 76).

2.2.2.1.7. Kına Gecesi: Düğünler, uğurlu sayıldığı için perşembe günü başlatılır. Düğünün başladığı ilk gün ve geceye “kına gecesi” denir. Kına gecesi her iki tarafta da yapılabilir ama yoğun olarak daha detaylı bir biçimde kız evinde, kadınlar arasında yapılır (K. 74).

Düğünden önce kız tarafı bir yenge, oğlan tarafı bir yenge ve sağdıç belirler. Yengeler kızın ve oğlanın çok yakın olan evli akrabalarından seçilir. Oğlanın yengesi ve sağdıcı genellikle karı koca olur. Mutlu evlilikleri olan yengeler tercih edilir ki gelinle damadın ağzının tadı bozulmasın. Düğünlerde yenge ve sağdıcın rolü büyüktür. Geleneklere uygun olarak istenecek her türlü maddi ve manevi mahsullerden yenge ve sağdıç sorumludur (K. 3).

Oğlan yengesi, kına gecesinden bir gün öce hazırlıklarını yapar. O gece kendisinden istenecek olan katmer, kete, tatlı, sigara, çerez ve kınayı hazırlar. Yolda istenecek pişi ve keteleri de ayrıca hazır eder. Kınayı yakmak için kullanılacak malzemeleri de tedarik edip bir bohçaya bağlar (K. 59).

Öğleden sonra davul zurna eşliğinde makar, oğlan evinde toplanır. Oğlan evinde horon tepilir. Makar kız evine doğru yola çıkar. Kız evine gelen makarı kız tarafı karşılar. Gelin gizlice istediği çocuk sayısı kadar makardaki kişileri sayar. Misafirlere ikramda bulunulur. Sonrasında yöresel halk oyunları oynanır (K. 21).

Oğlan yengesi; kız evine getirdiği yiyeceklere, eşyalara, bilhassa oturduğu yere dikkat etmelidir. Kız tarafının gençleri yengenin oturduğu minderin altına yumurta ya da iğne koyarlar. Yengenin getirdiği çerezi çalıp sonra da çerez isterler. Yenge bu tür şakalara hazırlıklı olmalı gerekli tedbiri almalıdır. Ayrıca oğlan yengesi yemekten bir kaşık ve bir tabak aşırır. Çünkü gelin evden çıkarken bunlar yengeden istenecektir. Şayet yenge bunları aşırılmazsa beceriksiz sayılır (K. 30).

Yenge kına yakımı yaklaşınca gelini görmek istediğini söyler. Ancak gelin, hemen gösterilmez. Kız tarafı, gelinin bezenmediğini söyler. Yenge getirdiği giyecekleri kız tarafına verir. Bu sefer kız tarafı kına yakmak için malzemeleri ister yenge bunları da verir.

Mumları yakmak için kibrit istenir. Mumlar yakılır. Kalan çöpler yakılarak yengenin üstüne atılır (K. 75).

Yengeden istenilenler alındıktan sonra gelin hazırlanır. Yengenin getirdiği katmer sinisinde mumlar yakılır. Siniyi gelinin kız kardeşi ya da en yakın arkadaşı başına koyar. Gelini hazırlayanlardan biri, “*gelin eşikten geçmiyor, ayağı takıldı*” diyerek bahşiş alır. Kız yengesi gelini getirir. Oğlan yengesinden başlayarak herkesin eli öptürülür. Gelin, bir sandalyeye oturtulur. Gelinin sağ eli başının üstüne koyulur. Gelin avucunu sıkıca tutar. Kız yengesi, “*gelinin avucu açılmıyor kaynana*” diye seslenir. Kaynana elinde altınla gelir ve gelinin avucunu açıp altın koyar. Önceden hazırlanan kına, gelinin eline yakılır. Özellikle evlenme çağındaki kızların da gelin kınasından ellerine yakmalarının, kısmetlerini açacağına inanılır (K. 3).

Kına yakılırken şu türküler söylenir:

Kınayı getir anam

Parmağın batur anam

Bu gece musafirum

Koynunda yatur anam

Kirpit çahmaya gelduh

Mumlar yahmaya gelduh

Bu gece kına gecesi

Kına yahmaya gelduh

Yukse evler ıssız kaldı

Ana baba kızsuz kaldı

Vurun gelinin kınasini

Ağladın garib anasini (K. 3).

Oğlan yengesi için Şu türküler söylenir:

Yenga gelmiş oturmiŐ
Can can yengacan
Bize kına geturmiş
Can can yengacan
Yenga kına yerına
Boz topradı geturmiş
Can can yengacan (K. 3).

Çerez isterken Şu türküler söylenir:

Yenga çerez istaruh
Can can yengacan
Heç haberun var midur
Can can yengacan
Yenga ayağı kalksana
Can can yengacan
Bir da bu yana bahsana
Can can yengacan
Hegbandaki (heybe) çerezi
Can can yengacan
Bir millata versana
Yenga gelmiş hoş gelmiş
Can can yengacan
Hali hegba boş gelmiş
Can can yengacan

Yenga gelin istiyer

Can can yengacan

Çerezi yoh boş gelmiş

Can can yengecan

Yenga çabuh yuhum geldi

Can can yengacan

Ahlıma luhum geldi

Can can yengacan (K. 3).

Yengenin getirdiği çerez beğenilmezse şu türküler söylenir:

Yenga çerez geturmiş

Can can yengacan

Çerezini yitürmiş

Can can yengacan

Puskivit lohum yerına

Tut kurusi geturmiş

Can can yengacan

Yenga gelmiş oturmuş

Can can yengacan

Sorun nalar geturmiş

Can can yengacan

Katmer çerez yerına

Can can yengacan

Kert çadiyi geturmiş

Can can yengacan (K. 3).

Türküler kaynak kişimiz Fikrinaz Düzcan (K. 3)'ın ses kayıtlarından derlenmiştir.

Kına gecesinden sonra oğlan yengesi gelinin evinde kalır. Güveyiye teslim edilinceye dek gelinden o sorumludur (K. 3).

2.2.2.2.Düğün: Düğün aşamasında, öncelikle çevredeki insanların düğüne çağrılması gerekmektedir. Düğüne çağrı anlamında düğün davetiyesi gönderilir. Bu davetiye daha önceden hazırlanmış bir parça kumaş, bir kart, bir yazma gibi hediyeler olabileceği gibi şeker, börek gibi yiyecekler de olabilir. Günümüzde daha çok hazır davetiyeler kullanılmaktadır.

Artık gelin bezenmiş, hazırlanmıştır. Annesi, babası ve çok yakınları; vedalaşmak için gelinin yanına çağrılır. Davul zurna, gelinin kapısında “gelin ağlatma havası” çalar (K. 71).

Aman aman karlı tağlar

Ben gedarım anam ağlar

Teşke (keşke) da anam ağlamasın

Yüreğini tağlamasın (dağlamasın)

Aman aman karlı dağlar

Ben gedarım babam ağlar

Teşke da babam ağlamasın

Yüreğini tağlamasın

Ahan sular getirurdum

Can babam eve

Şimdi kahtım (kalktım) gediyerim

Kal babam eve (Şenol 2015: 344).

Gelin yola çıkmaya hazırdır. Bezeyenler: “Kemer beline gelmiyor.”diyerek erkek tarafından bahşiş isterler. Gelinin küçük erkek kardeşi sandığa oturur, bahşiş ister. Sağdıç bu engelleri aşmak için gereken bahşişleri verir (K. 7).

Gelin çıkarken gelinin erkek kardeşi kapıyı tutar. Sağdıçtan “kapı parası” istenir. Kapı parası, sağdıçın düğün boyunca vereceği en yüklü bahşıştır (K. 54).

Davul zurna gelin ağlatma havası çalarken gelin, sağdıç ve oğlan yengesi tarafından evden çıkarılır. Sevgi Şenol Ardanuç Ağzı adlı eserinde durumu şöyle anlatır: “*Gelin süslenmiş bir erkek ata bindirilir. Eline şemsiye verilir. Yengeler de atlara binerler. Önde oğlan yengesi, ortada gelin, arkada kız yengesi bulunur. Gelinin atını erkek kardeşi, yengelerin atını da akrabaları olan erkekler tutar. Oğlan yengesi yemekte aşırıldığı tahta kaşıkları baş örtüsünün kenarlarına takarak halka gösterir, gözü açıklığıyla övünür.*” (2015: 345). Günümüzde atın yerini otomobiller almıştır. Kız ve oğlan yengeleri, otomobilde gelin ve damadın yanında bulunur.

Büyük bir sevinç ve gururla yola çıkılır artık davul zurna neşeli bir “*yol havası*” çalmaktadır.

Düğün halayı kız evinden ayrıldıktan sonra, mahallenin çocukları ve delikanlıları; iplerle, cereklerle (bir nevi odundan yapılan büyük sopa) yol keserler. Sağdıçtan para almadan yol açılmaz. Yolun ortasına masa kurup kâğıt oynayan delikanlılar, oyunda kaybettikleri parayı almadan kalkmazlar. Akşamdan “*delikanlı parası (koç parası)*” almışlarsa yol kesilmesi doğru değildir (K. 2).

Yol boyunca şu türküler söylenir:

Tagda kırarlar kırtası

Hani gelinin kardeşi

Gelin ağlama ağlama

Bizi yoldan eglema

Tagda kırarlar findugi

Hani gelinin sandugi

Gelin ağlama ağlama

Bizi yoldan eglema

Gelin atladi eşugi

Sufrada kaldı kaşugi

Kızdır(getti) evin yahişuği (yakışığı)

Gelin ağlama ağlama

Bizi yoldan eglema

Gelin evi issuz kaldı

Kuzalari susuz kaldı

Anasida kıssuz kaldı

Gelin ağlama ağlama

Bizi yoldan eglema

Gelin gider ağır ağır

Ağlıyerlar hungur hungur

Geleceğin evide budur

Gelin ağlama ağlama

Bizi yoldan eglema (K. 3).

Acıkan gençler şu türküyü söyler:

Acıkmiş gençlerin boştur midesi

Yayladan geliyor pişi kokusu

Yengenin hegbasi kete tolisi

Vermasa kaçursun kullar dugunda (şenol 2015: 346).

Artık düğün alayı kapıdadır. Kocasının evi şirin görünsün diye, kız yengesi yeni evini geline aynada gösterir. Oğlanın kız almaya giden yakın akrabaları gelinin önünde oynayarak eve doğru gelirken kaynana da oynayarak onlara karşı gider (K. 72). “*Güveyi, sağdıkla birlikte bacaya çıkar üç kez ateş eder.*” (şenol 2015: 346).

Kaynanadan da hediyesi istenir. O da şaka olarak: “*Ben da bir kazan tabak bir da kaşık veriyorum.*”der. Kazan, gelinin atının yanında ters çevrilir. Üstüne, oğlan yengesinin aşırđıđı çay tabağı ve tahta kaşık konur. Geline, “*kabul ediyor musun?*” diye sorulur. Gelin

başını sallayarak beğenmediğini gösterir. Öyleyse beğendiğin gibi yap denir. Eskiden köy düğünlerinde gelin de attan inerken kazana basarak tabağı ve tahta kaşığı kırmaya çalışırdı. Günümüzde at kullanılmadığı için bu adet işlevini değiştirmiştir. Gelin, evin kapısının önünde tabak ya da fincan kırar (K. 2).

Koca evine bağlılık sözü de veren gelin, sağdıç ve oğlan yengesi tarafından attan (günümüzde otomobilden) indirilir. Yengeler tarafından gelin, kollarından tutularak kapıya getirilir. Kapıdan girerken erkek kardeşi kapıda durarak gelinin ve diğerlerinin içeri girmelerini engeller. Sağdıçtan bahşişini almadan kapıyı bırakmaz. İçeri girmeden öncede oğlan yengesi, tatlı kocasınlar diye gelinin parmağını bala batırıp kapının üst kısmına balı sürdürür. Bir parmak balı da geline yedirir. Bereket getirmesi için ekşi hamur da kapıya sürdürülür. Bu adetler, gelinin yeni evinde kocasıyla mutlu yaşaması için yapılır. Gelin ve kız yengesi bir odaya alınır. Gelinin hem kızı hem oğlu olsun diye kucağına, bir kız bir de oğlan çocuk verilir. Kız yengesi akşama kadar gelini yalnız bırakmaz (K. 1, 2, 88).

“Ardanuç'ta düğün yemekleri yedi sekiz çeşitten az olmaz. Başlıcaları şunlardır: kuru fasulye, taze fasulye, patates yemeği, keşkek, ev makarnası, erişte, hasuta, helva, silor(siron), börek, kete, gevrek, sütlaç, sarma” (K. 25). Ardanuç'un başlıca düğün yemekleri şiirlere dahi konu olmuştur. Ardanuçlu Âşık Engüni'nin şiirinden hareketle başlıca yemekleri tanırsak:

Şirindele (bir ot adı) çiğ olursa acıdır,

Carbedele (bir ot adı) çarindele (bir ot adı) bacıdır,

Kuşotu ki başımızın tacıdır,

İşte böyle olur kır yemekleri.

Taşı güzel ama meyil verilmez,

Hegit (taneleri kaynatılmış ısır) aşı tuzlanmadan yenilmez,

Kürotunun (bir ot adı) lezzetine doyulmaz,

Kimseye söyleme sır yemekleri.

Papa (terayağı ağırlıklı aş) ile papara (bir ot adı) her şeyden uzak,

Kesme (çorba adı) çok meşhurdur sıraya yazak,

Keşekte taş varsa dişinden uzak

Renge renk katıyor nar yemekler.

...

Lenger kebabını yiyenler bilir,

Sarmaları dolmaları pek iyi olur,

Acıkan hemen yemeğe gelir,

Mutfağın dışına saçar yemekleri.

... (Bahadır 2016: 86).

2.2.2.2.1. Ambara Atma (Güveyi Katma): Yatsı ezanından sonra yengeler, gelinle birlikte ambara girerler. İnanişâ göre ambar dualı olduğu için, gelinle güveyi ilk gece ambarda kalırlar. Gelin abdest alır. Kaynana, abdest suyunun birazını ambarın köşesine döker. Böylece gelin, ambara girip çıktıkça elinin bereketli olacağına inanırlar. Sağdıç, güveyi, hoca ve oğlanın yakınları ambarın önüne gelirler. Hoca dua eder. Güveyi, oradaki büyüklerin elini öper. Vurabilenler damadı yumruklamaya çalışırken sağdıç damadı içeri gönderir (K. 1).

2.2.2.2.2. Güveyi Kaldırma: Düğün sabahı, oğlan evinin yakınları ve düğüne gelen kız tarafı, kendi aralarında ayrı bir eğlence düzenlerler. Buna “*güveyi kaldırma*” denir. Adet gereği, güveyi ambardan geç çıkar. Davul zurna ambarın önünde çalar ve uyuduğu için kalkamayan güveyi uyandırır. Gençler ambarın önünde oyun oynayıp güreşirler. Güveyi yine çıkamazsa gençler türkülerle onu uyandırmaya çalışırlar (Şenol 2015: 350).

2.2.2.2.3. Yüz Açımı: Düğünün son günüdür. Kadınlar arasında yapılan ibadetlerle, gelinin yüzü o gün açıldığı için “*yüz açımı*” denir. “*zenne düğünü*” dendiği de olur. Davul zurna, o gün sürekli çalar. Oğlan evinin komşusu ve yakını olan kadınlar, erkenden oğlan evine gelerek yemek hazırlamada oğlan tarafına yardımcı olurlar. Köyde iyi yemek yapan biri, aşçı olarak önceden düğün evine çağrılır. Günümüzde düğünler, daha çok düğün salonlarına kaydığı için evdeki hazırlıklar geniş çapta olmamaktadır ancak salona geçilmeden yine de bu merasim yapılır (K. 2).

Düğüne gelen kadınlar, harmanda ya da geniş bir bahçede toplanırlar. Gelin aynı köyden ise kız evinin kadınlarını, yüz açımına davet için davul zurna gönderilir (K. 2).

Sıra, gelinin yüzünü açmaya, halka göstermeye gelmiştir. Davul zurna gelinin kapısına gelir. Yengeler, yüzü örtülü olarak gelini odasından çıkarırlar. Kızlar gelinin önünde oynayarak giderler. Kadınların bulunduğu alanın ortasına gelinir. Yere bir cisim

serilir. Üstüne bir yastık konur. Oğlan yengesi gelini üç kez yastığın çevresinde dolaştırır. Sonra da 3 kez yastığa oturup kaldırır (Şenol 2015: 351).

Gelinin sağdıç için hazırladığı hediye (bir gömlek, bir çift yün çorap), bohça içinde sağdıca verilir. Sağdıç, bohçaya bıçağı takıp bar başına geçer. Yanına kaynanayı, gelini, oğlan yengesini alır. Oğlanın yakınları da bara katılır. Çok büyük bir bar oluşur (K. 2).

2.2.2.3. Düğün Sonrası Uygulamaları

2.2.2.3.1. Sabahlık Yollama (Göndermek): Düğünden birkaç gün sonra, kız evinin geline gönderdiği hediyeye, “*sabahlık*” denir. Geline bir elbiseli kumaş alınır. Katmer yapılır. Bunları, gelinin erkek kardeşi, sabahleyin oğlan evine götürür. Buna “*sabahlık yollama gönderme*” denir. Sabahlık olarak gelen katmerden komşulara da dağıtılır (K. 88).

2.2.2.3.2. Ayak Dönümü: Sabahlık geldikten birkaç gün sonra (düğünden bir hafta kadar sonra) gelin, damat ve sağdıç kızın evine gider. Gelinin baba evini bu ilk ziyaretine “*ayak dönümü*” denir. Ayak dönümüne giderken, kete ya da pişi götürülür. Kız tarafı, eve girene kadar eniştayi yakalarsa enişteye ceza verilir. Eniştenin sırtına binerler, boynuna çarık asarlar. Büyük ceza olarak da koç kestirilir ya da koç parası alınır (K. 88).

Konukları, kız tarafı, sevinçle karşılar. Damat, kaynana ve kayınpederin elini öper. Damat, kaynata izin vermeden oturmaz, ayakta bekler. Buna “*eniştaluh (eniştelik) etme*” denir. Konuklar o gece kız evinde kalırlar. Kız evinde sağdıca çorap, damada bahşiş verilir. Ertesi gün, komşular, akrabalar ziyaret edilir; büyüklerin eli öpülür. Getirilen kete ya da pişiden ziyaret edilen yerlere de götürülür. Gelinin yakın akrabaları tarafından enişteye bahşiş verilir (K. 1).

“*Ayak dönümüne giden enişteye kız tarafı takılır, şakalar yapar. Yarılması zor bir kütük bulunup enişteye yardırlır. Bu gelenekten dolayı, zor yarılan kütüklere 'enişte kütüğü (kütüğü)' denir.*” (K. 88, 89).

Ayak dönümü, Ardanoç'ta evlilik âdetlerinin son bölümüdür.

2.2.3. Ölüm

Ölüm, insan hayatının son safhasını meydana getiren olaydır ve insan hayatının, hakkında en fazla çalıştığı durumdur. Durumun kabul edilmesi veya isyanla karşılanması psikolojisiyle insan, ölüm olayı çerçevesinde birçok inanış ve âdetler geliştirmiştir. Bütün toplumlarda ölümle ilgili inanışlara bakıldığında, inanışların oluşması ve şekillenmesi üzerinde korkunun büyük bir etki yaptığı görülür (Sever 2001: 118).

“Eski Türklerde ölümün tek sebebi Erlik’tir. Erlik, yeraltında yaşayan kötü bir ruhtur. Yeryüzüne gönderdiği kötü ruhlar vasıtasıyla ölüme sebep olur. Ölen kişilerin ruhlarını kovmak da Kamlara düşmektedir. Kamlar, ölen kişinin ruhunu tekrar gönderebilmek için, ölü evinin çevresinde devamlı dolaşır. Ruhlar kovulduktan sonra Kam rahatlar ve ölü yakınları da zarar getirecek kötü ruhların gittiğine inanırdı.” (Bahadır 2015: 143).

İnsan hayatının son safhası olan ölümden, görüldüğü gibi insanoğlu hem korkmuş hem de onu irdelemekten geri durmamıştır. Ölüm, eskiden beri merak konusu olmuş ve birtakım inançları da peşinden getirmiştir. Biz bu inançları; ölüm öncesi inanç ve uygulamalar, cenaze defin ile ilgili inanç ve uygulamalar, ölüm sonrası yas tutma aş verme vb. inanç ve uygulamalar, başsağlığı dileme başlıkları altında gruplandırdık. Başlıklarımızı çeşitli alt başlıklara ayırarak konuyu ayrıntılı incelemeye çalıştık.

2.2.3.1. Ölüm Öncesi İnanç ve Uygulamalar: *“Toplumların kültürel bir belleği olarak ölüm, yüzyılların birikimini ve çeşitliliğini taşır. Ölümün kültürel bir bellek olması, törenler, dinsel merasimler ve pek çok toplumsal davranışın ortaya çıkmasında değişmez bir kaynak oluşuyla ilgilidir. Coğrafyalar değiştikçe ölüme yüklenen anlamlar ve ölüme ait toplumsal kültür biçimlerinin de değiştiği görülür.”*

(<http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayı=98Sayfa=122> 24 Temmuz tarihinde ziyaret edildi).

2.2.3.1.1. Ölümü Düşündüren ve Hatırlatan Belirtiler: Kişi eğer inançlı biriye öleceğini, ya da yakınının öleceğini önceden hisseder. Öleceği, kişiye rüyasında ayan olur (K. 24).

Yörede karganın üst üste bağırması uğursuzluk habercisidir. Karganın evinin etrafında üst üste öttüğünü duyan kişi, kötü haber geleceğine inanır ve hayırlı haber, hayırlı haber, hayırlı haber diyerek durumu tersine çevirmeyi umut eder (K. 1, 82).

Herhangi bir kişi rüyasında bulanık suya düştüğünü görürse bu kötüye yordandır. Ahırdaki hayvanların gece bağırması da ölüme işarettir (K.1).

Vakitsiz öten horoz evden birinin öleceğinin habercisidir, evin etrafında öten baykuş da aynı şekilde ölümü düşündürür (K. 14).

Rüyada, diş çektirdiğini görmek kişinin çocuğunun öleceğine işarettir. Dişler, kişinin çocuklarının sembolüdür. Biri, diş çektirdiğini görürse çocuklarına iyice mukayyet olur (K. 13).

Yaşlı kişi, rüyada, herhangi bir gelin veya kendinin gelin olduğunu görürse vaktinin dolduğunu, ahrete yolculuğunun başlayacağını anlar (K. 1).

Ölecek kişi, hayal görmeye başlar. Ruhun sıkıntılı olur. Rüyasında sürekli ölmüş kişileri görür. Devamlı geçmişi hatırlar. Dalgınlaşır. Kişileri tanıyamaz. Olayları ve kişileri unutur ya da birbirine karıştırır. Sürekli uykuludur (K. 12).

Gelecekte haber veren en önemli soyut unsur rüyalardır. Rüyaların Türk inançlarında her zaman yeri olmuştur. Hz. Muhammed'e bir kısmı rüyada ilham ettirilen Kur'an'da ise rüyanın önemli bir yeri vardır. Geleceğe telmihte bulunan rüyaların varlığı günümüzde kabul edilmektedir. Eskiden uygulanan astrolojinin yardımı ile rüya tabiri bu asırda da denenmektedir (Günay 1986: 100-101).

Uygur Türeyiş efsanesinde, Böğü Han bir gece uyurken rüyasında beyazlar giyinmiş bir ihtiyar gördü. İhtiyar, ona bir yeşim taşı vererek bu taşı muhafaza etmesini, şayet bunu başarırsa dünyanın dört köşesinin onun buyruğu altına gireceğini söyledi (Ögel 1971: 75).

Oğuz Han memleketini oğulları arasında yaşlı veziri Uluğ Türk'ün gördüğü rüyadan sonra paylaştırmıştır. Uluğ Türk rüyasında doğudan batıya uzanan altın bir yay ile kuzeyden güneye uzanan üç gümüş ok görmüş ve Oğuz'a, düşünün dirlik düzenlik vermesini ve rüyada ne gördü ise Gök Tanrı sözü ile yapmasını dilemiştir (Arat & Bang 1936: 29).

Rüyaların yorumlanması, eskiden beri Türk inanç sisteminde yerini bulmuştur. Ardanuç inançlarında da rüyalar önemlidir. Genellikle bu işten anlayan, bilge kabul edilen kişilere, rüyalar anlatılır. Kişiler, bu rüyaları yorumlar. Ölümü çağrıştıran rüyaların da tabiri yapılır ama kişi kendi rüyasının anlamını bilmiyorsa ölümü düşündüren bir rüya gördüğü kişiye sezdirilmez. Kişinin kalan zamanını, korkuya kapılmadan iyi geçirmesi istenir (K. 1).

2.2.3.1.2. Ölümünden Kaçınma: Ölümün belirtilerine inanan insanlar, bu belirtilerle karşılaşınca tedirgin olur ve ölümden kaçınmak için birtakım uygulamalara başvurur. Bu kaçınmalar kimi zaman yapıldığında kimi zaman da yapılmadığında ölüme sebebiyet verecek uygulamalardır.

Köyde, mahallede biri ölmüşse o mahallede yaşayan aileler o sırada dolu bulunan kapları boşaltırlar. Boşaltmadıkları takdirde Azrail'in kamasını (ölüm aletini) bu evlerdeki

su ile yıkayacağına inanılır ve öyle bir şey olursa o evden de ölü çıkacağı düşünülür (K. 1, 82).

Vakitsiz öten horoz kesilir. Evin etrafında baykuş ötüyorsa taşlanır. Karga ötüyorsa üç kere hayırlı haber denir (K. 2).

Cenaze kaldırılırken uyuyan biri olursa uyandırılır. Uyandırılmazsa uyuyanların üzerlerine, ölüm uykusu çöker (K. 18).

Ölüm olduğu gün, o köy ya da mahalledeki evlerde dikiş dikilmez. Ölümün olduğu gün, geride kalanların sağ olması için ölünün yattığı yere çivi çakılır. Ölünün yattığı yere un ve tuz dökülür. Mezardan gelenler, eve girmeden önce ahıra girerler böylece eve yönelik ölümün, insanlara değil de hayvanlara geleceği düşünülür (K. 16).

Gece tırnak kesilirse o evden ölü çıkacağı düşünülür için gece tırnak kesmekten sakınılır. Bebek çok ağlarsa da evden ölünün çıkacağına inanılır daha dikkatli olunur (K. 17).

Ocaktaki ateş su ile söndürülürse o evden biri ölür ve ocak söner. Ocakta uzun süre kaynayan su ölümü çağırır. Sofraya oturduktan sonra yer değiştirilmez çünkü değişiklik olursa o evden ölünün çıkacağına inanılır (K. 16).

2.2.3.1.3. Can Çekişme, Ölüm: Ölüm yatağındaki kişinin, can çekişmesini önlemek için başında Kur'an-ı Kerim okunur. Kişinin gurbetten bekledikleri varsa can çekişeceği düşünülür, şayet yakınları gelmezse kişinin gözü açık gidecektir. Bu yüzden ölüm döşeğindeki kişinin yakınları çağırılır. Yakınları gelemeyecek kadar uzaktalar ise bu kişilerin kıyafetleri can çekişen kişinin üstüne konur. Ölümü yaklaşan kişi böylece rahatlar (K. 1).

Kişi can verirken yanında bulunanlar dualar okur ve can çekişen kişiye Kelime-i Şehadet getirtilmeye çalışılır (K. 9).

2.2.3.1.4. Ölümün Hemen Sonrasında Yapılanlar: Kişi ruhunu teslim edince gözleri sıvanarak kapatılır. Ölünün üstündekiler çıkartılarak ölü, yeni bir yatağa alınır. Başının altına yastık konmaz. Üstüne çarşaf örtülür ve çarşafın üstüne bıçak koyulur. Bıçağın, hem ölünün şişmesini önleyeceğine hem de ölüye musallat olmaya çalışan cin, şeytan ve kötü ruhları uzak tutacağına inanılır. Kötü ruhların musallat olmaması için bir de ölünün başında Kur'an-ı Kerim'den sureler okunur (K. 1, 2).

Ölünün iki ayağının başparmağı birbirine birleştirilerek bağlanır. Çenesi, cesede cinler ve şeytanlar ilişmesin diye bağlanır. Ölen kişi; başı kibleye gelecek şekilde yatırılır, elleri iki yana uzatılır (K. 5).

Ölen kişi, evin büyüğü ise boyu iple ya da ağaçla ölçülür, bunlar ambarda saklanır. Böylece evin bereketinin ölenle beraber gitmeyeceğine, ambarda kalacağına inanılır (K. 5).

Ölüm sela verilerek duyurulur. Ölü yakınları ölünün giydiği kıyafetleri yıkadıktan sonra fakir fukaraya dağıtırlar (K. 7).

2.2.3.2. Cenaze töreni ve Defin ile İlgili İnanç ve Uygulamalar

2.2.3.2.1. Hazırlık: Ölü, başı kibleye gelecek şekilde yatırılır. Ölü; yıkanır, ölünün tırnakları kesilir, gusül abdesti aldırılır. Cesedin muhtelif yerlerine pamuk konular ve tıkanır (K. 5).

Ölüyü genellikle köyün yaşlıları yıkar. Erkek ölüyü köyün imamı yıkar (K. 7).

“Ölü yıkandıktan ve kurulandıktan sonra kefenlenir. Kefen beyaz bezden üç kat olur: İç göynek, dış göynek bir de en dışa sarılan göynek. Kefenin baş ve ayak tarafı bağlanır. Ölü mümkün olduğunca kısa sürede gömülür.” (K. 1).

2.2.3.2.2. Namaz ve Defin: Kefenlenen ölü tabuta yerleştirilir. Tabut, camiinin önündeki musalla taşına konur. Öğle ve ikindi namazına denk getirilerek namazdan sonra cenaze namazı kılınır. Cenaze namazı ölen için duadır. Ayakta kılınır ve dört tekbirdir. İmam, cenazenin önünde durur. Cemaat da imamın arkasında saf olur. İmam, cenaze namazına niyet ederek ilk tekbiri alır. Tekbirden sonra imam ve cemaat, ellerini göbeklerinin altında bağlarlar; *“Süphanek*e” okunur. Bundan sonra eller kaldırılmadan ikinci tekbir alınır; *“Salli”* ile *“Barik”* okunur. Sonra üçüncü tekbir alınır ve bir dua okunur. Sonra dördüncü tekbir alınır ve eller bırakılarak önce sağa sonra sola selam verilerek namaz bitirilmiş olur. Namaza kadınlar ve çocuklar katılmazlar. Namaz kılınınca cenaze kaldırılır. En az on adım cenazeyi taşımak büyük sevaptır (Sever 2001: 128-129).

Ölü, defnedildikten sonra ölünün mezarının başında dualar okunur. Ölünün mezarından ayrılırken geriye doğru bakılmaz geriye bakılırsa ölünün aklının dünyada kalacağına ve ölünün, yakınlarından bazılarını yanına alacağına inanılır (K. 16).

Ölü, defnedildikten sonra ölünün mezarında fener yakılır. Bu, ölüyü yaban hayvanlarından korumak için kullanılan bir yöntemdir (K. 1).

Mezar, ölü gömüldükten sonra bir yıl bekletilir. Bu zaman içinde toprak yerine oturur. Daha sonra ölünün yakınları mezarı yaptırır (K. 16).

2.2.3.2.3. Iskat ve Devir: Kişi, hayattayken bazı ibadetlerini yerine getirmemiş olabilir. Zamanında yapılmayan bu ibadetlerin karşılığının ödenmesi ile telafisi maksadıyla ölü yakınları Allah'a niyazda bulunur. Kişi ölmeden önce yerine getirmediği ibadetler için malından, parasından belli miktarda fakirlere veya hayır kurumlarına vasiyet edebilir, fakat herhangi bir kimse vasiyeti etme fırsatı bulamamış ve vefat etmişse, mirasçıları veya yakınları tarafından belirlenen meblağdan da ıskat yapılması mümkündür (Sever 2001: 113).

Iskatta hesaplanan para, ölü yakınlarının ödeyemeyeceği kadar fazlaysa devir usulüne başvurulur. Bir çıkın içine konulan belirli miktardaki para, imam tarafından devre oturan kişilere defalarca “*falan oğlu/kızı falanın namaz kefareti olmak üzere bu parayı aldın kabul ettin mi?*” denilerek verilir. Karşıdaki kişi de “*Aldım kabul ettim.*” der (K. 1).

2.2.3.3. Ölüm Sonrası Yas Tutma, Aş Verme vb. İnanç ve Uygulamalar: Ölümünden sonra, ölenin yakınları, bazı davranışları yapmaktan kaçınırlar. Müzik dinlenmez, yüksek sesle konuşulmaz, renkli giyecekler giyilmez, evde radyo-televizyon açılmaz, bir yıl içinde çalgılı düğün yapılmaz ve ölü yakınları çevre düğünlere ya da eğlencelere katılmaz (K. 1, 2, 4).

Ölümünden sonraki ilk bayramda ölü yakınları, akrabaları birlikte olur. Gelenler Kur'an okuyarak ölen kişinin ruhuna bağışlarlar (K. 25).

Ölümün üzerinden üç gün geçtikten sonra, “*can helvası*” denilen un ve dut pekmezinden yapılan helva dağıtılır ve ölünün mezarını eşenlere yufka arasına konmuş helva dağıtılır. Bu yapılmazsa kazma kürek seslerinin ölünün kulağından gitmeyeceğine inanılır (K. 10).

Ölümün üçüncü, yedinci ve kırkıncı günlerinde aş verilir. Mevlit okutulur. Komşular cenaze evine yağ, şeker, bulgur, pirinç, çay, lokum, fasulye, nohut, vb. götürür (K. 11).

Ölen kadının kocası, ikinci kez evlendiğinde, ilk karısı üzülmeyin diye, gerdek gecesi eski karısının mezarına su dökülür (K. 16).

2.2.3.3.1. Başsağlığı Dileme: Ölümünden sonra kederli insanların acılarını paylaşma, üzüntülerini hafifletme amacıyla ölü sahibi ailenin dostları, akrabaları, komşuları ölü evine giderek ölü sahibine başsağlığı dilerler. “*Başınız sağ olsun, Allah başka acı vermesin, Allah geride kalanlara ömür versin*” gibi kalıplaşmış teselli cümleleri kullanılır (K. 15).

Mezar ziyaretleri özellikle arife günü, bayram sabahı gibi mübarek günlerde yapılır (K. 1).

2.3. Belli Başlı İnanışlar

2.3.1. Belirli Gün ve Zamanlarla İlgili İnanışlar

2.3.1.1. Yılbaşı ile İlgili İnanışlar: Yılbaşı nasıl geçirilirse yeni yılın da öyle geçeceğine inanıldığından Ardanuç'ta yılbaşına oldukça önem verilir. Yeni yıl Ardanuç'ta 13-14 Ocak tarihine denk gelir. Yeni yılın bolluk bereketlik getirmesi için erken kalkılır. Ambara su serpilir. Çeşmenin yalağına (suyun biriktiği yer) ve havuza arpa, buğday dökülür. Tekneler, un ve ekmekle; güğümler, suyla doldurulur. Ateşin üzerinde sürekli yiyecek bir şeyler bulundurulur (K.1).

Yeni yıl tatlı olsun diye hayvanların ağzına pekmez dökülür. İneklerin, koyunların çoğalması için hayvanların altında mısır koçanı yuvarlatılır (K. 1, 2, 4).

Eve karınca ve yılan girmemesi için erken kalkılır, evin etrafına kül dökülür (K. 36).

Yeni yılda zorunlu olmadıkça başkasının evine gidilmez. Gidilirse o kişinin yıl boyunca evine bağlı olmayacağı düşünülür. Yeni yılda kötü şeyler olursa, yılbaşında ilk gelen kişinin ayağının uğursuzluğuna inanılır. İyi şeyler olursa o kişinin ayağı uğurlu kabul edilir ve kişi her yıl çağrılır, kişiye ikramlarda bulunulur (K. 7).

Yılbaşında evden dışarı bir şey verilirse evin bereketinin kaçacağı düşünülür. Özellikle ateş verilirse evin büyüğünün öleceği düşünülür (K. 8).

Yeni yılın başlangıcında dikiş dikilmez. Dikilirse ölülerin etinin acıyacağına inanılır. Yün, kıl taranmaz; taranırsa yıl boyunca her şeyden kıl çıkar. Çıkrık çevrilmez, çevrilirse büken kişinin başı döner, koyunlar da sersem olur (K. 9).

Yılbaşında, eve iplik getirilirse o eve yılan girer. Evde iplik görülürse yeni yılda yılan görülür. O gün evde ceviz kırılırsa hayvanların ayaklarının kırılacağı düşünülür bu yüzden ceviz kırılmaz (K. 5).

Yılbaşı akşamı her evde poğaça ya da katmer yapılır. İçine para, mısır, buğday gibi şeyler konulur. Bunlar, yerken kime çıkarsa onun yeni yılda çok kismetli olacağına inanılır. Katmerin içine değişik adlar verilen düğmeler (kısmet, devlet, deli vb.) de konur. Çıkan kişilere düğmelerle ilgili olarak “yılın devletlisi”, “yılın delisi, akıllısı” denir (K. 8, 11).

Yıl boyunca evin hayvanları toplu gezsin, birbirinden ayrılmasın diye; yılbaşında, hayvanların kuyrukları, birbirine değdirilir (K. 2).

Yılbaşı günü ahırın kapısını erkek açarsa hayvanların cinsiyetinin erkek; kadın açarsa hayvanların cinsiyetinin dişi olacağına inanılır (K. 1).

Yılbaşı akşamı mısır patlatılır. Patlayan mısırlar kime taraf giderse o kişinin şanslı bir yıl geçireceğine inanılır (K. 6).

Kaynak kişilerimiz eskiden yörede çeşitli yılbaşı eğlencelerin düzenlendiğini ama bunlardan büyük bir kısmının artık uygulanmadığını aktardı. Kaynak kişilerimizden edindiğimiz bilgilere göre yılbaşı eğlenceleri köy seyirlik oyunları şeklinde şöyle yapılıyor:

“Yılbaşı gecesi eğlence düzenleyen gruba ‘Kadi Musur’ denir. Kadi Musur grubu yılbaşından önce toplanarak işbölümü yapar. İçlerinden kadi, muhtar, gelin, müftü, bekçi, soytarı, gelini kuruyacak askerler (peyitler) seçilir. Deve ve ayıyı canlandıracaklarla, hortlak olacak olan belirlenir. Yılbaşına kadar hazırlıklar tamamlanır.

Yılbaşı akşamı yemekten sonra toplanılır. Herkes rolüne göre giyinir. Önde davul zurna, arkada Kadi Musur grubu, kapı kapı gezmeye başlar. Ellerinde külek, torba, kalbur, çuval gibi kaplar vardır. Evin önüne gelince davul zurna durur. Kadi, mani söyleyerek ev sahibinden yiyecek bir şeyler ister.

Kadi geldi kapiya

Dua etti yapıya

Veran veran bin olsun

Vermiyanın iki gözi kör olsun

Veranın bir koç oğli olsun

Vermeyanın bir kör kızı olsun

O da bacadan duşsun olsun

Yılbaşidur yılbaşı

Devletları gecasi

Veranın bir koç oğli ola

Vermeyanın bir topal kızı ola

O da bacadan doşip patliya

Davul zurna sesini ve manileri duyan ev sahibi dışarı çıkar. Gruptan biri bayılarak yere düşer. Muhtar, değneğiyle onun karnına vurur. Yerdeki ayılmaz. Bu kez muhtar “Yaz kadi yaz” der. Kadi “Yazdım yazdım.” der. Ev sahibi istenen şeylerden verebildiği kadarını verir. Yağ da maniyle istenir:

Hanım hanım kalksana,

Kepçayı ela alsana,

Yağ kulegina varsana,

Sakın elin titramasın.

Her yeni yıl gelanda,

Allah daha çok versin,

Veranın evuna nur,

Vemayanın evuna nalet yağsın.

Ev sahipleri kapıya gelenlere pestil, dut kurusu, un, pekmez, şeker gibi yiyecekler verir.

Davul zurna çalar hep birlikte eğlenirler. Bu arada Kadi Musur grubu dışındakiler gelini kaçırmaya, yazmasını kapmaya çalışırlar. Koruyucuları olan askerler onların peşine düşerler. Yakalarlarsa para alırlar, vermeyeni döverler, kara basarlar. Yakalayamazlarsa kartopuna tutarlar. Oyundan sonra deveci devesini getirir. Maniyle ev sahibinden devesine bahşiş ister:

Davulumun ipi bukrum,

Arhamdadur benim yukum,

Şimdi gelduh kapıvuza,

Taştan Ağa selamunaleykum.

İsteyen ev sahipleri deveye bindirilir, gezdirilir. Bunun için de ayrı bir bahşiş alınır.

Toplanan yiyecekler çok olursa satılır. Parası grupça bölüşülür. Ertesi günün akşamı kararlaştırılan evde toplanılır. Toplanan yağ ve undan pişi, lokum pişirtilir. Onlar pişene kadar ay ışığında kızaklarla kayılır, çeşitli oyunlar oynanılır.” (K. 5, 6).

Kaynak kişimiz eskiden yılbaşında yörede oynanan “*Ayı Oyunu*” hakkında bildiklerini aktardı:

“Oyunu iki kişi düzenler. Biri ayı diğeri sahibi olur. Ayıyı oynayacak kişinin bütün vücuduna siyah postlar bağlanır. Elleri ve yüzü karaya boyanır. Boynuna bir zincir bağlanarak sahibi tarafından içeri getirilir. Sahibi ayıya çeşitli sorular sorar:

- Ayum kaca karilar yaylaya nasıl çıkar?

- Ayum, nenelar nasıl gezar?

Ayı bu soruların her birine uygun taklitlerle cevap verir. Seyredenleri güldürür. Ayının sahibi türkü söyleyerek ayıyı oynatır.

Oyundan sonra ayının sahibi:

-Ayım çok yoruldun ha ordan bir kısır koyun tut da ye, der. Ayı, yakalamak için grubun içinden en çok korkan kişinin peşine düşünce herkes güler. Ayı tuttuğu kişiye sarılır. Eğlenilir.” (K. 6, 87).

2.3.1.2. Gece: Gece tırnak kesmek, sakız çiğnemek, dışarı p dökmek, aynaya bakmak, sokağa su atmak uğursuzluk getirir (K. 1).

2.3.1.3. Salı Günü: Salı günü yola çıkılmaz. şayet çıkılırsa başına bir kaza gelebilir (K. 1).

2.3.1.4. Cuma Günü: Cuma günü hamur yoğurmak, sobanın kln boşaltmak, çamaşır yıkamak uğursuzluk getirir (K. 1).

2.3.1.5. Bayram Günü: Bayram günü sabunla bir şey yıkanmaz. Kurban bayramında iğne kullanılmaz. Kullanılırsa kurbanın ayağına batacağına inanılır (K. 1).

2.3.1.6. April Beşi: April Beşi, miladi takvime göre 18 Nisan tarihine denk gelmektedir. April Beşi, 18 Nisan’daki soğuk havayı kastetmek için kullanılmaktadır. *“Havalarda nisanın gelişiyle ısınmaya başlamaktadır. Yöre halkının bu sıcaklara aldanmaması gerektiği vurgulanır.” (K. 1).*

2.3.1.7. Süt Mayıs: Süt Mayıs, mayıs ayının yedinci gününe denk gelir. Bu tarihte “*huto*” adı verilen çeşitli ısırlıkların tedavisinde kullanılan değerli taşın, gökten yağacağına inanılır. Ve bu tarihte yağmur yağarsa yağmurun suyu alınır. O suyla yoğurt mayalanır, hamur yoğrulur. Ve bugünde yayık yayılır. Süt Mayıs'ta yapılan işlerin bereketli olacağına inanılır (K. 1).

2.3.2. Yiyeceklerle İlgili İnanışlar

Eve gelen konuk, sofraya getirilen peynirden yemezse evin kızı evde kalır. Hamur yoğrulurken sıçarsa aile üyelerinden biri aç demektir. Evde ılık çalınırsa ekşi hamur göğçe çıkar ve beddua eder (K. 1, 87, 88).

Kar kalktığı zaman, toprağa yumurta gömülürse, o yılın ürünü bereketli olur. Bal kabağının çekirdeğini yiyen sağır olur. Unun içine ceviz koyulursa un, bereketli olur (K. 1, 2, 88, 89).

2.3.3. Yağmurla İlgili İnanışlar

Türk kültür tarihine baktığımızda “*yada taşı*” diye bilinen taş vasıtası ile, bir nevi sihir yoluyla kar ve yağmur yağdırıldığının örnekleri vardır. Yağmur taşını “*yat*” diye isimlendiren Kaşgarlı Mahmut, “*Bir türlü kamlık (kâhinliktir). Belli başlı taşlarla (yada taşı) yapılır. Bu, Türkler arasında tanınmış bir şeydir. Ben bunu Yağma ülkesinde gözümle gördüm. Orada bir yangın olmuştu, mevsim yaz idi; bu suretle kar yağdırıldı ve Ulu Tanrı'nın izniyle yangın söndürüldü.*” demektedir. Çin kaynaklarının naklettiğine göre Göktürkler'in atalarının kabile reisinin, on yedi kardeşinin olduğu ve kurttan doğmuş olduğu ve diğerlerinden farklı olduğu belirtilmektedir. Tabiatüstü bir kudrete ve özelliklere sahip olan kardeşin yağmur yağması, rüzgarın esmesi hususunda emirler verebildiği belirtilir (<http://www.yenidenergenekon.com/279-turk-kulturunde-yada-tasi-yagmur-tasi>, 29 Eylül tarihinde erişildi).

Ardanuç'ta eskiden gökten yağdığına inanılan ve adına “*huto*” adı verilen yada taşına benzer taşlar vardır. Bu taşlar yağmur yağdırmak için kullanılmakla beraber çeşitli hastalıkların tedavisi için de kullanılır (K. 92).

Şamanizm; Şamanlık Sibiry'a da oturan Türklerin ilkel dinidir. Tef, zil, davul çalarak, raks ederek, türkü söyleyerek ayin yapan ve böylece ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyi ettiğine inanılan din ile tarikat arasında bir yoldur. Şamanlar aynı zamanda doğa olaylarının önceden haberini verir (Karaalioğlu 1980: 23). Göçebe şifahi geleneğin

Şamanist mitolojisinin etkileri, İslamî dönemde de silinmeyecek ancak İslamî kalıplarla ifadelenen mistik uygulamalara geçecektir (Ocak 2012: 248).

Ardanuç'ta da halkça bilge kabul edilen, hastalıklar ya da doğa olaylarında fikri alınan, bazı olayları önceden kestirebilen kişiler vardır.

“ Peynirli Köyü'nde yaşlı bir nine vardı. İsmi Fatma idi. Yağmurun yağacağını, rüzgârın eseceğini önceden tahmin ederdi. Fatma nine çok bilgili idi. Hasta olan kişiler ona giderdi. Bu nine bize dedi ki 'Bu ağaçları kökten kesecek bir şey olacak.' daha o zamanlar biz motor nedir bilmezdik. Eski zaman köyde televizyon da yok tabii. Fatma ninenin dediği oldu. O göremedi ama motor köye geldi. ” (K. 90).

“ Kapı Köyü'nde Ade denilen, asıl adı Sultan olan bir nine var idi. Biz her şeyi bu nineye sorardık. Çok bilgili olan bu nine yağmurun ne zaman yağacağını, rüzgârın ne zaman eseceğini bize söylerdi. Kapı Köyü'nde bir mahalleye de bu ninenin adı verilmiştir. ” (K. 90).

“Cinci Hoca denen bir zat vardı. Elimde mecec dediğimiz sivilceler çıkardı. Bu Hoca arpa tanelerine okuyup onları yumurtaya koydu. Sonra da bunları çamura batırdı. Elime sürdü. Bu hoca doğa olaylarından da haberdar olurdu. Bir gün bize, 'Dereyi geçin yağmur yağacak.' dedi. Ama gökyüzünde buluttan eser yok. Dereyi geçtik öyle bir yağmur yağdı ki sel geldi. ” (K. 89).

“Başım çok ağrıyordu. Yaşlı bir teyze birtakım taşlara dua okudu başıma elini koydu ve baş ağrım geçti. Bu teyze yağmur için de dua ettiğini, bu taşların oldukça şifalı olduğunu söyledi. ” (K. 88).

2.3.3.1. Bal Yağmuru: Hıdrellezde yağın yağmura bal yağmuru denir. Hıdrellez, mayıs ayının beşinci gününe denk gelir. Bu yağmurda yoğurt mayalanır. Hamur, bu yağmurda yoğrulursa o yıl bereketli geçer (K. 1).

2.3.3.2. Yağmur Duası: Köy , yöredeki bir ziyaret yerine gider. Kurbanlar kesilir. Yemekler yenir. Namaz kılınır, dualar okunur. Dua okunurken bir torbaya taşlar doldurulur ve bu taşlar değirmenin altında asılır. Böylece yağmur yağacağına inanılır. Ayrıca ölü atın kafasına dua yazılır ve o kafa, suyun kenarındaki bir ağaca bağlanırsa yağmurun yağacağına inanılır. Ağaca kafa sıkı bağlanmalıdır. Şayet kafayı su götürürse sel geleceği düşünülür (K. 1).

“Kayınpederim atın kafasına hangi duayı yazdığını bilmiyorum ama bir dua yazdı. Kaynıma: ‘Bu kafayı götür ve suyun kenarında ağaca bağla.’ dedi. Kaynım kayınpederimin dediğini yaptı. O yıl çok kurak bir yıldır ve bu sayede yağmur yağdı.” (K. 1). Türklerde köklü bir mitolojik unsur olan at, Ardanoç’ta yağmura vesile olması için kullanılmıştır. “Yakutlarda bir hayvanın yarı at yarı insan olarak doğduğunu ve insanın bundan türediğini anlatan mitik metinler mevcut olduğu bilinmektedir. Yakutlar önemli meselelerde at başı üzerine yemin ederler. Nikâh sırasında da çiftler at başı üzerinde eğilerek ona saygıda bulunurlar. Ayrıca atın başı koruyucu olarak düşünüldüğü için onu ağaca asarlar.” (Dilek 2014: 28). At, Ardanoç inançlarında da yerini almıştır. Atın kafası, bazen yağmur yağmasına aracı olması için ağaca; bazen de haneyi koruduğuna inanıldığı için evin balkonlarına asılmıştır. İlçenin bazı köylerinin balkonlarında, hala at kafalarına rastlamak mümkündür.

2.3.3.3. Nazar Gezme: Köyün çocukları yağmur duasına çıkar. Buna “nazar gezme” denir. Çocuklar kapı kapı gezip tekerleme söyleyerek un ve yağ isterler. Topladıkları un ve yağ kullanarak pişi, katmer yapıp yerler. Köyün çocukları şu tekerlemeyi söyleyerek nazar gezerler:

Nazar nazar na gezar

Nazar burda na gezar

Sahan sahan un istar

Kepça kepça yağ istar

Harolar tolsin istar

Veranın koç oğli doğsun

Vermayanın kor topal kızı

O da bacadan duşsun

Kırılın koli kıçı (K. 1).

2.3.3.4. Yağmur ve Diğer Doğa Olayları: Aşırı yağmur ya da dolu yağdığı zaman çocuklar el ele tutuşup: “Güneş gel, güneş gel saçlı kızın ağlıyor, tekne bocuk bağlıyor, güneş, gel güneş gel” derse yağış durur güneş çıkar (K. 1).

Yağmur yağmadığı zaman, yılan diri diri ateşe atılırsa yağmurun yağacağı düşünülür (K. 87).

Kuvvetli rüzgâr estiğinde, anasının ilk çocuğu olan biri süpürgeyi bir direğe bağlarsa rüzgârın duracağına inanılır (K. 1, 19).

Dolu çok yağdığı zaman; ezan okunursa, bir bakır kabın altında dolu ezilirse, bir tava ters bir şekilde dışarı koyulur üzerine de üç aylarda pişirilen ilk pişi konursa dolunun duracağına inanılır (K. 2, 20).

Yılın ilk gök gürültüsü duyulduğunda (genelde 9 Mart tarihine denk gelir), ambarın kapısı açılırsa bereket içeri dolar, şayet yerden taş alınır sırta vurulursa kişi, güçlü kuvvetli olur (K. 1, 2, 21).

2.3.4. Nazarla İlgili İnanışlar

Yaban gülünün dikenli dalı, karadiken dalı, çıragözü evlerin ve ahırların kapılarına, meyve ağaçlarına nazarı önlesin diye asılır. Nazar boncukları da elbiselere asılır (K. 21).

Bir koyun sürüsüne sürekli bakılırsa ya da sayılırsa nazar değer (K. 21).

İş yapan birinin yanından geçerken nazar değmesin diye bereketli olsun denir (K. 21).

Nazar değen hayvanlara okunmuş ekmek ve tuz yedirilir (K. 21).

2.3.5. Hastalıklarla İlgili İnanışlar

2.3.5.1. Çocuk Hastalıkları: Altını ıslatan çocuklar için yumurtanın kabuğu iyice dövülerek inek dalağı ile birlikte yedirilir (K. 1, 2, 5, 8).

Aylık tutan çocuklar için aylık otu toplanır. Çocuk bu ot ve bol su ile banyo yaptırılır. Suyun içine dua okunur ve bu su çocuğa içirilir (K. 1, 2, 5).

Konuşamayan çocuklara dayısının ayakkabısının altı yalıtılır (K. 25).

Çıban ve yaralar için huto taşı getirtilir. Bu taşlar suya koyulur, bir süre bekletilir, çıban ve yaralar bu su ile yıkanır (K. 1, 88).

“Çocuğumun kulağının arkasında yaralar çıktı. Biz buna buralarda aylık deriz. Bir türlü geçmedi. Hem çocuğun yaraları kaşınıyordu hem de acısından çocuk her gün ağlıyordu. Yaşı hayli ilerlemiş komşumuz çocuğu görünce: ‘ Bende bazı taşlar var. Eskiden yağmur yağarken toplamıştım. Çok değerlidir. Bu taşlara dua okunur çocuğun boynuna asılırsa çocuğun bir şeyi kalmaz.’ dedi. Bize o taşları verdi. Dediğini yaptık kızımın yaraları geçti.” (K. 88).

2.3.5.2. Yetişkin Hastalıkları ile İlgili İnanışlar

2.3.5.2.1. Adet gecikmesi: Isırgan otu balla karıştırılarak yedirilir (K. 1, 2, 4, 8, 27).

2.3.5.2.2. Baş ağrısı: Hamur mayası tuzlanarak alna sarılır. Alna patates sarılır (K. 1, 2, 4, 8, 27) .

2.3.5.2.3. Burkulma: Sarol (bir çeşit erik) ekşisi burkulan yere bağlanır (K. 1, 2, 4, 8, 27).

2.3.5.2.4. Dağ vurması: Yüksek yerlere gidenler temiz hava çarpmasın diye ceplerine sarımsak ve taş koyarlar (K. 1, 2, 4, 8, 27).

2.3.5.2.5. Diş ağrısı: Pat pat otu toplanır, kaynatılır, ağız bu su ile çalkalanır (K. 1, 2, 4, 8, 27).

2.3.5.2.6. Isırık: Arının ısırıldığı yere önce bıçak koyulur sonra da lor sürülür. Köpeğin ısırıldığı yere ikiye bölünmüş kuru fasulye koyulur (K. 1, 2, 4, 8, 27).

2.3.5.2.7. İncinme: Sarol (aşısı yapılmamış erik) ekşisi soğuk suyla ıslatılır, üstüne tuz serpilir, düşme sonucu incinen yere bağlanır (K. 1, 2, 4, 8, 27).

2.3.5.2.8. Kırık: Dağ pancarı dövülür, arpa unuyla karıştırılır, kırılan yerin üzerine bağlanır (K. 1, 2, 4, 8, 27).

2.3.5.2.9. Nezle: Buruna nişadırlı su çekilir (K. 1, 2, 4, 8, 27).

2.3.5.2.10. Şeker: Kızılıcık pestili suda ıslatılarak her gün yenir (K. 1).

2.3.5.2.11. Cilt Lekeleri: Ayının derisinden yağ çıkarılır. Bu yağdan Arap sabunu yapılır cilt bu sabunla yıkanır (K. 1).

2.3.5.3. Hayvan Hastalıkları ile İlgili İnanışlar: Sancılanan hayvanlara pekmez, sirke, nişadırlı su içirilir. Düşme, dövülme sonucu hayvan hastalanırsa bu duruma “*kan tutması*” denir. Kan tutan hayvanlara nişadırlı su içirilir (K. 89, 90).

Bazı uygulamaların kökeni çok eskiye dayanır. Toplum, deneme-yanılma yöntemi ile pratiklere işlevsellik kazandırmıştır. Bu işlevsellik yaygınlaşarak bazı fıkralarda dahi yer almıştır. Hem halk, ürünlere zenginlik katmış hem de ürünlerde yer alan uygulamaların öğreticilik özelliği ile halk uygulamaları, kalıcılık kazanmıştır. Burada yer vereceğimiz fıkroda da bu durumun örneğini görebiliyoruz:

Nasreddin Hoca'nın eŖeęinin kuyruğunun altında yara çıkmıŖ. Yarası acıyan hayvan yürümekte zorlanıyormuŖ. Tecrübeli bir adam, Hoca'ya eŖeęin yarasının üzerine hafifçe niŖadır sürmesinin iyi geleceğini söylemiŖ. Hoca çarŖıya vardığında, biraz niŖadır satın almıŖ. EŖeęine binmiŖ, evine dönerken eŖeęinin yarasına niŖadırdan biraz sürmüŖ. Canı yanan hayvan hızlı hızlı yürümeye baŖlamıŖ. Hoca yolda rastladığı bir adama da yöntemi öęretmiŖ (<http://ekonomi.dunyabülteni.net/m/medya/345242/sen-de-nisadir-sur>, 28 Eylül tarihinde eriŖildi).

Fıkırdada da olduğu gibi niŖadırın Ŗıfa verici özelliği, halk arasında bilinmekte ve kullanılmaktadır.

“Eskiden hayvanlara ya da insanlara bir Ŗey ısırduğında, zehrini alsın diye niŖadır sürerdik. Hala evimde bulundurmaya çalıŖıyorum. Arı ısırduğında sürüyorum hem zehrini alıyor hem de ısırılan yerin ŖiŖmesini engelliyor.” (K. 92).

Gözü sürekli çapaklanan hayvanın gözüne, deniz suyu içen birisi üç gün tükürürse bu rahatsızlık geçer (K. 1).

2.3.6. Ŗıfalı Sular

“Su kültü, eski Türk inanç sisteminde önemli bir yere sahiptir ve tüm pınarların, dere, ırmak, göl ve denizlerin kendi iyi ruhlarının olduğuna inanılmaktadır. Suyun Ŗıfa verici, arındırıcı gücü; Türk inanç, mit, efsane ve destanlarına da yansımıştır.” (http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_su_kultu.pdf, 13 Ağustos 2017 tarihinde eriŖildi).

2.3.6.1. Mısırot Çermiği: Ardanuç ilçe merkezine 2 km mesafede, Ankliya Mahallesi sınırları içindedir. Suyu soğuk ve sodalıdır. Böbrek ve mesane taŖlarını düşürmede etkilidir (K. 5, 6).

2.3.6.2. KokmuŖ Çermiği: Kapı Köyü (Karsniya) sınırları içinde yer alan Ŗıfalı sudur. Suyun içinde kükürt oranı fazladır bu durumdan dolayı suyu kokmaktadır. Romatizma ve cilt hastalıklarına iyi geldiği düşünölen çermik, astım ve Ŗeker hastaları için tehlike oluŖturur. Bu çermiğe giren astım ve Ŗeker hastalarının fenalık geçirdiği bilinmektedir. Bu çermik belirli aylarda ölüm riski oluŖturur. Hatta, çermiğin üstünden uçan kuŖların öldüğü söylenir. (K. 5, 6).

2.3.6.3. Acı Çermik: Kapı Köyü'nde bulunur. Böbrek taŖına ve kaŖıntıya iyi gelir. Ayrıca hayvanların uyuz hastalığına da iyi gelmektedir (K. 89).

2.3.6.4. Soğanlı Köyü Çermiği: Soğanlı Köyü'nde bulunur. Böbrek taşına iyi gelir (K. 91).

2.3.7. Yatırlar

“İslam öncesinde Türkler kutsal nesnelere ifade için ıduk, ıyık, ızık... kelimelerini kullanıyorlardı. İnandıkları bu mezarları kutsallığın ortaya çıktığı, bu nedenle de kutsalla temasın en kolay yoldan sağlanabileceği yerler olarak kabul ettikleri ve ona inandıkları için ziyaret etmektedirler.” (Güngör & Köylü 2014: 108). Ziyaret yerlerinde görülen rüyaların gerçek olacağına inanılır. Ziyarete kurban kesilerek Tanrı'dan ya da o yerin sahibinden;

Evlenmek (K. 89),

Kuraklık dönemlerinde yağmur yağdırmak (K. 89),

Kutlıktan, açlıktan kurtulmak (K. 89),

Hastalıklardan kurtulmak, sağlığına kavuşmak (K. 90),

Çocuk sahibi olmak (K. 1),

Borçtan kurtulmak (K. 88),

Ailenin dirlik ve düzenlik içinde yaşamasını sağlamak (K. 90), istenmektedir.

Eski Türk geleneklerinde de kurban keserek Tanrı'dan yardım istendiği biliniyor. Şamanizm'in en bilinen ritüeli, Tanrı Ülgen'e kurban sunmak bu sunuşla beraber dualar, ilahiler söylemektir (Karaalioglu 1980: 23).

2.3.7.1. Camandar Baba Mezarı: Adını Camandar adlı bir Türk boyundan aldığı sanılmaktadır. Burada Camandar adlı ermiş bir kişinin yattığına inanılır (K. 5, 6).

2.3.7.2. Ağbaba Ziyareti: Harmanlı Köyü'nde bulunur. Yatırın kimliği bilinmemektedir (K. 5, 6).

2.3.7.3. Garipler Mezarı: Yolüstü Köyü'nün sınırları içinde bulunur (K. 5, 6).

2.3.7.4. Büyükdağ Ziyareti: Meşeköyü'nün mezrasındadır. Yatırın sahibi bilinmemektedir (K. 5, 6).

2.3.7.5. Kürdevan Dağı Ziyareti: Horosan'dan gelme yiğit bir zatın burada yattığına inanılır (K. 5, 6).

2.3.7.6. Yeşil Dede Mezarı: Kutlu Köyü ile Şavşat'ın Karaağaç Köyü yaylaları arasında bulunur. Yeşil Dede ile sekiz müridinin, Ruslarla savaşırken şehit düştüğüne ve burada defnedildiğine inanılır (K. 5, 6).

2.3.8. Diğer Batıl İnanışlar

Kaynak kişilerimizden derlediğimiz bilgileri şöyle sıralayabiliriz:

Sağ el kaşınırsa para gelir (K. 89).

Ateşin ıslık sesi çıkararak yanması uğursuzluk getirir (K. 89).

Eşiğe oturunca borçlular gelir (K. 89).

Su ocakta uzun süre kaynarsa düşmanlar ev halkını çekiştirir (K. 90).

Pilakinin (ekmek pişirme kabı) üstünde köz dik durursa misafir gelir (K. 90).

Yolcu gittikten sonra evi süpürmek uğursuzluk getirir (K. 90).

Bıçak elden ele verilirse kavga olur (K. 90).

Ayakkabının ters durması, şeytan namaz kılıyor anlamına gelir (K. 91).

Gece tırnak kesilirse şeytan sevinir (K. 40).

Ayna kırılması uğursuzluk getirir (K.40).

Bir insan bir insanın üstünden atlarsa cüce kalır (K. 40).

Hamile kadının bıyıkları kaşınırsa çocuğu erkek olur (K. 2, 16, 40).

Burun kaşınırsa misafir gelir (K. 2, 16, 40).

Şimşek çaktığında yere bıçak saplanır (K. 2, 16, 40).

Yarım çay içen kadın dul kalır (K. 2, 16, 40).

Akşam soğan yiyenin yanına melek gelmez (K. 2, 16, 40).

Şekeri çok yiyen erken evlenir (K. 2, 16, 40).

Yıldız kaydığında birinin öldüğüne inanılır (K. 2, 16, 40).

Bıçakla ekmek kesilirse evin bereketi kaçar (K. 2, 16, 40).

Bir kişinin üzerinde dikiş dikilirse o kişinin kısmeti bağlanır (K. 2, 16, 89).

Fırtınalı havada saç kesmek şans getirir (K. 2, 16, 40).

Hamile kadının kestiği saç çabuk uzar (K. 2, 16, 40).

- Bir kadın iki erkeğin ortasından geçerse çocuğu olmaz (K. 2, 16, 40).
- Gece ıslık çalınırsa kötü haber alınır (K. 2, 16, 40).
- Ayakkabının ters durması hastalık habercisidir (K. 2, 16, 40).
- Merdivenin altından geçenlerin boyu kısa olur (K. 2, 16, 40).
- Tencerede su boş boş kaynarsa düşmanlar çoğalır (K. 2, 16, 40).
- Sol kulak kaşınırsa birinin seni kötilediği anlamına gelir (K. 2, 16, 40).
- Süpürgeyle dövülen insan tembel olur (K. 2, 16, 40).
- Tencerenin dibini silenlerin düğününde bol yağmur yağar (K. 2, 16, 40).
- Yılbaşında (14 Ocak), çıra kesilirse hayvanların ayakları kırılır (K. 2, 16, 40).
- Bebek çok ağlarsa birisi ölür (K. 2, 16, 40).
- Gece aynaya bakanın ömrü kısa olur (K. 2, 16, 40).
- Kapının önünde oturan kişi, iftiraya uğrar (K. 2, 16, 40).
- Suya taş atmak kötü şans getirir (K. 2, 16, 40).
- Yeni eve taşınırken eski evin süpürgesi götürülürse, eski evdeki dertler yeni evin bereketini kaçıır (K. 2, 16, 40).
- Ormana giden kişinin önüne geçilirse, o kişinin başına kaza gelir (K. 2, 16, 40).
- Çoraplar çıkarılır ve yatağın baş kısmına konulursa ömür kısa olur (K. 1, 4, 89).
- Soğan kabuğu ateşe atılırsa atan kişinin erkek kardeşi ölür (K. 2, 16, 40).
- At nalı şans getirir (K. 2, 16, 40).
- Bir eve iki kardeş evlenirse, evlenenlerin kocaları ölür (K. 1, 2, 8).
- Ağızda ekmek lavaboya gidilirse, kargalar, giden kişinin kafasını gagalar (K. 2, 16, 88).
- Bulaşıklar yıkanmadan bırakılırsa şeytan yalar (K. 2, 16, 40).
- Rüyada yılan görmek, düşmanın var demektir (K. 2, 16, 40).
- Gökkuşağı altından geçenin cinsiyeti değişir (K. 2, 16, 40).
- Köpek uluyorsa, kız evden kaçacak demektir (K. 2, 16, 40).
- Bacasında baykuş öten evden ölü çıkar (K. 2, 16, 40).

- Hamur suyu gece dökülürse evin bereketi kaçar (K. 2, 16, 40).
- Suya taş atmak kötü şans getirir (K. 2, 16, 40).
- Çocuk her işinde başarılı olsun diye, çocukların çıkan dişleri yastığının altına koyulur (K. 2, 16, 40).
- Sela okunurken çamaşır asmak günahtır (K. 1, 16, 40).
- Yıldız sayılırsa uğursuzluk olur (K. 2, 16, 40).
- Cezveden su içilirse zengin olunur (K. 2, 16, 40).
- Cuma günü ana rahmine düşen çocuk, bilgili olur (K. 2, 16, 40).
- Ateşten atlarken dilek tutulunca kabul olur (K. 2, 16, 40).
- Şimşek çaktığında yere bıçak saplanır (K. 16, 40).
- Kediler bebeklerin nefesini çalacağından bebeklerden uzak tutulur (K. 2, 16, 40).
- Ateşe tükürmek uğursuzluk getirir (K. 40).
- Köpek havaya bakarak havlarsa, kan dökülecek demektir (K. 2, 16, 40).
- Eğer makasın ucu açıksa, biri senin gıybetini yapıyor demektir (K. 2, 16, 40).
- İlk yaylaya çıkıldığında sığırların ortasından yabancı geçerse sığırlar doğum yapmaz (K. 2, 16, 40).
- Güneşli havada şemsiye tutulursa uğursuzluk getirir (K. 2, 16, 40).
- Kollar göğüste toplanırsa, toplayan kişinin anne ve babası ölür (K. 2, 16, 40).
- Karınca yuvasını bozanın yuvası olmaz (K. 2, 16, 40).
- Yanık ekmek yiyince para bulunur (K. 2, 16, 40).
- Kulak çınlıyorsa biri arkandan konuşuyordur (K. 2, 16, 40).
- Hıçkırık tutmuşsa biri seni konuşuyordur (K. 2, 16, 40).
- Mezarlıktan geçerken nefes tutulmalıdır, çünkü birinin ruhu mezara çekilir (K. 2, 16, 40).
- Kara kedi görüldüğünde kişi kendi saçını tutmazsa uğursuzluk gelir (K. 2, 16, 40).
- Mezarlık parmakla işaret edilirse işaret edenin parmağı kurur (K. 2, 16, 40).
- Mezarlığın etrafındaki ağaçlar kesilirse cin çarpar (K. 2, 16, 40).

Elden ele bıçak ya da makas verilirse kavga çıkar (K. 2, 16, 40).

“Guguk kuşu, yakında öterse yağmur yağar. Ayrıca guguk kuşu, nisan ayında ötmeye başlar. O kuş, ilk ötmeye başlayacağı zaman, üç gün ondan önce ekmek yemezsen o kuş, seni yener ve evin bereketi kaçar. Eski Kale köyündeki bir adam, bu kuşu vurmuş. Eve bir gelmiş bakmış ki evdeki poğaçanın yarısı yok. Evin bereketi kaçmış. O günden sonra bu köyde guguk kuşu ötmez olmuş. Bu kuşa biz burada 'gugu' deriz.” (K. 1).

BÖLÜM III

ARDANUÇ HALK EDEBİYATININ BELLİ BAŞLI ÜRÜNLERİNDE HALK İNANÇLARI

Tezin bu bölümünde, başta Ardanoç olmak üzere Artvin'in diğer ilçelerinde de rastlanılan folklorumuzun vazgeçilmez yapı taşlarından bilmeceler, fıkralar, dualar, beddualar, maniler, efsaneler, atasözleri derlenmiş ve bu ürünlerde ağır basan yöresel motifler, unsurlar incelenmiştir.

3.1. Konuşmalık Türler

3.1.1. Bilmeceler

Bilmeceler, çok eski çağlardan beri oluşmuş ve yüklendiği görevlere göre şekillenip belirli kurallar doğrultusunda günümüzdeki şeklini alarak kalıplaşmış ve kulaktan kulağa aktarıla gelen sözlü edebiyat ürünüdür. Bilmeceler, bir toplumun dünya görüşünü, düşünce yapısını, ortak değerlerini ve kültürünü yansıtır. Hoşça vakit geçirmek için oluşturulan bu söz ve zekâ oyunları bu özellikleriyle evrenseldir ve hemen hemen her kültürde rastlanılan sosyo-kültürel bir olgudur (Çobanoğlu 2012: 92).

Altı taş üstü taş

İçinde bir sarı baş (mısır ekmeği) (K. 2).

Bilmecelerde “*mısır ekmeği*” nin kullanıldığını görüyoruz. İnanca göre mısır eve bereket getirir. Ambarın dolu olmasını sağlar. Yörede mısır çok ekilir. Mısır ekmeği genellikle evlerde pişer (K. 1).

Atım attur

Bedahattur

Dişleri yoktur

Dişleyen attır (ısırgan otu). (K. 2).

“Isırgan otu romatizma hastalıklarına ve daha birçok hastalığa iyi gelir, ısırgan otu sıcak suya koyulur ve üstüne oturulursa ağrıları dindirir.” (K. 1).

Taşandır demirdendir

Yediği hamurdandır

Hep elleri doyurur

Kendi doymaz nedendir (değirmen) (K. 2).

“Eskiler değirmenin önünde küfür edenin yıl boyunca ürünlerinden verim alamayacağını söylerdi.” (K. 1).

Benim bir öküzüm var

Her teri otlar

Taş dibini otlamaz (tırpan) (K. 2).

Tırpan körleşince evde birinin hastalanacağı düşünülür (K. 88).

Beş kardeş bir kuyuya çalışır (çorap şişi) (K. 2).

Bir ağacı oydular

İçine yulafı koydular (yemlik/baga) (K. 88).

Çocuk belli bir yaşa gelir de konuşamazsa, çocuk bagaya bağlanır ve çocuğun dili çözülür (K. 92).

“Kayınvalidem yeğeni konuşamadığı için onu bagaya bağladığını söylerdi. Bagaya bağlanan çocuğa, ‘İnsan dile gel, hayvansan gala (hayvanları yemliğe bağlamaya yarayan araç) gel.’ denir. Çocuğun dili birkaç güne çözülür. Yine bir komşumuz torununu getirdi bizim ahırda bagaya bağladı. Çocuğun dili çözüldü.” (K. 2).

Eli elinde

Ağzı belinde (yayık) (K. 1).

“Yayığa ilk kaymağı döküyorken, eve misafir alınmaz. Misafir alınırsa yayık ayaklanır, yağı toplanmaz. Yayık evin bereketidir. Haftada en az bir kez yayık yayılmazsa evin bereketi kaçar.” (K. 92).

Harmanda çok işi var

Onun tam beş dişi var (yaba) (K. 92).

Daldan dala fişek

Bunu bilmeyen eşek (çamaşır ipi) (K. 92).

Alçak dağdan kar yağar (dut) (K. 92).

Dut posası hamile kalmak isteyen kadınlar için şifadır (K.1).

Allah'ın işi

Karnında dişi (kabak) (K. 1).

“Kabağın kabız hastalığına iyi geldiği söylenir.” (K. 92).

Benim bir nenem var

Sararım sararım yine üşür (lahana) (K. 1).

“Başım ağırınca başıma lahana sararım. Ağrım durur. Kızımın bacağı ağırdı. Ona da lahana sardım ve şifasını gördüm.” (K. 1).

Benim bir dedem var

Donunu açar dereye kaçar (ceviz) (K. 1).

Kürkünü açar

Dereye kaçar (ceviz) (K. 1).

O yanı yaprak

Bu yanı yaprak

İçinde bir avuç toprak (cevizli kete) (K. 1).

Cevizle ilgili bilmeceleer yörede fazla kullanılır. Bunun sebebi cevizin şifa özelliğinin olması, mide ağrılarına iyi gelmesi, kalp hastalıklarını azatlığının düşünülmesi ve cevizden bazı durumlarda sakınılması (örneğin, yılbaşında ceviz kırılırsa hayvanların ayaklarının kırılacağı düşünülür) gerektiğine inanılmasından kaynaklanmaktadır (K. 1).

Dağdan gelir

Bağdan gelir

Beş kulaklı eniştem gelir (muşmula) (K. 1).

“Muşmulayı çok yersen erken kocalırsın derlerdi. Azı iyi çoğu zarardır. Dengeli yersen mide rahatsızlığına iyi gelir. Küçükken çok severdim yemeyi, ama korkardım, erken kocalırım diye yiyemezdim.” (K. 2).

Yöredeki bilmecelelerin geneline bakarsak soru köklerinin, yöre insanının en çok kullandıkları alet, yörede yetişen bitki, besledikleri ve yöredeki diğer hayvanlar, en çok yaşanan olaylardan feyzalınarak oluşturulduğunu görürüz. Cevaplar da yine en çok uğraştıkları işlerle, aletlerle, hayvanlarla ilgilidir. Bilmeceleler; yörede yetişen bitki, beslenen hayvan, yörenin geçim kaynağı, insanların en çok neye önem verdiği hakkında da önemli ipuçları verir.

3.1.2. Dualar

Alkış (dua), insanın kendisi ile yakınları, tanıdıkları, hısımları ve akrabalarıyla sevdikleri başta olmak üzere içinde yaşadığı toplumun bireylerinin, maddi refah ve manevi saadetinde yardım ve merhametini istemek için Tanrı'ya yaptığı bir hitap ve bir sesleniştir. Alkışlar, sağlık hastalık hâllerinde, ürünün bereketli olmasında, her türlü kaza ve belanın mala mülke gelmemesi için iyi dilek ve temennilerle Tanrı'nın yardımını ve koruyuculuğuna sığınarak Tanrı'dan istekte bulunulur (Çobanoğlu 2012: 87). Aşağıda Ardanuç'taki dualar derlenerek daların inançlarla bağlantısı irdelenmiştir.

Âlem sana yerinsin. Allah asılsıza düşürmesin (K. 88).

Allah istediğini versin (K. 88).

Allah tuttuğunu altın etsin (K. 88).

Allah kanadının altında saklasın (K. 88).

Allah seni büyütsün (K. 88).

Allah görünür görünmez kazalardan saklasın (K. 88).

Allah yüzüne baksın. Allah seni yaşatsın (K. 88).

Allah'ın duası başında olsun (K. 88).

Allah iyi gözde göstere (yeni evlilere) (K. 88).

Allah başa çıkanlardan etsin (yeni evlilere) (K. 88).

Su verenlerin çok olsun (K. 89).

Allah tatlı kocaltı (yeni evliler) (K. 89).

Allah utandırmasın (K. 92).

Allah sevdiklerine versin (K. 92).

Yedi ceddin nurda yatsın (K. 92).

Allah mutlu mesut etsim (K. 93).

Allah seni başımızdan eksik etmesin (K. 93).

İki cihanda yüzün ak olsun (K. 93).

Geçmişlerine rahmet (bir şey yiyip içtikten sonra) (K. 90).

Ömrün su gibi uzun olsun (su veren kişiye denir) (K. 91).

Allah iyi murat versin (K. 91).

Allah yoluna taş koymasın (K. 1).

Her şeyin Allah'tan geldiğine inanılır bu yüzden dualarda Allah hep anılır. Ayrıca dua edilince ölümlülerin rahat uyuyacağı düşünülür. “*Biz dua edince öteki dünyada ölülerimiz, rahmet diliyoruz diye sevinirler.*” (K. 1).

Dua etme geleneğinin kökeni Türklerde çok eskiye dayanır. Bugünkü dilde Şaman duası:

“*Ulu Tanrı'nın gözü erişsin, büyüklerin duası bereketiyle, kuzulu koyunların çok olsun, civcivli karatavuğun çok olsun, önünde ay parlсын, arkanda güneş parlсын, giydiğin elbise kirlenmesin, yaşın ebedî olsun, ön eteğine evlat bassın.*” (Karaalioğlu 1980: 23).

Artvinli şair Âşık Gülhanî de şiirlerinde dua motifini kullanmıştır:

Çaresiz derde tutuldum,

Çare Mevlâ'dan Mevlâ'dan.

Zaten ben ne zaman güldüm,

Çare Mevlâ'dan Mevlâ'dan.

Çekerim dünyada çile,

Çare Mevlâ'dan Mevlâ'dan.

Sarar beni her gün bela,

Çare Mevlâ'dan Mevlâ'dan.

*Âşıklar ne zaman gülmüş?
Doğuşundan yaralanmış,
Sabreden murada ermiş,
Çare Mevlâ'dan Mevlâ'dan.*

*Herkes derdimi bilmiyor,
Yâr uzaklardan gelmiyor,
Her destan fayda olmuyor,
Çare Mevlâ'dan Mevlâ'dan.*

*Habib'i yarattı nurdan,
Yunus'u kurtardı dardan,
Halil'i çıkardı nardan,
Çare Mevlâ'dan Mevlâ'dan.*

*Gülhanî'nin tabibi O,
Hem kuludur, Habib'i O,
Kâinatın sahibi O,*

Çare Mevlâ'dan Mevlâ'dan (Bahadır 2016: 295). Duaların aşıklerce da kullanılması halk arasındaki yaygın bir geleneğe işarettir.

3.1.3. Beddualar

Kargış (beddua), insanın kendisine, ailesine, toplumuna ve toplumunun değerlerine, kurumlarına zararı dokunacak şahıslara, onların düşünce ve fikirlerine karşı şiddetli bir tepkidir. Bu tepkinin amacı, söz konusu zararlı ve düşman kabul edilen kişi veya kişilere karşı bir yandan Tanrı'nın korumasına sığınmak, diğer yandan Tanrı'nın gazabını, onların

üstüne çekerek zarara uğrayıp yok olmalarını sağlamaktır (Çobanoğlu 2012: 87). Aşağıda Ardanuç'a ait bazı beddualar derlenmiştir:

Aç kurtlara nasip olasın. Allah seni parçalasın (K. 90).

Allah seni beter etsin (K. 90).

Allah seni cehennem ateşinde yaksın (K. 90).

Allah seni bildiği gibi yapsın (K. 90).

Allah mezar açmasın (K. 90).

Allah sana iyi gün göstermesin (K. 90).

Allah sevdiğine sorsun (K. 90).

Allah sana öyle bir dert versin ki derman bulunamasın (K. 90).

Boğazına şiş girsin (K. 90).

Allah seni yok defterine yazsın (K. 90).

Allah seni paklaya (K. 90).

Allah seni sürüm sürüm etsin (K. 90).

Allah sana bir günü göstermesin (K. 90).

Allah gördüğün günleri arattırsın (K. 90).

Mezarında kuk (eğik) oturasın (K. 92).

Allah mezarını yedi kat derine götürsün (K. 92).

Murat almayasın (K. 93).

Miras kala başına (K. 93).

Ecel sancısı vura (K. 93).

Allah gün yüzü göstermesin (K. 93).

Gidişin olsun dönüşün olmasın (K. 93).

Allah seni kabir gazabında sıkıştırırsın (K. 1, 2, 4).

Toprak başına (K. 4).

Gözün kör olsun (K. 4).

Üzerimde gözü olanın gözü çıksın (K. 2).

Sana yaptığım emekler ağzı burnundan gelsin (K. 1, 2, 4).

“Bazı kişilerin bedduası tutar derler. Onun dışında beddua edersen gelir seni bulur ocağın söner. Biz buralarda çok beddua etmeyiz korkarız ancak bazen öyle zor durumda kalırız ki mecbur beddua ederiz.” (K. 1).

Beddualar Artvinli şairlerin şiirlerinde de geçer. Artvinli Halk Şairi Gülden’in çeşitli şiirinden aldığımız dörtlüklerde beddualar şöyle sergilenmiştir:

Yillardır sırtımdan inmedi dertler,

Sen de Allah'ından bulasın felek.

Sanki mutluluğa çekildi setler,

Sen de ateşlerde kalasın felek.

Gözlerim görmüyor hep ağlamaktan,

Umudum düş olmuş gözü kör olsun.

Yarına belki ye bel bağlamaktan,

Yaz bahar kış olmuş gözü kör olsun.

İçimde sızının tarifi olmaz,

Bu dünya fanidir kimseye kalmaz,

Güliden tezgâhında sevda satılmaz,

Yaşadığın anlar ahirim olsun.

Burnundan gelsin hep tüm yediklerin,

Doğru diye yalan söylediklerin,

Güliden der karıştı tüm bildiklerim,

Acıman nerede söyle kitapsız (Bahadır 2015: 168-169-171).

3.1.4. Atasözleri

“Her atasözü, toplumsal yaşantı içindeki bireyin uyması beklenen ya bir genel kural veya bir düstur niteliğindedir. Bu nedenle de, atasözleri, milletlerin karakterlerini, hayat karşısında tavrı ve zihniyetlerini ifade eden ve aynı zamanda şekillendiren özlü sözlerdir. Sağlıklı ve sağduyulu bir düşünce, keskin zekâ ve idrak ürünü olan atasözleri ifade etmek istediklerinde fevkalade isabetlidirler (Çobanoğlu 2012: 78). Atasözü umumi bir adlandırmadır. Bunun içinde darbimeseller ve deyimler yer alabilir. İçinde mutlaka hüküm barındırır.” (Bahadır 2017: 97).

Ardanuç atasözlerine bakacak olursak, inançların da bir nevi yansımalarını görmüş oluruz. Örneğin, Ardanuç atasözünde der ki: “Üç gün düğün üç günden sonra dövün” (K. 1). Anlatılmak istenen üç gün düğünlerde eğlenildiği ancak sonrasında erkek tarafınca hesap yapıldığında dövünülmeye başlandığıdır. Ardanuç düğünlerinin, genelde üç gün sürdüğünü düşündüğümüzde, atasözlerine inançların nasıl yansıdığını görebiliriz. Ayrıca üç sayısı yörede önemli kabul edilir.

“Ölüm pakluhtur (ölüm pak ıştır)” (K.1) atasözünde de Ardanuç'ta ölümün hoş karşılandığını, Tanrıya ulaşmanın önem arz ettiğini görüyoruz. Bu durum da bizi ahret inancına kadar götürüyor.

“Gökten ne yağdı da yer kabul etmedi.” (K. 2). Burada kader inancı anlatılmaktadır. Aynı zamanda Gök derken Tanrı kastedilir, gök ilçede oldukça fazla kullanılır ki bu durum bizi Gök Tanrı inancına kadar götürür. İlçede eski inanışların yansımaları hala sürmektedir.

“Erkek evlat ocaktan gerek” (K. 93) atasözünde, Ardanuç inançlarında, soyun devamı için erkeğin ne kadar önem arz ettiğini görüyoruz.

Örneklerden de anlaşıldığı üzere atasözleri, Ardanuç inançları konusunda, kısa ve öz yazılarak çok şeyi yansıtan metinlerdir. Atasözleri Ardanuç âşıklarının şiirlerine de konu olmuştur. Ardanuçlu şair Âşık Engünî, şiirinde atasözlerini şöyle kullanır:

-Kim karışır o Mevla'nın işina.

-Şükür eyle gördüğüne efendim / Beterin beteri var hele hele.

-Düşen, yarın tutan olmaz elinden.

-Nefsini bırakma kendi haline.

-Yükseklerden bakan insan / Alçaklara iner bir gün.

- Sadakat göster dostuna.
- Şu babanın yurtlarını / Terk edip gitmeyin ne olur.
- Gurbet el zehirden acı.
- Kayıp etme imanını / Değerlendir zamanını.
- İster tosun olsun ister inek / Dikkat edip gütmesini bilersen.
- Önceden tedbir al zalim nazara,
- Sakla malın götür büyük pazara.
- Sır saklarsan düşmanların duyamaz.
- Hiçbir şey bilmezsen gel sür sabanı.
- Terlemezsin gitmesini bilersen.
- Öz baba yolunda gelesin deyi.
- Yapmadığın gönü kirmadan geç git.
- Yüze gülen dost olur mu her kişi,
- Seninle ilgisi olmayan işi / Kapa gözlerini görmeden geç git.
- Her erkeğe denilir mi er kişi,
- Sakın boş yerlere kendini yorma,
- Fitnenin fesadın yanında durma,
- Yalancı insana doğruyu sorma,
- Hiç dara düşmezsin gönül yaparsan,
- Atamızdan vardır bize nasihat,
- Atanın sözünü yutma kardeşim (Bahadır 2016: 33-34).

3.2. Anlatmalık Türler

3.2.1. Fıkralar

Fıkralar, bir düşünceyi mizahi yolla aktaran, aktarırken ders vermeyi amaçlayan, insanları hem güldürüp hem düşünmeye sevk eden halk anlatılarıdır. Fıkralarda, halkın

tutum ve davranışlarına şahit olmak mümkündür. Derlediğimiz fıkralarda da Ardanuç halkının eğilimlerini görebiliyoruz.

Aşağıdaki fıkralar Sevgi Şenol'un Ardanuç Ağzı (2015: 319-322) adlı kitabından alınmıştır.

3.2.1.1. Yemesi Yok: Köyün birine ilk kez kamyon gelir. Köylüler, taşımada kullanılan diğer hayvanlar gibi, onun da bir şeyler yiyeceğini düşünürler. Önüne bolca ot koyarlar. Yemediğini görünce *“Gözleri iyi büyük ama yemesi yok”* derler.

3.2.1.2. Ayı Postu: Meşe köyünden Tevfik Ağa ayı vurup postunu satmak için Kars'a götürür. Sokaklarda dolaşip satmaya çalışırken, polisler Tevfik Ağa'nın yakasına yapışır: *“Sen izinsiz ayı postu satmanın yasak olduğunu bilmiyor musun?”* Tevfik Ağa'nın aklına bir fikir gelir: *“Ben bu ayının sahibini arayayım. Bu benim üç dönümlük lazut tarlamı hep yedi. Tam üç yüz lira zararım vardır. Madem ayıya siz sahip çıktınız zararımı ödeyin.”* der. Polisler Tevfik Ağa'yı serbest bırakırlar.

3.2.1.3. Büyüyünce Görmeli: Köyün Birine ilk kez motosiklet gelir. Uzaktan gelen bir köylü şöyle der: *“Küçükken böyle hızlı geçiyor, büyüyünce kimse yetişemez.”*

3.2.1.4. Loru Araba Tuttu: Ardanuç'tan Bursa'ya giden bir yolcu büyük bir bidonla lor götürmektedir. Loru bacaklarının arasında tutar. Gece uykusu gelir uyur. Birden patlama sesiyle uyanır. Heyecanla sürücüye bağırır: *“Şoför Bey dur hele ki bizim lor arabası tutmuş.”*

Aşağıdaki fıkralar kaynak kişilerimizden derlenmiştir.

3.2.1.5. Ya Yaz Olsaydı: Kış günü 40 derece ateşi çıkan biri Ardanuç ilçe hastanesine götürülür. Doktor ateşinin oldukça yüksek olduğunu, 40 dereceye çıktığını söyler. Hastanın yanındaki, doktora: *“Hele şükür kış günü, ya yaz olsaydı kim bilir kaçını çıkardı?”* (K. 6).

3.2.1.6. Bu Servis Başka Sevis: Hasta, Danzot (Aydın Köyü)'tan Ardanuç hastanesine getirilir. Doktor, hastayı muayene ederek hasta yakınlarına, hastanın servise yatırılmasını söyler. Hasta yakınları hastayı alırlar götürürler. Doktor hastayı kontrol etmek için odaya gider ki hasta yok, şaşırır: *“Bu hasta nereye gitti?”* der. Hemşire: *“Onlar dışarı çıkıyordu.”* Doktor: *“Eee ben bunlara servise yatırın dedim, hastanın ateşi var.”* Hemşire: *“Araca da bindirdiler gittiler herhalde.”* Doktorla hemşire dışarı çıkarlar bakarlar hasta arabasının içinde yatıyor. Doktor sinirli bir şekilde sorar: *“Bu hastanın bu sıcakta, ateşli*

haliyle burada ne işi var?” Hasta yakını: “Doktor bey, siz dediniz ya servise yatırın biz de yatırdık.” der (K. 6).

3.2.1.7. Kartopi (Patates) Kolonyası: Ardanuç’un Posof köyü patatesleriyle ünlüdür. Bu köye uzak memleketin birinden misafir gelir. Akşam yemeği için sofraya oturulur. Önce patates çorbası; ardından sırasıyla patates böreği, patatesli pilav, fırında patates kızartması gelir. Salata da patates salatasıdır. Yemekten sonra, bir tabak da külde patates gelir. Misafir içinden artık yeter diyeceği sırada evin hanımı patates tatlısı getirir ve tatlının tadına bakmasını ister. Misafir fenalık geçirir. Ev sahibi kızına seslenir: *“Kızım kartopi kolonyasını getir.” (K. 25).*

Fıkralarda, Ardanuç insanının ortak zekâsını, olayları bakışını, mizah anlayışını görebiliyoruz. Örneğin patates yörede yetişen önemli bir üründür. *“Başa sarıldığında baş ağrısına iyi geldiği düşünülür.” (K. 1).* Fıkroda da patatesin yöre için ne kadar önemli olduğu her şeyi patatesten yapan aile örgüsünde vurgulanmıştır. Yine lor arı ısırdığında ısırılan yere sürülür, hem acıyı geçirir hem de ısırılan yerin şişmesini önler (K.1). Yöre insanı fıkralarına da inandıkları değerleri yüklemeyi başarmıştır.

3.2.2. Efsane

“İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren ayrı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır.” (Elçin 2004: 314) Sözlü gelenekte yaşayan, zamana ve şahsa bağlı, konusu çoğu zaman olağanüstü niteliklerle donatılmakla beraber, inandırabilme temeline oturtulan bu anonim masallara, dilimizde *“efsane”* adı verilmiştir. Ortak inanç tınılarının görüldüğü efsaneler, Ardanuç’ta da varlığını sürdürmüştür.

3.2.2.1. Yıkık: Bir kadın ses duymuş. Bir taştan bağırmış. *“Geleyim mi, gelmeyeyim mi?”* Kadın bakmış ve aşağıdan bağırmış : *“Gel, gel! Allah belanı versin.”* Taş gelmeye başlamış. Gelmiş, gelmiş tam köyü kaplayacağı zaman kadın: *“Dur, gelme.”* demiş. Taş durmuş. Orasının hâlâ yıkık olarak durduğu söylenir (K. 25).

3.2.2.2. Gelin Kayası: Beratlı Köyü’nde bir kızı istemediği bir oğlana verirler. Düğün alayı gelir. Hazırlıklar görülür. Gelini oğlanın evine götürecekleri sırada gelin: *“Allahım beni taş et!”* der. Gelin ve düğün alayı orada taş kesilir (K. 25).

3.2.2.3. İt Ağızlılar Efsanesi: Ovacık Köyü'nde, Çancağın sırtında, Hasangil'in bağlarda toprağın altında evler vardır. Bu evlerin ufak tefek kapılarında gece ışıkları yanar, sesler gelir. Bu evlere “İt Ağızlılar” derler. Orada sadece diken biter (K. 25).

3.2.2.4. Kavağın Secde Etmesi: Kandil gecelerinde gök açılır, bir taraf ışıklanır. Bunu gören ağaçlar yere secde eder. Böyle bir olaya bir kadın tanık olur. İnanmazlar diye yazmasını açıp kavağa bağlar. Sabah kalkarlar ki yazma kavağın tepesinde sallanıyor (K. 25).

3.2.2.5. Camandar Efendi: Camandar'da ermiş bir kadın vardır. Camandar efendi eğitimini bitirir bu köye gelir. Kadın Camandar Efendi'ye: “*Gel şu akan dereye oku bakalım, suyu durdurabilecek misin?*” der. Camandar efendi okur ancak su durmaz. Dindar bir adam gelir dua eder, derenin suyu durur. Kadın der ki: “*Sen ilmi tam belleyememişsin Camandar Efendi.*” Camandar efendi tekrar ilim öğrenir ve köye döner, bu köyde de vefat eder.

Torbalı Köyü ile Peynirli Köyü'nün hudutları arasında yolun altında suyun kenarında Camandar Efendi'nin türbesi vardır. Bahar mevsimi suların coştığı zaman her yeri su aldığı halde Camandar Efendi'nin mezarı yıllardır sağlam durur. Hasta ve derdi olanlar gelir, mezarın başında dua ederler, kurban kesip dağıtırlar.

Bu mezarın yanında abdest alınır, niyet edilir ve uykuya yatılır. Gördüğü rüyaya göre kişinin hayatı hakkında yorum yapılır (K. 25).

3.2.2.6. Boğa Gölü: Bu efsane Ardanuç'ta anlatılmakla beraber Boğa Gölü'nün bulunduğu yer Şavşat'ın Pınarlı Köyü'dür. Boğa Gölü'nün kenarında hayvanlarını otlatan bir adamın boğası böğürür. Göl içerisinde bu sesi işiten su boğası, gölün kıyısına çıkar. Orada bulunan boğa ile güreşirler. Su boğası diğer boğayı kaçırdıktan sonra yine göle girer. Kaçan boğanın sahibi, boğanın yenildiğine çok üzülür. Su boğasından intikam almak için çare arar. Boğasının boynuzlarının ucuna polat boynuz takmak aklına gelir. Kendisi demirci olduğu için boğasına, uçları çok ince takma polat boynuzlar yapar. Bir müddet boğasını besledikten sonra hayvanlar ile boğasını yine aynı göl kenarına götürür. Göl kenarına gelen boğanın böğürmesini duyan su boğası, dışarı çıkar ve güreşmeye başlar. Polat boynuzlu, su boğasının kafasına muhtelif yaralar açmayı başarır. Yüzü gözü kan içerisinde kalan su boğası, kaçmak zorunda kalır. Arkadan yetişen boğa, su boğasının buduna sapladığı boynuzları ile ağır bir yara daha açar. Yaralı boğa suya girer akan kanlar suyu da kana boyar (K. 36).

3.2.2.7. Ferhat ile Şirin Efsanesi: Ardanoç- Artvin karayolunda giderken Ferhatlı Köyü'ne ait yüksek taşın başındaki bir kale görünür. Şirin'in bu kalede yaşamış olduğu söylenir. Şirin'e âşık olan Ferhat'a Şirin'in babası: *"Aşağıdan yukarı bu kaleye çıkarsan kızımı sana veririm."* der.

Ferhat duvarlar örerek, direkler dikerek yukarı çıkmaya çalışır. Bu sırada kalede yaşayan cadı, helva pişirerek bunu ahaliye dağıtır. Şirin sorar ki: *"Kim öldü de helvasını dağıtıyorsun?"* Kadın: *"Ferhat öldü de onun helvasını dağıtıyorum."* der. Bunu duyan Şirin: *"Ferhat olmadan bana yaşamak haram!"* diyerek kendini kaleden aşağı atar. Duvarları öre öre kaleye çıkan Ferhat, Şirin'in öldüğünü öğrenince kendini kaleden aşağı atar.

İkisinin de mezarı kalenin altındadır. Ferhat'ın ördüğü duvarlar ve direkleri hala durmaktadır (K. 37).

3.2.2.8. Gözyaşı Çermiği Efsanesi: Türk köylerinin birinden, kaledeki bir gavur beye, kız istemişler. Kız evlenmek istemese de babası zorla kızı vermiş. Ertesi gün hemen düğün dernek kurulmuş. Kız ağlaya ağlaya dua etmiş: *"Allah'ım bu adama varacağıma şurada benimle beraber herkes taş olsun."* Kızın duası kabul olmuş. Gelin ve düğün alayı oracıkta taş olmuş. Gelin olan kızın kayasından, o günden bugüne damla damla su akmaya başlar. Gelinin hala ağladığına inanılmaktadır (K. 30).

"Damlaların önüne kürün yapılmıştır. Ağlayan gelinin suyu biriktirilir. Kızın gözyaşlarının biriktiği su, herkese şifa olur diye hastalar gelip burada derman aramaktadırlar." (K. 30).

3.2.2.9. Yedi Eşik Yedi Beşik Efsanesi: Bu efsane Ardanoç'ta da anlatılmakla beraber kökeni Yusufeli'ye dayandığı için Yusufeli'den derlenmiştir.

Zığapar (Taşkıran) Köyü'nün Çarmanet ile Sepagara mezarları arasında bir boğaz vardır. Bu boğazdaki dereden sel gelmesin diye köylüler her yıl kurban keser. Bu kurban kesme işi de sırayla olur. Sıra yalnız yaşayan bir kadına gelince kadın: *"Ben kurban kesemeyeceğim."* der. Köylüler kadını ikna etmeye çalıştıkça kadın kesmemekte inat eder. Birkaç gün sonra, dere yaşlı kadına: *"Geliyorum."* diye seslenir. Kadın yine kesmemekte direnince dere her gün, *"Geleceğim. Geliyorum."* diye seslenerek kadını uyarır. Kadın en sonunda öfkelenip dereye: *"Geleceksen, gel Allah'ın belası!"* diye kızıp bağırınca o anda dereden büyük bir sel kopup gelir. Köyü sel alır. Selden yedi ev yıkılır. Bu yedi evde birer bebek de boğularak ölür. Bu olay "Yedi Eşik Yedi Beşik" adıyla efsaneleşir (K. 38).

3.2.2.10. Barc (Balcılı) Efsanesi: Bu efsane Ardanuç'ta da anlatılmakla beraber kökeni Yusufeli'ye dayandığı için Yusufeli'den derlenmiştir.

Eski kral yolu güzergâhının Barh (Balcılı) Köyü içinden geçtiği söylenir. Bu güzergâhta “*Delikli Kaya*” vardır. Kral askerleriyle birlikte bu yoldan geçerken, büyük bir kaya kütesinin üzerine doğru düşmekte olduğunu görünce: “*Dur mübarek taş! Askerim altında kalacak*” deyip eli ile kayanın düşmesini engeller. Kral ve askerleri geçene kadar da kaya düşmez. Kral ve askerleri geçtikten sonra düşen bu kayanın üzerinde kralın elinin beş parmağının izi canlılığını korumaktadır (K. 38).

3.2.2.11. Ardanuç Adının Efsanesi: Gevhernik kalesinde oturan Hristiyan beyinin oğlu, Kalarçet (Kılacet) Kalesi'nde oturan Müslüman Türk beyinin güzelliği dillere destan kızını ister. Kız, başkasını sevdiği için Hristiyan beyinin oğluya evlenmek istemez. Babasına da karşı gelemez. Söz kesilir, düğün hazırlıkları yapılır. Kale beyi gelini getirmek üzere atlılar gönderir. Kızın babası kırk delikanlı eşliğinde kızını yolcu eder. Uzun süren yolculuk sonucu kız hastalanır. Söylentiye göre de beye varmamak için zehir içer. Kalenin yakınlarına gelindiğinde iyice ateşlenen kız, “Bir ekşi nar olsa da yesem.” der. Hemen bir nar bulunup getirilir. Narı yiyen kız, “*Ne kadar güzel ekşi nar, bunu getirdiğiniz yerin adı Ekşinar olsun.*” der. Ekşinar köyünün adı böylece konmuş olur. Düğün alayı kalenin altındaki, bugün şehitlik denen yere geldiğinde kız yanındakilere: “Ben bir dua edeceğim siz de amin deyin.” der. İçinden, “*Allah'ım sen benim burada canımı al.*” diye dua eder. Herkes âmin der. Kız oracıkta ölür ve öldüğü yere gömülür. Kaleden gelin alayını izlemekte olan bey, merakla neden bu kadar oyalandıklarını sorar. Beye, “*Sen sağ ol beyim, gelin öldü.*” diye haber verilir. Çok üzülen kale beyi kendini kalenin arkasından Cehennem Deresi'ne atar. Kalenin adı da, gelinin “ardından uçtu” sözüyle ilgili olarak Ardanuç Kalesi olur.”

İkinci Söylence:

İslam kumandanlarından biri ne yaptıysa Gevhernik Kalesi'ni ele geçiremez. Sonunda seksen deveye yüz altmış sandık yükleyerek içlerine kılıçlı bahadırlar yerleştirir. Tüccar kılığına girip kervanın başına geçerek kale yakınlarına kadar gelir. Eşyasını satmak için kale beyinden izin alır. Kalenin dış kapıları açılır. Tüccar, kumandan kervanıyla içeri girer. Yüklerini açıp silahlı askerlerini meydana salarak kaleyi içten fetheder. Kale beyi bunca savaşlarda koruduğu kalesinin böyle bir hile ile alınmasına çok üzülür, ah eder. Utancından, kendini kaleden aşağıya Cehennem Deresi'ne atar. Bunun üzerine kalenin adı, “*ar*”ından uçtu sözüyle ilgili olarak “*Ardanuç Kalesi*” olur (K. 5).

3.2.2.12. Kara Göl: Ardanuç'un Geçitli Köyü'nün yaylasında bir göl varmış. Bu göl ürpertici olduğu için kimse bakmaya bile cesaret edemezmiş. Bu gölün kenarında eski zamanların birinde bir düğün yapılır. O düğünde oynayan insanların ayaklarından vücuduna kadar su dolar ve insanlar yerin derinliklerine doğru bağıra çağıra kaybolurlar. O günden sonra bu göl oluşur ancak kara hortumun gölün içinde olduğu düşünülür ve kimse göle yaklaşmaya cesaret edemez. Köylüler en sonunda bu gölü yok etmeye çalışırlar ancak başarılı olamazlar. Bir gün de köyün öğretmeni yüzmek için göle girer ancak bir daha çıkamaz. O günden beri bu göle kimse girmez. Gölün adı can aldığı ve içinde kara hortum bulunduğu için "*Kara Göl*" adını alır (K. 55).

Efsaneleri genel olarak değerlendirecek olursak:

Efsanelerde "taş olma" motifi ve dua-beddua sıkça karşımıza çıkar. "Gözyaşı Çermiği" ve "Gelin Kayası" efsanelerinde de taş olma motifi görülür. *Ardanuç inançlarında anne babaya asi evlat olana, anne "taş kesil" diye beddua ederse kişinin taş kesileceği düşünülüyor* (K. 1). Efsanelerde de direnişi yetersiz gelen kahramanlar, Allah'a sığınır ve taş olmaları için dua ederler. Kişiler taş kesilir. Bu durum inançların anlatılara yansıdığına küçük bir işarettir.

Ardanuç Efsanesi'nde de gördüğümüz gibi ilçede Allah'ın gönülden edilen duaları geri çevirmeyeceği düşünülür (K. 2).

İlçedeki inanışlara göre bazı kişilerin tılsımlı güçleri vardır. Ruhlarından şifa dilenir. Kiminin türbesine gidilir. Kiminin de bulunduğu yerden su çıkar, bu su çeşitli hastalıklara iyi gelir (K. 2). "Camandar Efendi" efsanesindeki Camandar Efendi'nin türbesi bugün çoğu Ardanuçlu tarafından ziyaret edilmekte ve şifa dilenmektedir. "Gözyaşı Çermiği" efsanesindeki kızın gözyaşlarından oluşan çermik hastalara şifa olmaktadır.

Yine ilçede dağa taş asi olunmaması gerektiğine inanılır (K. 1). "Yıkık", "Barc", "Yedi Eşik Yedi Beşik" efsanelerinde de bu durum anlatılır.

Ardanuç inançlarına göre tabiat varlıkları da Allah'a secde eder (K. 1). "Kavağın Secde Etmesi" efsanesine de bu inanış yansımıştır.

Kısacası, inançlar oldukça köklüdür ve Ardanuç'taki halk edebiyatı ürünlerinden olan efsanelerde de inançların yansımalarını net bir şekilde görmek mümkündür.

3.3. Söylemelik Türler

3.3.1. Maniler

Mani, halk şiirinde en küçük nazım biçimidir. Yedili hece ölçüsüyle yazılır ya da söylenir. Dört dizeden oluşan maniler aaxa şeklinde uyaklanır. Manilerde ilk iki dize uyağı doldurmak için söylenir. Temel duygu ve düşünce son dizede ortaya çıkar (Dilçin 2005: 279).

Fındık serdim harmana,
Karışıyor samana,
İkimizin sevdası,
Kaldı ahir zamana (K. 1).

Dağda harman olur mu,
Önü orman olur mu,
Yandım yandım kül oldum,
Küle derman olur mu (K. 1).

Dağda kestim direği,
Yapacağım mereği,
Selam söyle o yâre,
Sıkılmasın yüreği (K. 1).

Mektup yazdım kış idi,
Kalemim gümüş idi,
Yâre mektup yazarken,
Parmaklarım üşüdü (K. 1).

Değirmen üstü çiçek,
Orak getirin biçek,
Ben yârimi tanırım,
Orta boylu mor çiçek (K. 1).

Değirmenim bendine,
Döner kendi kendine,
Hakikatli yar olsa,
Gelir kendi kendine (K. 1).

Diga ekim hozana,
Boy vere de uzana,
Başım kurban ben kurban,
Beni sevene (K. 1).

Çam dibinde peruza,
Selam söyle horoza,
Horoz ötmesin bu gece,
Yâr geldi mahlemize (K. 1).

İp attım ucu kaldı,
Tarakta kuci kaldı,
Sen evlen ben koçayım,
Yürekte acı kaldı (K. 1).

İnce giyerim ince,
Yakışıklı görünce,
İnsan bir hoş oluyor,
Sevdiğini görünce (K. 85).

Evinin tavanı yok,
Bacası görünüyor,
Maşallah enişteme,
Lamazi (yakışıklı) görünüyor (K. 85).

Arabam çifte teker,
Düz ovada kum çeker,
Benim nazlı yârim,
Nerelerde of çeker (K. 85).

Dere geliyor dere,
Kumunu sere sere,
Al götür dere beni,
Yârimin olduğu yere (K. 86).

Eteğim kiloş etek,
Giyiyom kırışmıyor,
Yârimin resmi bende,
Görüyor konuşmuyor (K. 86).

Ayakkabın uçları,
Dikine yokuşları,
Yardan haber getirin,
Yedi dağın taşları (K.86).

Manilerde genellikle dağa taş, toprağa seslenilir. “*Buralarda toprak önemlidir. Dağ taş insanı korur. Eskiden beri dağın hikmetine inanılır.*” (K. 1).

Vakitsiz öten horoz, kötü haber geleceğinin işaretidir. Bu yüzden manilerde de iyi bir şey olunca horozun ötmesi istenmez (K. 5).

Manilerde geçen yokuş bir nevi zorlukların sembolüdür. Kız nazlanmalıdır. Kız ailesi de nazlı olmalıdır. Kız istedikleri zaman aile, erkek tarafını kapıya üç kere getirtmelidir ki karşı taraf kızın kıymetini bilsin (K. 1).

Ardanuç'ta olumsuz bir durumdan iyi bir duruma geçildiğinde ya da sevgi gösterisinde bulunulduğunda; bir şey istenileceği zaman “*Başım kurban olsun sana*” deyimini kullanılır (K. 53). Bu örneğe manilerde de sıkça rastlıyoruz. “*Başım kurban ben kurban/ Beni sevene.*”

SONUÇ

Ardanuç'ta, geçmişten bugünüme var olan inançları ve bu inançların günümüzde, teknolojik unsurlarla nasıl başa çıktığını, varlığını koruyan inançların hangi değişimlere uğradığını araştırmamızda tahlil etmeyi hedefledik. Ayrıca, çalışmamızda, halk kültürümüzün vazgeçilmez parçalarından olan mani, destan, bilmece, efsane gibi unsurları da Ardanuç merkezli derlemeye çalıştık. Bu doğrultuda elde ettiğimiz veriler; *“doğum, evlenme, ölüm, belli başlı inanışlar ve Ardanuç halk edebiyatının belli başlı ürünlerinde halk inançları”* başlıkları altında sunulmuştur.

Elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda geçmişten günümüze birtakım değişikliklere uğrasa da inançların hâlâ Ardanuç'ta varlığını koruduğunu söyleyebiliriz. Araştırmamız gösterdi ki insanlar, sebebini unutsa bile hâlâ bazı inançları uygulamaktadır. Dedesinden, ninesinden, anne ve babasından gördükleri bir şekilde kişilerin bilincinde yer etmiş, mantığı tam olarak açıklayamasa da kişi bu pratikleri uygulamaya devam etmiştir.

Doğum, ad koyma, ölüm vb. konulardaki eskiye bağlılık rahatlıkla görülmektedir. Düğün adetleri düğünlerin şehirlere ve hazır salonlara taşınması nedeniyle değişikliğe uğrasa da söz kesme, gelini evden çıkarma, yol kesme vb. uygulamalar hâlâ varlığını korumaktadır.

Ölüm öncesi ve sonrası uygulamalarda İslamî kurallar esastır. Bazı pratikler İslamî kuralların yanı sıra kullanılmaktadır. Örneğin mezarlıktan dönüşte geriye bakılmaz çünkü ölü'nün gözü dünyada kalır.

Ardanuç'ta bugün görülen inanç ve uygulamalar ile Dede Korkut'taki inanç ve uygulamalar arasında büyük benzerlikler olması inançların köklü olduğunu ve zamanın aşınım gücüne karşı halkın benliğinde derin izler bıraktığını göstermiştir. Örneğin, Ardanuç inançlarında görülen lakap takma geleneği, düğünde gelini oynatma âdeti, kız beğenme usulleri Dede Korkut'ta aynen geçmektedir.

Hastalıkların tedavisinde kullanılan bitkiler, hastalıklardan sakınmak için yapılan uygulamalar, türbelerin ziyaret edilmesi Ardanuç inançlarını eski Türk inançlarına kadar götürmektedir.

İnançlar değişikliğe uğrasa da evrenin inançları kozmopolit hala getirdiği düşünülse de araştırmamız doğrultusunda ulaştığımız sonuçlar gösteriyor ki düzgün kullanıldığında

folklorun ve halk pratiklerinin yayılım göstermesi açısından yaşayan insan hazineleri, olumlu aracılık rolünü üstlenebilir. Ki folklor artık kulaktan kulağa değil de tek elden halka ulaşabilmektedir.

Bilmeceler, maniler, efsaneler, dualar, beddualar fıkralar Ardanuç halkının ortak unsurları olup halkın ortak inanç sisteminden çıkmış ve halka mal olmuş ürünlerdir. Bu ürünlerin içinde halkın ortak duyuş tarzını, gelenek ve göreneklerini görmek mümkündür. Ayrıca bu ürünler; halkın geçim tarzı, ilgi alanı, giyimi kuşamı, sevdiği yemekleri, geçim kaynakları, başlıca eğlenceleri hakkında da önemli ipuçları vermektedir. “ *Halk, özellikle kültür anlaşmazlığı ve ayrımı olan ülkelerde, kendi dili ile kendi sanat ve kültür öğelerini yaşatmakta direnir. Bu toplumun yaşama savaşı, içgüdüsel zafer ihtiyacıdır. Yerel öğeler zamanla bölgeselleşir. Sözcüğü destan çağından başlayan sözlü edebiyat geleneği toplumların geçirdiği evrime paralel olarak masallar, halk hikâyeleri, efsane, menkıbeler biçiminde süregelir.* ” (Mutluay 1972 : XVII).

Özetle; eskiden beri var olan inanç ve pratikler, üzerinden hayli zaman geçmesine rağmen, varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bir inancın temel unsuru uygulama alanıdır. Uygulama alanı bulan inançlar işlevini korumaya devam edecektir. Uygulama alanı ve uygulayıcılar da Ardanuç coğrafyasında mevcuttur.

Yaptığımız çalışma ile Türk inanç dünyası tespitlerine; Artvin’in, Ardanuç ilçesinin inanç sistemini inceleyerek katkıda bulunmaya çalıştık. Kısaca şunu söyleyebiliriz ki Ardanuç’taki inanç ve uygulamalar eski Türk gelenekleri ve İslamî inançlarla bağdaşmaktadır. Mehmet Fuat Köprülü’nün de ifadesiyle, “*Türklerin eski ahlak ve âdetleri, mahiyetine göre her devirde az çok farklılıklarla tecelli etmiştir.*” (Köprülü 1982: 19).

KAYNAKÇA

- ACIPAYAMLI, Orhan. (1961), **Türkiye’de Doğumla İlgili Âdetler ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- ALPTEKİN, Ali Berat. (2005), **Türk Halk Hikâyelerinde Motif Yapısı**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ALTUN, Işıl. (2004), **Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm**, Yayıncı Yayınları Araştırma Dergisi, İzmit/ Kocaeli.
- ARAT, R.R. & BANG, W. (1936), **Oğuz Kağan Destanı**, Burhaneddin Basımevi, İstanbul.
- ARSLAN, Ahmet. (2013), **İslâm Felsefesi Üzerine**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- BAHADIR, Sedat. (2016), **Ardanuçlu Âşık Engünî (Metin-İnceleme)**, Pamiray Yayınları, İstanbul. (2015), **Artvinli Halk Şairi Gülden (Monografi-Metin-İnceleme)**, Pamiray Yayınları, İstanbul.
- BAHADIR, Sedat. (2016), **Âşık Gülhanî’nin Şiir Dünyası (Metin-İnceleme)**, Pamiray Yayınları, İstanbul.
- BAHADIR, Sedat. (2017), **Büyük Reyhanlı Aşireti ve Bahadırlar**, Sonçağ Yayınları, Ankara.
- BAHADIR, Sedat. (2015), **Hatay’da Türk Halk İnançları**, Pamiray Yayınları, İstanbul.
- BANARLI, N. Sami. (1971), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yayınları İstanbul.
- BORATAV, P. Naili. (1984), **100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, 2.b., Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2012), **Halk Edebiyatına Giriş 1**, T.C. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2012), **Halk Edebiyatına Giriş 2**, T.C. Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- ÇÜÇEN, Kadir; ZAFER, Zeynep ve ESENYEL, Adnan. (2011), **Varlık Felsefesi**, Ezgi Kitabevi, Bursa.

- DİLÇİN, Cem. (2005), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DİLEK, İbrahim. (2014), **Türk Mitoloji Sözlüğü**, Grafiker-Ofset Matbaacılık, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü. (2004), **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara
- ELİADE, Mircea. (2003), **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ERGİN, Muharrem. (2009), **Dede Korkut Kitabı**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- ERGİN, Muharrem. (1963), **Dede Korkut Kitabı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÜNAY, Umay. (1986), **Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÜNGÖR, Harun & KÖYLÜ, Bekir (2014), **Türk Halk İnanışları Ders Notları**, Tezmer, Kayseri.
- İNAN, Abdulkâdir. (1945), **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İNDİRKAŞ, Zühre. (2007), **Türk Mitosları, Anadolu Efsanelerinin İz sürümü**, İmge Yayınları, İstanbul.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal. (1980), **Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi**, İnkılâp ve Aka Basımevi, İstanbul.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin. (1967), **Artvin Tarihi, Artvin İl Yıllığı**, S. 95-127.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin. (1973), **Artvin Tarihi, Artvin İl Yıllığı**, S. 1-27.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat. (1982), **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- MUTLUAY, Rauf. (1972), **Türk Halk Şiiri Antolojisi**, Türk Klasikleri Dizisi, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar. (2012), **Türk Sufiliğine Bakışlar**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÖGEL, Bahaeddin. (1971), **Türk Mitolojisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin. (2001), **Türk Mitolojisi 1**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- ÖGEL, Bahaeddin. (1962), **Türk Kültür Tarihi**, MEB Yayınları, Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin. (2003), **Türk Mitolojisi I-II**. TTK Yayınları, Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (1995), **Türk Halkbilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

ÖRNEK, Sedat. Veyis. (1981), **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**, Ankara: DTCF Yayınları, S. 56-57.

ÖZDEMİR, Halit. (2002), **Artvin Tarihi**, Ankara.

ÖZDER, Adil. (1970), **Artvin Folkloru**, Ay Matbaası, Ankara.

ÖZDER, Adil. (1971), **Artvin İli Bilgileri I-II**, Ay Matbaası, Ankara.

SEVER, Mustafa. (2001), **Mersin ve Yakın Çevresi Halk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

ŞENOL, Sevgi. (2015), **Ardanuç Ağzı**, Rota Barışçı Matbaası, Bursa.

ŞERİATİ, Ali. (2013), **Dinler Tarihi II**, FCR Yayınları, Ankara.

YILDIZ, İlhan. (2014), **İmam Gazali ve Yaratılış Gerçeği**, Astana Yayınları, Ankara.

<http://www.ardanuc.gov.tr/ardanuc-tarihi>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi.

<http://ekonomi.dunyabulteni.net/m/medya/345242/sen-de-nisadir-sur>, 28 Eylül tarihinde erişildi

<http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=98&Sayfa=122>, 24 Temmuz 2017 tarihinde erişildi.

<http://www.tdk.gov.tr>, 31 Temmuz 2017 tarihinde erişildi.

http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/erman_artun_su_kultu.pdf, 13 Ağustos 2017 tarihinde erişildi.

<http://www.yenidenergenekon.com/279-turk-kulturunde-yada-tasi-yagmur-tasi>, 29 Eylül tarihinde erişildi.

EKLER

1. Kaynak Şahıslar Tablosu
2. Araştırmada Kullanılan Derleme Soruları
3. Yöre ile İlgili Fotoğraflar

1.Kaynak Şahıslar Tablosu

No	Adı Soyadı	D. Tarihi	Doğum Yeri	Tahsili	Mesleği
1	Sultan KÖSE	1948	Yanıklı Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
2	Nazmiye KÖSE	1972	Yanıklı Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
3	Fikrinaz DÜZCAN	1963	Yanıklı Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
4	Hülya KÖSE	1980	Eski Kale	Lise	Ev Hanımı
5	Yener KÖSE	1963	Cevizli Köyü	Üniversite	Emekli
6	Ali ERDEM	1977	Aşağı Irmaklar Köyü	Lise	Fotoğrafçı
7	Ali BEBEK	1955	Giresun	İlkokul	Çiftçi
8	Kenan AY	1968	Ardanuç	Ortaokul	Hizmetli
9	Gülistan BİLGİN	1975	Aydın Köyü	----	Ev Hanımı
10	Bekir ÜLKER	1950	Ardanuç	Ortaokul	Emekli
11	Gülfinaz CÖMERT	1965	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
12	Şükriye YILMAZ	1940	Ovacık Köyü	----	Ev Hanımı
13	Emine BAYDAR	1945	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
14	Gülten GEZER	1952	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
15	Neşe BAYDAR	1991	Ardanuç	Lise	Ev Hanımı
16	Mumine AKBAYRAK	1960	Ardanuç	----	Ev Hanımı
17	Adil BİLGİN	1960	Ardanuç	----	Çiftçi
18	Ayla BABACAN	1954	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
19	Neşe ERGÜT	1965	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
20	Mehmet AĞIŞ	1982	Ardanuç	İlkokul	İnşaatçı
21	Emine AKARSU	1962	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
22	Elif ERAYDIN	1979	Yusufeli	Lise	Ev Hanımı
23	Mustafa Eraydın	1972	Murgul	----	İşçi
24	Hüsniye KARADAĞ	1958	Ardanuç	----	Ev Hanımı
25	Hediye BAYKAL	1940	Torbalı Köyü	----	Ev Hanımı
26	Nazmiye KILIÇ	1947	Aşağı Irmaklar Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
27	Şahander URT	1944	Şavşat	----	Ev Hanımı
28	Nurşa ALTUN	1963	Berta	----	Ev Hanımı
29	Rukiye BAYRAKTAR	1979	Güleş Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
30	Gülcan PİŞKİN	1970	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
31	Melek OLUKMAN	1989	Ardanuç	Üniversite	Ev Hanımı
32	İsminaz PİŞKİN	1942	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
33	Esra KESKİN	1966	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
34	Yeliz ÇAMER	1970	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
35	Neriman SARI	1966	Borçka	İlkokul	Ev Hanımı
36	Züleyha KÜÇÜK	1986	Ardanuç	Lise	Ev Hanımı
37	Gülfer YILMAZ	1949 (?)	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
38	Helim ATALAY	1978	Yusufeli	İlkokul	Özel Sektör
39	Bahriye DURGUN	1978	Ardanuç	Ortaokul	Esnaf
40	Güner GEZER	1941	Batum	İlkokul	Ev Hanımı
41	Gönül TAMCAN	1949 (?)	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
42	İkbal BAYRAKTUTAN	1949 (?)	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
43	Mevlüt Şahin	1931	Ballı Köyü	İlkokul	Çiftçi

No	Adı Soyadı	D. Tarihi	Doğum Yeri	Tahsili	Mesleği
44	Naciye AYDIN	1971	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
45	Güler ŞAHİN	1971	Ardanuç	Ortaokul	Ev Hanımı
46	Ümmühan KESKİN	1940	Hamamlı Köyü	----	Ev Hanımı
47	Özkan SOLMAZ	1979	Ardanuç	Ortaokul	Esnaf
48	Aysel SOLMAZ	1950	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
49	Oya SOLMAZ	1980	Ardanuç	Lise	Ev Hanımı
50	Hüseyin YÜKSEL	1972	Ardanuç	Ortaokul	Çiftçi
51	Tarık SARIÇİÇEK	1950	Camandar	Ortaokul	Çiftçi
52	Sultan YÜKSEL	1977	Olur(Atlı) Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
53	Mesut SERT	1983	Bereket Köyü	Lise	Özel Şirkette tekniker
54	Nura ÇAVUŞ	1962	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
55	Cemal ÖZTÜRK	1949 (?)	Ardanuç	İlkokul	Çiftçi
56	Feruze ÖZTÜRK	1949 (?)	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
57	Sibel ÇELİK	1949 (?)	Geçitli Köyü	Lise	Kur'an Öğreticisi
58	Nermin YILDIRIM	1949 (?)	Karlı Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
59	Şadiye ÖZTÜRK	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
60	Melice ÖZTÜRK	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
61	Sultan ÖZTÜRK	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
62	Nilgün ÇELİK	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
63	Bilgiye GÜLÜ	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
64	Olcay ÖZTÜRK	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
65	Yeliz ÖZTÜRK	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
66	Sevgi ALTUNEL	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
67	Senay ALTUNEL	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
68	Ceylan GÜLÜ	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
69	Nurdana ŞAHİN	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
70	Sabriye ŞAHİN	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
71	Halime ALTUNEL	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
72	Fatma KAVAKLI	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
73	Şaziye ÖZTÜRK	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
74	Sevgi ŞAHİN	1949 (?)	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
75	Nermin KURTULUŞ	1949 (?)	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
76	Nebiye BİLEK	1972	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
77	Güllü BİLEK	1960	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
78	Nermin BABACAN	1969	Yol Üstü Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
79	Kibrinaz AKSAKAL	1957	Geçitli Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
80	Köksal ANLAYAN	1962	Ardanuç	İlkokul	Tır Şoförü
81	Köksal BİLEK	1963	Ardanuç	Lise	Esnaf
82	Naime BABACAN	1968	Akarsu Köyü	İlkokul	Ev Hanımı
83	Nedim KÖSE	1964	Şavşat	Ortaokul	Esnaf
84	Nuray AKTEL	1974	Ardanuç	İlkokul	Ev Hanımı
85	Adalet AYDIN	1942	Adagül, Yusufeli	İlkokul	Ev Hanımı
86	Hacer KARAMAN	1972	Kamalet, Yusufeli	İlkokul	Ev Hanımı
87	Sevgi BABACAN	1976	Akaru Köyü	İlkokul	Ev Hanımı

No	Adı Soyadı	D. Tarihi	Doğum Yeri	Tahsili	Mesleği
88	Nurcan ERDEM	1976	Şavşat	İlkokul	Ev Hanımı
89	Kaya DURSUN	1946	Şavşat	İlkokul	Emekli
90	Necat AKYÜZ	1944	Ardanuç	İlkokul	Emekli
91	İsmet YÜKSEL	1950(?)	Soğanlı Köyü	Ortaokul	Emekli
92	Sellinaz ALTUNTAŞ	1965	Şavşat	İlkokul	Ev Hanımı
93	Osman YILDIZ	1964	Ardanuç	İlkokul	Çiftçi

2. Derleme Soruları

Anlatıcının

Adı, soyadı:

Doğum yeri ve tarihi:

Mesleği:

Gelir durumu:

Derleme Yeri ve Tarihi:

Çocuk sahibi olmak isteyenler ne gibi uygulamalara başvurmaktadır?

Çocuk sahibi olmak istemeyenler ne gibi uygulamalara başvurmaktadır?

Çocuğun cinsiyetini belirlemek için neler yapılmaktadır?

Doğum sırasındaki uygulamalar ve inanışlar nelerdir?

Çocuğun göbek bağıyla ilgili inanışlar ve uygulamalar nelerdir?

Doğum sonrası anne ve çocukla ilgili ne gibi uygulamalar ve inanışlar vardır?

Loğusanın bakımı nasıldır, loğusaya nasıl yiyecekler yedirilir?

Çocuk ve anne doğumdan sonra ne zaman dışarı çıkar?

Çocuğa ad verme ile ilgili inanışlar nelerdir?

Çocuk görme ile ilgili inanışlar nelerdir?

Al basması ya da kırk basmasına inanılır mı, böyle durumlarda neler yapılır?

Anne ve çocuğun kırkı ne zaman çıkar, neler yapılır?

Çocuğun sağlıklı büyümesi için neler yapılır?

Yörede görülen evlenme biçimleri nelerdir?

Görücülük, dünür gitme, kız isteme adetleri nelerdir?

Söz kesiminde neler yapılır?

Nişan adetleri nelerdir?

Düğün adetleri nelerdir?

Gelin ve damadın yapması ve yapmaması gereken uygulamalar var mıdır?

Gerdek gecesi ve sonrasında yapılan uygulamalar nelerdir?

Ölümü düşündüren ön belirtiler nelerdir?

Ölümü ertelemeye yönelik uygulamalar nelerdir?

Ölüm, defnedilme, cenaze töreninde neler yapılır?

Ölüm sonrası inanışlar ve uygulamalar nelerdir?

Hastalıklarla nasıl baş edilir?

Hangi hastalığa hangi bitki iyi gelir?

Başlıca çocuk hastalıkları ve tedavi yöntemleri nelerdir?

Hayvanlarda görülen özel hastalıkların tedavisinde nasıl uygulamalar vardır?

Belirli günlerle ilgili inanışlar var mıdır, bunlar nelerdir?

Özel günlerde yapılan uygulamalar nelerdir?

Herhangi bir durum karşısında kullandığınız batıl uygulamalar var mıdır, bunlar nelerdir?

Bazı nesnelere ya da olaylardan hangi durumlarda sakınılır?

Doğa olayları insan üzerinde nasıl etki eder?

Doğa olaylarıyla mücadele etmek için neler yapılır?

Nazarla ilgili inanışlar nelerdir?

Aile bağları kuvvetli midir? Bunu nasıl örneklendirirsiniz?

Erkek çocuk aile için önemli midir, önemli olduğunu nasıl anlarsınız?

Erkeğin kadından daha güçlü tutulduğunu nasıl örneklersiniz?

Çevrede ziyaret edilen türbeler var mıdır, varsa bu türbelere niçin gidilir?

3. Yöre İle İlgili Fotoğraflar

Fotoğraf 1. Şavşat'a bağlı Pınarlı Köyü'ndeki Boğa Gölü

Fotoğraf 2. Ardaneu'un Güleş Köyü'nde bulunan Gelin Kayası

Fotoğraf 3. Ferhat ile Şirin Kalesi

Fotoğraf 4. Bilbilan Yaylası'ndan bir görüntü

Fotoğraf 5. Halk kültürünün en işlek aletlerinden elek

Fotoğraf 6. Çeşitli amaçlarla kullanılan zil(dango)

Fotoğraf 7. Gaz lambası

Fotoğraf 8. Beşik

Fotoğraf 9. El yapımı küçük sepet

Fotoğraf 10.Çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan ısırğan otu(zinçar).

*Fotoğraf 11.*Kurutulmuş papatya, çeşitli zamanlarda kullanılır.

*Fotoğraf 12.*Madımak

Fotoğraf 13. Ardanuç'un vazgeçilmez lezzeti: Cağ Döner

*Fotoğraf 14.*Çeşitli ev aletleri

Fotoğraf 15. Ata yadigarı sandalye

Fotoğraf 16. Güveç

Fotoğraf 17. Ot taşıma sepeti

Fotoğraf 18. Kaynak kişilerimiz

Fotoğraf 19. Köy evlerinden bir görüntü

Fotoğraf 20. Kürün

*Fotoğraf 21.*Çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan sarı çiçek,süs amaçlı da kullanılır.

*Fotoğraf 22.*Ardanuç

Fotoğraf 23. Yöresel ekmek

Fotoğraf 24. Gevrek

Fotoğraf 25. Kuymak

Fotoğraf 26. Hingal

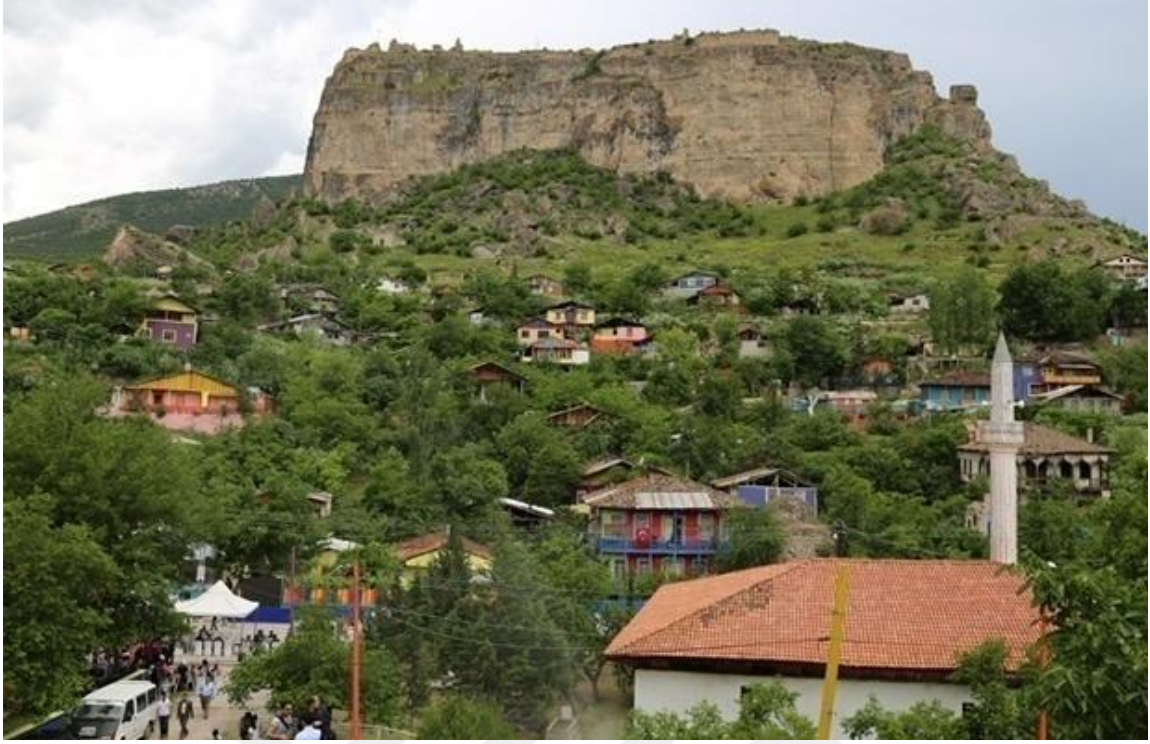
Fotoğraf 27. Camandar Efendi'nin mezarı

Fotoğraf 28. Güğüm

Fotoğraf 29. Yusufeli, Delikli Kaya

Fotoğraf 30. Adakale

Fotoğraf 31. Ardanuç/ Geçitli Köyü/ Kara Göl